

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια

Διπλωματική Εργασία

Η διεθνής κρίση του στασιμοπληθωρισμού το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 ήταν η κρίση του κατά Keynes οργανωθέντος συστήματος παγκόσμιας διακυβέρνησης του Bretton Woods ή το αποτέλεσμα γεωπολιτικού ρίσκου, δηλαδή της Αραβο-Ισραηλινής διένεξης και του πετρελαϊκού σοκ που δημιουργήθηκε;

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Κυρκιλής

Φοιτητής: Γεώργιος Α. Ράγκος

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1ο: Πρόσωπα και καταστάσεις που οδήγησαν στο Bretton Woods και στην διαμόρφωσή του.	15
John Maynard Keynes	15
Η άλλη πλευρά του λόφου: οι ΗΠΑ, η κρίση του 1929, το New Deal και οι Roosevelt και Morgenthau.	18
Η μεσοπολεμική κρίση χρέους και η ανάγκη ενός μονεταριστικού συστήματος σταθερών ισοτιμιών.	23
Κεφάλαιο 2ο: Το Bretton Woods, τα χαρακτηριστικά του και η εφαρμογή του στην πράξη. Παράγοντες που οδήγησαν στην εγκατάλειψή του Bretton Woods και στον στασιμοπληθωρισμό της δεκαετίας του '70.	28
Το υπόμνημα Keynes. Σχολιασμός πάνω στην οικονομική σκέψη του Keynes.	28
Το υπόμνημα Dexter White και οι μονεταριστικές αντιλήψεις της αμερικανικής πλευράς.	32
Η κριτική που ασκήθηκε πάνω στα δύο υπομνήματα.	34
Η γενικότερη γεωπολιτική κατάσταση που οδήγησε στο Bretton Woods. Οι πραγματικές επιδιώξεις των ΗΠΑ, και πως κρίνονται αυτές με βάση την ιστορική εξέλιξη.	35
Ο πρόεδρος Nixon και το «σόκ» του. Ο πόλεμος στο Vietnam, η εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού, τα εσωτερικά αδιέξοδα των δυτικών κοινωνιών και η ανάγκη αντιμετώπισης της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Nixon στο Πεκίνο.	38
Ο στασιμοπληθωρισμός της δεκαετίας του '70. Η αραβοισραηλινή σύγκρουση κατά τον πόλεμο του Yom Kippur και η πετρελαϊκή κρίση του 1973. Ο ρόλος και η σημασία του πετροδολλαρίου στην ενίσχυση και εγκαθίδρυση της αμερικανικής ισχύος.	52
Επίλογος	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	72

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Γεώργιος Α. Ράγκος

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συμφωνία του Bretton Woods υπήρξε μια καινοτόμος προσπάθεια οργάνωσης και ρύθμισης των οικονομικών πραγμάτων της ανθρωπότητας, μέσω της καθιέρωσης ενός συστήματος νομισματικών ισοτιμιών. Στην κατάρτιση της συμφωνίας διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο οι σημαντικότερες σχολές οικονομικής σκέψης, μέσω της προσωπικότητας του Βρετανού αντιπρόσωπου John Maynard Keynes αλλά και των Αμερικανών οικονομολόγων, οι οποίοι είχαν πρόσφατη την εμπειρία του New Deal και της ανόρθωσης της αμερικανικής οικονομίας μετά την κρίση του 1929.

Ο στασιμοπληθωρισμός υπήρξε μια πρωτοφανής, για την ανθρωπότητα και τις δυτικές οικονομίες ειδικότερα, οικονομική κατάσταση, η οποία έθεσε σε σοβαρή δοκιμασία τις κατεστημένες οικονομικές θεωρίες, οι οποίες βρέθηκαν σε θέση αδυναμίας να την εξηγήσουν.

Η εμφάνιση του στασιμοπληθωρισμού από μια πλευρά συσχετίστηκε με την εγκατάλειψη από τις ΗΠΑ του κανόνα του χρυσού, ενώ από μια άλλη πλευρά θεωρήθηκε ως απόρροια της πετρελαϊκής κρίσης του 1973.

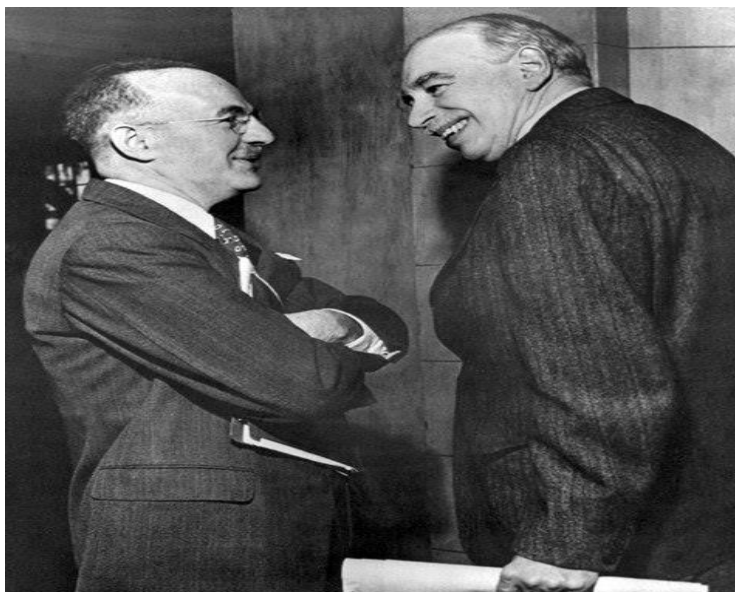
Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα ποια από τις δύο εξηγήσεις του φαινομένου είναι η σωστή, θα πρέπει να αναλυθούν κατ' αρχήν οι ιστορικές περιστάσεις που κατέστησαν αναγκαία την σύσταση ενός συμφώνου όπως το Bretton Woods και οι επιστημονικές αντιλήψεις που διαμόρφωσαν το σύστημα αυτό, ώστε να γίνει δυνατή η κατανόηση της σημασίας του, αλλά και των χαρακτηριστικών του εκείνων που οδήγησαν στην εγκατάλειψή του, ως προς το σκέλος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Εν συνεχεία, τα συμπεράσματα της πρώτης αυτής ανάλυσης θα πρέπει να συσχετιστούν και ερμηνευθούν υπό το φως των γεωπολιτικών εξελίξεων των αρχών της δεκαετίας του '70, οι οποίες επίσης έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του ευρύτερου οικονομικού και γεωπολιτικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο έλαβαν χώρα τα υπό εξέταση γεγονότα, δηλαδή η εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού, η αραβο-ισραηλινή διένεξη, με την συνακόλουθη πετρελαϊκή κρίση και εν τέλει η εμφάνιση του στασιμοπληθωρισμού.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Εισαγωγή

Ο 20^{ος} αιώνας υπήρξε αναμφίβολα ο πιο καθοριστικός, για την ευρωπαϊκή ήπειρο, αφού λόγω των δύο παγκοσμίων πολέμων, το πολιτικό τοπίο της μεταβλήθηκε άρδην. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η Ευρώπη και ο πολιτισμός της κυριαρχούσαν πάνω στον πλανήτη, πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά, επιχειρηματικά, βιομηχανικά, πολύ σημαντικότερα δε όλων, δημογραφικά και πολιτισμικά. Την επαύριο του Α'ΠΠ, οι χερσαίες αυτοκρατορίες που κυριαρχούσαν στην ηπειρωτική ενδοχώρα διαμελίστηκαν, οι δε θαλάσσιες και αποικιακές δυνάμεις έλαβαν μια, προσωρινή όπως αποδείχθηκε, παράταση ζωής, φθάνοντας, για τρεις δεκαετίες, στη μέγιστη δυνατή εξάπλωσή των αποικιακών τους κτήσεις. Ο πόλεμος όμως αυτός, ουσιαστικά υπέσκαψε τα θεμέλια της ισχύος όλων των ευρωπαϊκών κρατών που συμμετείχαν, επιφέροντας αιμορραγία σε πληθυσμιακό και οικονομικό επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η κραταιά μέχρι τότε Βρετανία, η πλέον ισχυρή οικονομικά δύναμη, η οποία με την λήξη του πολέμου βρέθηκε σε μεγάλο βαθμό χρεωμένη έναντι της πρώην αποικίας της, των ΗΠΑ.

Οι δύο πρωτεργάτες του συστήματος του Bretton Woods, ο Βρετανός John Maynard Keynes και ο Αμερικανός Harry Dexter White.

Πηγή:

[File:WhiteandKeynes.jpg - Wikimedia Commons](#)

Το πρόβλημα του χρέους όλων έναντι όλων εξελήχθηκε στον κύριο παράγοντα υπονόμησης της διεθνούς ειρήνης, όπως αυτή συνομολογήθηκε στην διάσκεψη των Βερσαλλιών. Είναι απόλυτα χαρακτηριστικό των λαθών που διεπράχθησαν στον οικονομικό τομέα στις Βερσαλλίες, το γεγονός ότι ένας από τους επικριτές των συνθηκών ειρήνης ήταν ο ένας εκ των μετέπειτα αρχιτεκτόνων της συμφωνίας του Bretton Woods, ο Βρετανός οικονομολόγος John Maynard Keynes¹. Ο Keynes, ο οποίος τότε εργαζόταν στο βρετανικό υπουργείο οικονομικών, και συμμετείχε στις εργασίες της διάσκεψης, έφθασε μέχρι του σημείου να παραιτηθεί από την συμμετοχή του σε αυτήν, σε ένδειξη

¹ Ο Keynes υπήρξε μια από τις κορυφαίες φυσιογνωμίες της οικονομικής επιστήμης. Οι αντιλήψεις του και οι θεωρίες που διατυπώθηκαν βάσει αυτών, επηρέασαν και σε μεγάλο βαθμό διαμόρφωσαν τις πτυχές της νεώτερης επιστήμης των οικονομικών, σε τέτοιο βαθμό ώστε οι οικονομολόγοι να χωριστούν σε «κεϋνσιανούς» και «αντι-κεϋνσιανιστές».

Πηγή: [\(PDF\) The Anti-Keynesian Tradition: Introduction \(researchgate.net\)](#).

διαμαρτυρίας για τις προβλέψεις της συνθήκης ειρήνης, εξέδωσε δε ένα σχετικό πόνημα, με τίτλο: «The Economic Consequences of the Peace»².

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ήρθε να επισφραγίσει την παρακμή των ευρωπαϊκών δυνάμεων και την απώλεια του παγκόσμιου ελέγχου τους. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η τριακονταετία 1914 – 1944 είναι ανάλογη αυτής του Πελοποννησιακού Πολέμου. Όπως κατά τα έτη 431 με 404 πΧ οι αρχαίες ελληνικές πολιτικές οντότητες αλληλοεξοντώθηκαν, το ίδιο αποτέλεσμα κατάφεραν οι Ευρωπαίοι, καταλήγοντας άπαντες κατισχυμένοι και εξουθενωμένοι, γενόμενοι υποχείρια μιας πρώην αποικίας.

Ο Keynes ειδικότερα είδε την χώρα του να καταστρέφεται από τους γερμανικούς βομβαρδισμούς, να χάνει την υπερπόντια αυτοκρατορία της και στην ουσία να διασώζει την ανεξαρτησία της, χάρη στην υποστήριξη της πρώην αποικίας της, έναντι της οποίας ήταν ακόμη πιο καταχρεωμένη απ' ότι στην λήξη του προηγούμενου πολέμου. Κάτι που οδήγησε σε ουσιαστικό οικονομικό στραγγαλισμό, αφού η οικονομική βοήθεια που αιτήθηκε η πρώτη μεταπολεμική βρετανική κυβέρνηση του Clement Attlee, της οποίας σύμβουλος ήταν αυτός ο ίδιος ο Keynes, κατέληξε στην χορήγηση εκ μέρους των ΗΠΑ ενός ποσού πολύ μικρότερου των βρετανικών προσδοκιών, μηδαμινού εν τοις πράγμασι μπροστά στις κεφαλαιακές ανάγκες της καθημαγμένης βρετανικής οικονομίας (μόλις τέσσερα δισεκατομμύρια δολάρια) και αυτού υπό την μορφή έντοκου δανείου, με τόσο αυστηρούς όρους³ ώστε η οριστική αποπληρωμή του κατέστη εφικτή μόλις το 2006⁴. Ομοίως η Βρετανία βρέθηκε στη δυσάρεστη θέση να διαπραγματευθεί την σύναψη ακόμη ενός δανείου από τον Καναδά, ύψους 1,93 δις δολαρίων⁵, το οποίο επίσης αποπληρώθηκε το 2006.

Αναμφίβολα οι ΗΠΑ βρέθηκαν το 1945 στη θέση της αδιαφιλονίκητης δύναμης-νικητού του Β'ΠΠ. Η πυρηνική τους πρωτοκαθεδρία την χρονική εκείνη στιγμή ήταν αδιαμφισβήτητη, η νίκη των συμμάχων (ακόμη και αυτών των Σοβιετικών) είχε επιτευχθεί χάρη στις ανεξάντλητες παραγωγικές δυνατότητες της βιομηχανίας τους η δε οικονομική τους κατάσταση ήταν λίαν ακμαία αφού η αμερικανική οικονομία χάρη στις εξοπλιστικές δαπάνες του πολέμου, είχε πλήρως ανακάμψει από τις συνέπειες της κρίσης του 1929. Οι ΗΠΑ, αντίθετα με ότι είχαν πράξει στον Α'ΠΠ, έσπευσαν να εκμεταλλευθούν την νέα δεσπόζουσα θέση τους στο διεθνές στερέωμα⁶, επιδιώκοντας να διαμορφώσουν τον νέο μεταπολεμικό κόσμο πάνω στις πολιτικές, οικονομικές και επιχειρηματικές γραμμές που

² Το πλήρες κείμενο του βιβλίου διαθέσιμο στην διεύθυνση: [The Economic Consequences of Peace \(oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com\)](https://www.amazon.com/dp/B000APR000), πρόσβαση στις 25/9/21. Το έργο αυτό έγινε ανάρπαστο, μεταφραζόμενο σε 12 γλώσσες, με έξι εκδόσεις, πωλώντας περί τις εκατό χιλιάδες αντίτυπα. Πηγή: [Opinion | The Man Who Predicted Nazi Germany - The New York Times \(nytimes.com\)](https://www.nytimes.com/2011/09/25/opinion/the-man-who-predicted-nazi-germany.html).

³ Οι ΗΠΑ, πέραν των στενών οικονομικών όρων αποπληρωμής του ποσού, ουσιαστικά επέβαλαν (αν δεν το απαιτήσαν ρητώς κιάλας) στην Βρετανία να εγκαταλείψει τις αποικιακές της κτήσεις, με σπουδαιότερη αυτήν της Ινδίας, αλλά και το προτεκτοράτο τους στην Παλαιστίνη (προκειμένου να καταστεί εφικτή η ίδρυση του Ισραήλ) από τις οποίες αποχώρησαν οι Βρετανοί το 1947. Το δάνειο δόθηκε μετά από σκληρές και επίπονες διαπραγματεύσεις τις οποίες διεξήγαγε προσωπικά ο ίδιος ο Keynes στην Ουάσιγκτον, γεγονός που ενδεχομένως οδήγησε στον πρόωρο θάνατό του από ανακοπή καρδιάς, μόλις τέσσερεις μήνες μετά την σύναψη του υπόψη δανείου, λόγω της κόπωσης και των απογοητεύσεων που αυτός δοκίμασε. Πηγή: [Lord Keynes Dies of Heart Attack \(nytimes.com\)](https://www.nytimes.com/2006/05/02/business/02keynes.html).

⁴ [Britain finally pays off WWII debt \(politics.co.uk\)](https://www.politics.co.uk/news/britain-finally-pays-off-wwii-debt).

⁵ [24 Dec 1945 - BRITISH LOAN FROM CANADA - Trove \(nla.gov.au\)](https://nla.gov.au/nla:gov:au:24-1945-1).

⁶ Θα μπορούσε να πει κανείς, ότι ο αμερικανικός απομονωτισμός κατά τον μεσοπόλεμο ήταν μια αριστοτεχνικά υπολογισμένη κίνηση, η οποία αποσκοπούσε αφενός στην εσωτερική ενδυνάμωση των ΗΠΑ, αφετέρου στην εξασθένηση των ευρωπαϊκών δυνάμεων, οι οποίες χωρίς την άμεση αμερικανική εμπλοκή στις υποθέσεις της γηραιάς ηπείρου, ήταν θέμα χρόνου να εμπλακούν και πάλι σ' έναν πόλεμο, ο οποίος θα τις αποδυνάμωνε τελειωτικά, ούτως ώστε οι ΗΠΑ να καλύψουν το κενό ανεμπόδιστα.

αποτελούσαν τον αμερικανικό τρόπο του σκέπτεσθαι, δηλαδή αυτές του οικονομικού και εμπορικού φιλελευθερισμού. Άλλωστε αυτή ήταν και η πεμπτούσια της συμφωνίας του Bretton Woods, δηλαδή οι διεθνείς οικονομικοί θεσμοί που καθιερώθηκαν με την συμφωνία αυτή (ΔΝΤ⁷, Παγκόσμια Τράπεζα⁸ και GATT⁹), οι οποίοι επιβίωσαν και της εγκατάλειψης του συστήματος νομισματικών ισοτιμιών από τον πρόεδρο Νίξον το 1971¹⁰ και οι οποίοι συνεχίζουν μέχρι σήμερα να έχουν καθοριστικό ρόλο στα διεθνή οικονομικά και πολιτικά πράγματα.

Είναι δεδομένο ότι η συμφωνία του Bretton Woods διαμόρφωσε καθοριστικά το μεταπολεμικό περιβάλλον σε ότι αφορούσε στο δυτικό ημισφαίριο. Παρά ταύτα, απέχει πολύ από το να μπορεί αξιόπιστα να χαρακτηριστεί ως ένα σύστημα παγκόσμιας διακυβέρνησης, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα των γεωπολιτικών εξελίξεων των τελευταίων ετών, οπότε η αμερικανική και κατ' επέκταση η ηγεμονία συνολικά της δύσης, τέθηκε έμπρακτα υπό αμφισβήτηση. Αυτή άλλωστε ήταν η περίπτωση και της πετρελαϊκής κρίσης

⁷ Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο είναι ένας από τους τρεις διεθνείς οργανισμούς που προέκυψαν από την συμφωνία του Bretton Woods κι έχει σαν σκοπό την εξασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς νομισματικού συστήματος – του συστήματος ισοτιμιών συναλλάγματος και διεθνών πληρωμών. Στην ουσία, η αποστολή του είναι η αποφυγή διεθνών νομισματικών (στην ουσία χρηματοπιστωτικών) κρίσεων, όπως αυτές που ταλάνισαν το διεθνές σύστημα στα χρόνια του μεσοπολέμου (1919-1939) και οδήγησαν στον Β'ΠΠ. Γι' αυτό τον σκοπό διαθέτει συγκεντρωμένα κεφάλαια, τα οποία προήλθαν από το καταπίστευμα των χωρών που συμμετέχουν σε αυτό, τα οποία δανείζει σε χώρες που προσφεύγουν σε αυτό ώστε να αντιμετωπίσουν το έλλειμμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών και ν' αποφύγουν την άτακτη χρεωκοπία και αθέτηση υποχρεώσεων. Η χορήγηση των δανείων αυτών συνοδεύεται από επαχθείς όρους διεξαγωγής ανελαστικών μεταρρυθμίσεων της εσωτερικής αγοράς των κρατών αυτών και από αυστηρούς όρους αποπληρωμής (με αρκετά υψηλά επιτόκια).

Πηγές σχετικά με το ΔΝΤ:

1. Κυρκιλής, Δημήτριος, «Άμεσες Ξένες Επενδύσεις», Εκδόσεις «Κριτική», Αθήνα, Οκτώβριος 2010, σ.72.

2. [IMF - ΔΙΕΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ - Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece \(unric.org\).](#)

3. [EE-ΔΝΤ.ppt \(live.com\).](#)

4. [Το ΔΝΤ με μια ματιά \(imf.org\).](#)

⁸ World Bank (Παγκόσμια Τράπεζα): ο δεύτερος εκ των θεσμών που προέκυψαν από το Bretton Woods. Πρόκειται για μια τράπεζα χρηματοδότησης διαφόρων αναπτυξιακών προγραμμάτων, κυρίως σε υπανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες χώρες. Σκοπός είναι η εξάλειψη της αναπτυξιακής υστέρησης πολλών χωρών του πλανήτη και η σύγκλιση τους με τις προηγμένες χώρες. Πηγή: [World Bank Group - International Development, Poverty, & Sustainability.](#)

⁹ GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) αν και ως συμφωνία προέκυψε μετά το Bretton Woods (1947), εν τούτοις θεωρείται ότι είναι αποτέλεσμα της συμφωνίας αυτής, αφού κινείται στην ίδια κατεύθυνση και μπορεί να θεωρηθεί ως συμπλήρωμα των δύο προαναφερθέντων θεσμών (ΝΔΤ και Παγκόσμιας Τράπεζας), αφού προωθούσε την κατάργηση των φόρων και των δασμών επί του εμπορίου, αντίληψη καθαρά φιλελεύθερη. Η GATT έχει υποκατασταθεί από το 1995 με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization – WTO). Όσα κράτη δεν ήταν μέλη του WTO το 1995 πρέπει να εκπληρώσουν συγκεκριμένα κριτήρια για να εισέλθουν σε αυτόν. Επί παραδείγματι, οι διαπραγματεύσεις για την είσοδο της Ρωσίας στον οργανισμό διήρκησαν σχεδόν 20 χρόνια. Πηγές:

1. [World Trade Organization - Home page - Global trade \(wto.org\).](#)

2. [Direct 0013/MS/cjwf/29.4.91/91 pages \(wto.org\)](#) (Πλήρες κείμενο της GATT).

3. [WTO | GATT and the Goods Council - gateway.](#)

4. [General Agreement on Tariffs and Trade - Main Page \(un.org\).](#)

5. [WTO | Accessions: Russian Federation.](#)

6. [Russia in the WTO - Carnegie Endowment for International Peace.](#)

¹⁰ Επίσης ένας από τους όρους του προαναφερθέντος δανείου προς τη Βρετανία ήταν η εγκατάλειψη της ζώνης της στερλίνας, δηλαδή η κατάργηση του προνομίου της διεξαγωγής συναλλαγών αποκλειστικά σε στερλίνες, μεταξύ μιας κλειστής ομάδας κρατών (βρετανικών κτήσεων και αποικιών) και το άνοιγμα των αγορών τους σε συναλλαγές και με άλλα νομίσματα (ιδιαίτερα σε δολάρια όπως ευκόλως εννοείται) Πηγή: [Sterling area | international economics | Britannica.](#)

του 1973, οπότε οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να διαπραγματευθούν με τους Σαουδάραβες, άσχετα με το γεγονός ότι η τελική συμφωνία ήταν αμοιβαία επωφελής. Η Βρετανία σε αντίστοιχη περίπτωση θα είχε καταφύγει στην διπλωματία των κανονιοφόρων¹¹.

Ακόμη κι αν το 1944 εδραιώθηκε η οικονομική, εμπορική και επιχειρηματική πρωτοπορία του αγγλοσαξονικού τρόπου ζωής, εν τούτοις ποτέ τους οι ΗΠΑ (όπως και η προκάτοχος Βρετανία) δεν κατόρθωσαν να έχουν αυτή την απόλυτη στρατιωτική υπεροχή, η οποία θα τους επέτρεπε να κυριαρχήσουν σε ολόκληρο τον πλανήτη. Φυσικά, αποτέλεσε μια αξιόλογη και σημαντική προσπάθεια οικονομικής επικράτησης, ανάλογη αυτής που μόνο η αρχαία Ρώμη είχε πετύχει, και αυτή φυσικά μόνο επί του δυτικού ημισφαιρίου.

Στην πραγματικότητα, η Δύση, μέσα από τους θεσμούς που προέκυψαν από το Bretton Woods κατόρθωσε να συνεχιστεί η οικονομική εκμετάλλευση του πλανήτη και των πλουτοπαραγωγικών του πηγών, παρά το ότι το αποικιοκρατικό σύστημα κατέρρευσε με ραγδαίους ρυθμούς αμέσως μετά τον Β'ΠΠ¹², έδωσε όμως παράλληλα και σε μέχρι τότε καθυστερημένα έθνη την δυνατότητα να εξελιχθούν με απίστευτους ρυθμούς, αφού τους προσφέρθηκαν δυνατότητες τις οποίες πολύ δύσκολα θα είχαν αναπτύξει από μόνα τους¹³.

Τις δυνατότητες όμως αυτές εκμεταλλεύτηκαν και χώρες ή έθνη με μακράιωνη ιστορία, τα οποία κατόρθωσαν ν' ανασυγκροτήσουν τις κοινωνίες τους πάνω σε νέες βάσεις, διαφορετικές από αυτές που είχαν επιτρέψει την αποικιακή τους εκμετάλλευση από τους Ευρωπαίους. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτής της διεργασίας είναι η Κίνα, μια χώρα που κατόρθωσε από χώρα κατακερματισμένη και σε βαθιά παρακμή, ν' ανασυγκροτηθεί, μέσα από την υιοθέτηση ενός καινοφανούς πολιτικού συστήματος, και να έχει φθάσει στο σημείο ν' ανταγωνίζεται ευθέως τις ΗΠΑ για την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία¹⁴.

Μπορεί κάποιος να πει ότι ο ΗΠΑ επέδειξαν έναν βαθμό αλαζονείας, πιστεύοντας ότι μέσω της επιβολής των δικών τους πολιτικών και «μερκαντιλιστικών¹⁵» αξιών, θα

¹¹ Ως «Διπλωματία των Κανονιοφόρων» ορίζεται η επίδειξη, η απειλή ή η χρήση, σε περιορισμένη έκταση, ναυτικής στρατιωτικής ισχύος, για την επιβολή συγκεκριμένων όρων σε έναν αντίπαλο. Πηγή: [gunboat diplomacy - Political Dictionary](#).

¹² Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 72.

¹³ Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το 47% των δανείων που διέθεσε η Διεθνής Τράπεζα κατά το διάστημα των ετών 1948-1952 κατευθύνθηκαν σε αναπτυσσόμενες χώρες (Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 73).

¹⁴ Κατά τραγική ειρωνεία, ήταν οι ίδιες οι ΗΠΑ που έσπρωξαν την Κίνα στο προσκήνιο της ιστορίας, με την επίσκεψη του προέδρου Νixon το 1972 στο Πεκίνο. Εκεί συνήφθη μια επιχειρηματική συμμαχία, στρεφόμενη τότε κατά της ΕΣΣΔ, η οποία όμως επέτρεψε στους Κινέζους να έλθουν ελεύθερα σε επαφή με την δυτική τεχνολογία παραγωγής και τα προϊόντα της.

¹⁵ Ο μερκαντιλισμός ή εμποροκρατία είναι μια οικονομική θεωρία που αναπτύχθηκε κατά τον 17^ο αιώνα στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, με τον πιο γνωστό εκπρόσωπό της να είναι ο τότε Γάλλος υπουργός οικονομικών Colbert. Σύμφωνα με αυτήν την θεωρία, η ευημερία ενός κράτους βασίζεται στην διατήρηση ενός θετικού ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών. Πρέπει δηλαδή πάση θυσία η αξία των εξαγωγών να είναι μεγαλύτερη από την αξία των εισαγωγών. Το πλεονασματικό αυτό ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών έπρεπε να οδηγεί σε αποθησαύριση πολυτίμων μετάλλων (χρυσός, άργυρος), το ύψος των αποθεμάτων των οποίων αποτελούσε και το μέτρο σύγκρισης της ισχύος ενός κράτους και του μονάρχη του.

Σήμερα το δόγμα του μερκαντιλισμού είναι αντικείμενο διαμάχης, διότι ενώ επίσημα υποστηρίζεται πλέον ότι είναι αδύνατο ένα κράτος να λειτουργήσει επωφελώς και επικερδώς εφαρμόζοντας τις εμποροκρατικές αντιλήψεις, εν τούτοις όλα τα κράτη, και ειδικά αυτά της δύσης, επιδιώκουν διαρκώς τις εξαγωγές προϊόντων, προκειμένου να χρηματοδοτήσουν την ανάπτυξή τους και την εξασφάλιση ακατέργαστων πρώτων υλών για την βιομηχανία τους, αν και με πιο ευέλικτους τρόπους από τις άκαμπτες λογικές του βασιλικού θησαυροφύλακα Colbert.

κατόρθωναν να μετασχηματίσουν τον κόσμο σύμφωνα με τις δικές τους προτεραιότητες, κατ' αρχήν οικονομικές και εμπορικές, μέσα από τις οποίες εν τούτοις θα προωθούντο και οι αντίστοιχες πολιτικές. Θα κατόρθωναν δηλαδή μέσω του διεθνούς εμπορίου και της διαρκώς αυξανόμενης ευδαιμονίας των συμμαχικών προς αυτές κρατών, να επικρατήσουν με ειρηνικό τρόπο επί του συνόλου του πλανήτη, χωρίς την ανάγκη προσφυγής σε κατακτήσεις και στρατιωτική παρουσία.

Πραγματικά, το μοντέλο αυτό παγκόσμιας διαχείρισης φάνηκε να ευοδώνεται με την πτώση και διάλυση του μεγάλου ιδεολογικού αντίπαλου, της ΕΣΣΔ, οδηγώντας σε θεωρίες περί «τέλους της ιστορίας» και απόλυτης και αδιατάρακτης αμερικανικής ηγεμονίας εφεξής. Πλην όμως, όπως αποδείχθηκε, η ιστορία διαθέτει την δική της δυναμική, μη υποκείμενη στους ανθρώπινους νόμους, ευσεβείς πόθους ή απλές επιθυμίες. Η 11 Σεπτεμβρίου 2001 κατέδειξε ότι μπορεί κάποιος μεμονωμένος άνθρωπος ή λαός ή φυλές να μη θέλγονται από τα αγαθά του σύγχρονου δυτικού τεχνολογικού πολιτισμού, προτιμώντας τις δικές τους πολιτισμικές παραδόσεις και συνήθειες.

Αυτό άλλωστε ήταν και το θεμελιώδες βασικό ελάττωμα του αμερικανικού τρόπου σκέψης. Είχε ως βάση και προαπαιτούμενο την αντίληψη ότι όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη επιδιώκουν την υλική ευημερία, ζώντας και επιχειρώντας μέσα σε δυτικού αστικού τύπου φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα, όπως αντιλαμβάνονται την έννοια της προόδου και της ευδοκίμησης οι δυτικοί. Αντίληψη η οποία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα,

Οι σύγχρονες μέθοδοι κινούνται αρκετά προς την κατεύθυνση της οικονομικής και εμπορικής αλληλεξάρτησης, με την προσπάθεια για θετικό ισοζύγιο να παραμένει «κρυμμένη» στον πυρήνα των οικονομικών συναλλαγών, των οποίων πλέον ένα κρίσιμο μέγεθος είναι ο όγκος τους, ο οποίος με την σειρά του παράγει πλούτο μέσω της χρηματοπιστωτικής οδού.

Ο μερκαντισμός έχει δεχθεί σφοδρή κριτική, με κύριο χαρακτηριστικό αυτής την διατύπωση της άποψης ότι ήταν καθαρά προϊόν του τότε συστήματος των απολυταρχικών κρατών της δυτικής Ευρώπης. Αν και η κριτική αυτή έχει κάποια βάση, αφού το δόγμα του μερκαντισμού διατυπώθηκε στην Γαλλία του 17^{ου} αιώνα, εν τούτοις η βασική αρχή του αποτελεί μια πανάρχαια αρχή διεξαγωγής του διεθνούς εμπορίου καθότι παντού και πάντοτε οι κοινωνίες των ανθρώπων επιδίωκαν το όσο μεγαλύτερο κέρδος ήταν εφικτό. Ένα ελλειμματικό ισοζύγιο ήταν ανέκαθεν παράγοντας ανησυχίας, είτε για τους κρατικούς αξιωματούχους, είτε για τους ιδιώτες επιχειρηματίες.

Στον αντίποδα της κριτικής, αξίζει ν' αναφερθεί το γεγονός ότι παράλληλα με τη κρατική εκδοχή του μερκαντισμού, που αναπτύχθηκε στην απολυταρχική Γαλλία, έχουμε στα προτεσταντικά κράτη της Ολλανδίας και της Αγγλίας μια παράλληλη ανάπτυξη του μερκαντιστικού δόγματος περιβεβλημένου τον μανδύα του ιδιωτικού τομέα, και ειδικά τον μανδύα των ιδιωτικών εταιρειών εκμετάλλευσης των αποικιών (Κυρκιλής, 2010, σ. 32-33). Εταιρείες στις οποίες τα κράτη είχαν εκχωρήσει προνόμια εμπορικά και επιχειρηματικά, ώστε αυτές ν' αναλάβουν την παραγωγή και διαχείριση του πλούτου των αποικιών, μερίδιο του οποίου κατέληγε στα κρατικά θησαυροφυλάκια. Μπορεί κάποιος κάλλιστα να παρατηρήσει ότι το χαλαρό μερκαντιστικό μοντέλο των προτεσταντών αποδείχθηκε πολύ πιο αποτελεσματικό και προσοδοφόρο από το αντίστοιχο κρατικής εμπνεύσεως και καθοδήγησης γαλλικό ή (μετέπειτα) αυστριακό.

Πάντως, σε κάθε περίπτωση, το εταιρικό-μερκαντιστικό μοντέλο διακυβέρνησης είναι αυτό που τελικά επικράτησε στον δυτικό κόσμο, με τα κράτη να εμπλέκονται ολοένα και λιγότερο στην οικονομική δραστηριότητα στο εσωτερικό ενός κράτους και τις εταιρείες να δραστηριοποιούνται με όσο το δυνατόν μικρότερο κρατικό έλεγχο. Χαρακτηριστικό της δύναμης των εμποροκρατικών αντιλήψεων υπήρξε το γεγονός ότι η σημαία των ΗΠΑ είναι ουσιαστικά αντιγραφή του ναυτικού επισείοντα που χρησιμοποιούσαν τα πλοία της βρετανικής Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών. Επιλογή που έκανε ο Βενιαμίν Φραγκλίνος, σε μια επίδειξη της βασικής ιδεολογίας του νέου κράτους που σχηματιζόταν στο έδαφος της νέας ηπείρου.

Πηγές:

1. [Τι Ήταν ο Μερκαντισμός – Διεθνής Οικονομική \(international-economics.com\)](http://international-economics.com).
2. [Mercantilism: A Lesson for Our Times? | Mises Institute.](http://mises.org/story/304)
3. [Dutch East India Company | Facts, History, & Significance | Britannica.](http://www.britannica.com/EBchecked/topic/242424/Dutch-East-India-Company)
4. [East India Company | Definition, History, & Facts | Britannica.](http://www.britannica.com/EBchecked/topic/242424/East-India-Company)
5. [History of British Naval Ensigns Part 1 \(Great Britain\) \(crwflags.com\).](http://www.crwflags.com/factbook/entry.asp?c=1&st=1&id=1&cid=1)
6. [Flags based on British ensigns - Wikimedia Commons.](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:British_ensigns)

και της οποίας μια πικρή πρόγευση είχαν λάβει οι ίδιοι οι Αμερικανοί στο Vietnam. Ήλπιζαν φυσικά, ότι η περιπέτειά τους στη χώρα αυτή θα αποτελούσε ένα μεμονωμένο περιστατικό, το οποίο θα παρέκαμπταν μέσω της οριστικής τους επικράτησης επί του σοβιετικού εχθρού, ο οποίος ήταν και ο ιδεολογικός μέντορας των απανταχού αντιαμερικανικών κινημάτων, όπως όμως διαπιστώθηκε τελικά, υπήρχαν άξιοι συνεχιστές, μεταξύ των οποίων και μια αναγεννημένη Ρωσία, η οποία αποτελεί μεν «σκιά» του παλαιού κραταιού σοβιετικού μεγαλείου, ως σύμμαχος όμως άλλων αναθεωρητικών δυνάμεων, μπορεί δυνητικά να εξελιχθεί σε έναν υπολογίσιμο γεωπολιτικό αντίπαλο. Εν ολίγοις, η στρατιωτική και πολεμική εκδοχή της ιστορίας επανέκαμψε με δραματικό τρόπο, αποδεικνύοντας ότι οι φιλελεύθερες και νεοφιλελεύθερες απόψεις περί παγκοσμιοποίησης και θεωρίας της αλληλεξάρτησης¹⁶ εν τέλει δεν έχουν να προσφέρουν και πολλά σε βάθος χρόνου.

Αυτό ίσως είχε αντιληφθεί και ο πρόεδρος Nixon, οπότε σε μια κίνηση αναζήτησης επιπλέον χρηματοοικονομικής ρευστότητας, για να χρηματοδοτήσει τις ανάγκες ανάπτυξης της αμερικανικής οικονομίας, «απελευθέρωσε» αυτήν από τον νομισματικό βρόγχο του συστήματος του Bretton Woods. Σε μια κίνηση δε ακραίου πολιτικού ρεαλισμού, απευθύνθηκε σ' ένα τμήμα του ιδεολογικού εχθρού, προκειμένου να πολεμήσει και νικήσει το άλλο.

Η δυνατότητα τυπώματος χρήματος, το αντίκρισμα του οποίου δεν θα ήταν πλέον ο χρυσός αλλά η βιομηχανική και οικονομική δύναμη της Αμερικής, με τη κατάλληλη πολιτική ηγεσία θα βοηθούσε τις ΗΠΑ να ξεφύγουν από την στασιμότητα. Παρά ταύτα, οι δύο διάδοχοί του, οι πρόεδροι Ford και Carter, δεν μπόρεσαν να διοχετεύσουν αυτή τη ρευστότητα σε παραγωγικά έργα, κάτι που έγινε εφικτό με την προεδρία Reagan την δεκαετία του '80. Μπορεί κάποιος να πει ότι οι κινήσεις αυτές του Nixon ήταν αυτές που επέτρεψαν στις ΗΠΑ αλλά και τη Δύση συνολικά να ξεδιπλώσουν τις βιομηχανικές και τεχνολογικές δυνατότητές τους και να επιβληθούν τελικά στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Η σύγκρουση Αράβων-Ισραήλ μόνο περιφερειακό ρόλο έπαιξε, το γεγονός δε ότι η Αμερική μπορούσε πλέον να τυπώνει χρήμα, ίσως να υπήρξε και ευεργετικό για την αντιμετώπισή της.

Πάντοτε το διακύβευμα είναι πρώτιστα οικονομικό. Η γεωπολιτική είναι η έμπρακτη έκφραση των οικονομικών επιδιώξεων των ανθρωπίνων κοινωνιών, οι οποίες βρίσκονται σε έναν αέναο αγώνα ικανοποίησης των αναπτυξιακών τους αναγκών, ανάπτυξη η οποία χρειάζεται πάντοτε την κατάλληλη χρηματοδότηση, αφού το χρήμα, είτε σαν χρυσός, είτε σαν «fiat money»¹⁷ αποτελεί πάντοτε το κύριο κίνητρο της ανθρώπινης εργασίας και επινοητικότητας, των θεμελίων δηλαδή και πραγματικών αξιών του ανθρώπινου πολιτισμού. Όπως θα φανεί, η Αμερική και η Δύση χρειαζόταν ρευστότητα.

¹⁶ Η θεωρία της αλληλεξάρτησης είναι μια αρκετά διαδεδομένη θεωρία των διεθνών σχέσεων, βάση της οποίας αποτελεί η αντίληψη ότι το σύγχρονο διεθνές σύστημα μπορεί να ρυθμιστεί μέσω και λόγω των διεθνών οικονομικών σχέσεων, οι οποίες έχουν οδηγήσει σε μια ολοένα αυξανόμενη σχέση αλληλεπίδρασης στον χρηματοπιστωτικό και εμπορικό τομέα μεταξύ των διεθνών δρώντων. Η σχέση αυτή οδηγεί σε άμβλυνση των πολεμικών διαθέσεων του κάθε δρώντος, εγκαθιστώντας ένα καθεστώς αμοιβαίας συνεννόησης και επικοινωνίας, προς αποφυγή του πολέμου, αφού μια πολεμική έκρηξη θα οδηγήσει σε γενικευμένη οικονομική καταστροφή και απώλεια του παγκοσμίου επιπέδου ευημερίας.

Παρά ταύτα, και παρά την επιδίωξη της θεωρίας αυτής και των υποστηρικτών της να παρουσιαστεί ως πανάκεια, εν τούτοις το βασικό ελάττωμά της είναι ότι περιγράφει κυρίως σχέσεις οικονομικής διασύνδεσης (Κουσκουβέλης, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», σ.449) και όχι απαραίτητα αλληλεξάρτησης.

¹⁷ Παραστατικό χρήμα: οικονομική μονάδα που χρησιμοποιείται σε οικονομικά συστήματα που έχουν ξεπεράσει το στάδιο της ανταλλαγής αγαθών ή της χρήσης νομισμάτων από πολύτιμα μέταλλα. Πηγή: [Fiat Money - Overview, History, How It Works, Pros and Cons \(corporatefinanceinstitute.com\)](http://www.corporatefinanceinstitute.com).

Μετά από 2500 χρόνια νομίσματος με αντίκρισμα σε πολύτιμο μέταλλο¹⁸, είχε έρθει η ώρα του fiat money¹⁹.

¹⁸ Και όχι μόνο, αφού η έννοια, η αντίθετη προς το fiat money είναι αυτή του commodity money, δηλαδή χρήματος του οποίου η αξία προέρχεται από το υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένο. Πρόκειται δηλαδή για το επόμενο βήμα από την ανταλλακτική κοινωνία, αφού ως commodity money μπορεί να θεωρηθεί από την αρχέγονη δραχμή (λέξη προερχόμενη από το ρήμα δράττω, που αντιπροσώπευε έξι χάλκινους οβελούς), μέχρι τα κομμάτια αλατιού που ανταλλάσσουν φυλές της Αφρικής. Εννοείται πως η χαρακτηριστικότερη περίπτωση ήταν τα πάσης φύσης νομίσματα από πολύτιμο μέταλλο. Ως commodity money Μπορεί να θεωρηθεί κι ένα νόμισμα «πληρωτέο επί τη εμφανίσει», δηλαδή ευθέως ανταλλάξιμο με χρυσό. Πηγές:

1. [What is Commodity Money? – Herold Financial Dictionary \(financial-dictionary.info\)](http://financial-dictionary.info).
2. [Commodity money - Wikiwand](http://www.wikiwand.com/en/Commodity_money).

¹⁹ Cesarano, Filippo, “Monetary Theory and Bretton Woods”, Cambridge University Press, σ.189.

Μορφές «fiat money» εμφανίσθηκαν για πρώτη φορά στην Κίνα, αρχικά κατά την δυναστεία των Song κατά τον δέκατο αιώνα, οπότε και θεωρητικά τα χαρτονομίσματα που εκδόθηκαν αντιστοιχούσαν σε χρυσό, άργυρο ή μετάξι πλην όμως η ανταλλαγή δεν επιτρεπόταν ποτέ. Μετά από τρία χρόνια από την έκδοσή τους, τα χαρτονομίσματα έπρεπε να αντικατασταθούν με νέα εκτυπωμένα, με την πληρωμή προμήθειας 3%. Επειδή αυτό δεν γινόταν ποτέ, άρχισε να υπάρχει πρόβλημα πληθωρισμού, λόγω της μεγάλης ποσότητας χαρτονομίσματος που κυκλοφορούσε. Την κατάσταση αυτή προσπάθησαν να ‘ανατρέψουν οι αυτοκρατορικές κυβερνήσεις με σχετικό νομοθετικό πλαίσιο το οποίο προέβλεπε για παράδειγμα την πληρωμή μέρους των φόρων σε χαρτονόμισμα, σε μια προσπάθεια να στηριχθεί η κυκλοφορία του, η οποία είχε υποχωρήσει λόγω της δυσπιστίας των πολιτών προς αυτό, με περιορισμένη επιτυχία όμως.

Χαρτονόμισμα εξέδωσε επίσης η δυναστεία Yuan (η δυναστεία των επιγόνων του Ghenghis Khan), αυτά δε τα χαρτονομίσματα είδε να χρησιμοποιούνται ο Marco Polo, ο οποίος έγραψε στ’ απομνημονεύματά του ότι διακινούνταν με την μεγαλύτερη δυνατή επισιμότητα και στήριξη από το κράτος, σαν να ήταν πράγματι χρυσός ή ασήμι. Πηγές:

1. [Leather Currency - History - Development in China - Banknotes in The Song Dynasty | Banknotes Song Dynasty \(liquisearch.com\)](http://www.banknotes.com/leather-currency-history-development-in-china).
2. [Trade and Currency under the Yuan | World Civilization \(lumenlearning.com\)](http://www.lumenlearning.com/trade-and-currency-under-the-yuan).
3. [Marco Polo Was in China: New Evidence from Currencies, Salts and Revenues | Reviews in History](http://www.history.com/stories/marco-polo-was-in-china).

Κεφάλαιο 1^ο: Πρόσωπα και καταστάσεις που οδήγησαν στο Bretton Woods και στην διαμόρφωσή του.

Η παγκόσμια ανάπτυξη, εμπορική, οικονομική και τεχνολογική, όπως αυτή εξελίχθηκε από την βιομηχανική επανάσταση και εντεύθεν, επέκτεινε τα όρια του διεθνούς συστήματος συναλλαγών, σε πρωτοφανή επίπεδα. Η εξέλιξη αυτή δημιούργησε την ανάγκη για ένα σύστημα ισοτιμιών, το οποίο θα διευκόλυνε την εκτέλεση και εκκαθάριση των συναλλαγών, θα εδραίωνε δε την πίστη στην ανταλλακτική αξία των επιμέρους εθνικών νομισμάτων. Το Διεθνές Νομισματικό Σύστημα αυτό περιλαμβάνει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο το οποίο θα διέπει την λειτουργία ενός μηχανισμού ελέγχου των ισοτιμιών²⁰. Οι ορισμοί του διεθνούς αυτού συστήματος, ποικίλουν αναλόγως σε ποιο από τα χαρακτηριστικά του δίνουν έμφαση. Ένας λιτός και περιεκτικός ορισμός είναι αυτός των Czikota, Ronkainen και Moffett: «το σύνολο των υπαρχόντων κανόνων και διαδικασιών για τη διεξαγωγή και λήψη διεθνών πληρωμών²¹».

Για να καταλήξουμε σε κάποιο συμπέρασμα σχετικά με τους λόγους στους οποίους οφειλόταν η εγκατάλειψη του Bretton Woods και στο αν αυτή οφειλόταν στην κρίση του στασιμοπληθωρισμού την δεκαετία του '70, ή στην αντίστοιχη, χρονικά, πετρελαϊκή κρίση του 1973, θα πρέπει ν' αναλύσουμε το Bretton Woods αυτό καθαυτό, το πως δομήθηκε και από ποιόν, ποιες σκοπιμότητες εξυπηρέτησε, ώστε να διαπιστώσουμε για ποιους λόγους καταργήθηκε το νομισματικό του σκέλος. Βασικό ρόλο στην διαμόρφωση της συμφωνίας διαδραμάτισαν τα πρόσωπα που συμμετείχαν στην κατάρτισή της.

John Maynard Keynes

Συνήθως, το Bretton Woods ταυτίζεται με τον John Maynard Keynes, εκ των βασικών διαμορφωτών της μεταπολεμικής οικονομικής πραγματικότητας, στην ουσία όμως τα ιστορικά γεγονότα είχαν την δική τους δυναμική.

Ο Keynes ήταν μέλος της βρετανικής αριστοκρατίας, με τις ρίζες του ν' ανάγονται στην νορμανδική κατάκτηση του 1066 μΧ. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην καρδιά του βρετανικού ακαδημαϊκού κατεστημένου, με τον πατέρα του να είναι καθηγητής οικονομικών στο Cambridge και την μητέρα του να έχει δεχθεί σημαντική μόρφωση και να εκλέγεται πρώτη γυναίκα δήμαρχος της πόλης αυτής.

Ως αποτέλεσμα της καταγωγής του και της ευκατάστατης οικογένειας στην οποία γεννήθηκε, απέκτησε πρόσβαση στα σημαντικότερα ακαδημαϊκά ιδρύματα της Βρετανίας, όπως το κολλέγιο του Eton και το King's College. Αν και στη συνέχεια της ζωής του εμφάνισε φιλολαϊκά αισθήματα παράλληλα με αισθήματα πραγματισμού και τιμίας συμπεριφοράς, σε κάθε περίπτωση παρέμενε ένας εκπρόσωπος της βρετανικής αριστοκρατικής ελίτ, γεγονός που εκδηλώθηκε κατά τις διαπραγματεύσεις στο Bretton Woods. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε, ότι στο έργο του "Treatise on Money" (Πραγματεία περί του Χρήματος), αναφέρεται στην Τράπεζα της Αγγλίας ως «τον διευθυντή της διεθνούς ορχήστρας²²» των τιμών του χρυσού διεθνώς, χαρακτηρισμός που κρίνεται ως υπερβολικός²³.

²⁰ Χ'δημητρίου, Ιωάννης, «Διεθνείς Επιχειρηματικές Δραστηριότητες», Εκδόσεις ANIKOYΛA, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 104.

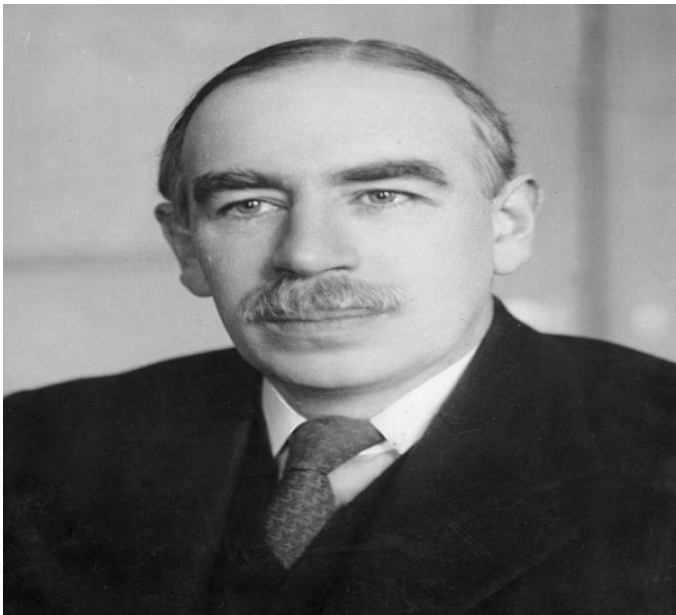
²¹ Χ'δημητρίου, Ιωάννης, βλ. οπ. π., σ. 105.

²² Keynes, John M., 1930, "A Treatise on Money", London, εκδότης Macmillan, τόμος Β, σ. 307.

²³ Cesarano, Filippo, "Monetary Theory and Bretton Woods", Cambridge University Press, σ.27.

Ο Keynes εκτός του πρώτου του βιβλίου, που δημοσιεύθηκε, όπως προαναφέρθηκε, το 1919, και στο οποίο εξέφραζε την ανησυχία αλλά και διαφωνία του σχετικά με την οικονομική αντιμετώπιση της ηττημένης Γερμανίας, υπήρξε επιπλέον συγγραφέας και άλλων βιβλίων αλλά και άρθρων, στα οποία κατέθετε τις απόψεις του σχετικά με την οικονομική επιστήμη. Σημαντική είναι η επικριτική τοποθέτησή του έναντι της απόφασης του Winston Churchill, ως υπουργού οικονομικών, το 1925, να επαναφέρει την λίρα στον κανόνα του χρυσού, με βάση την προ του Α'ΠΠ ισοτιμία. Την άποψη αυτή εξέφρασε δημοσίως με σχετικό άρθρο του, υπό τον τίτλο “The Economic Consequences of Mr Churchill²⁴”, υποστηρίζοντας ότι η προκύψασα ανατίμηση της λίρας οδηγούσε σε αύξηση της τιμής των βρετανικών εξαγωγικών προϊόντων κατά 10%, κάτι που θα έβλαπτε τον συνολικό όγκο των βρετανικών εξαγωγών.

Διατύπωσε δηλαδή την άποψη ότι είναι προτιμότερη μια «φθηνή» λίρα, η οποία όμως θα δώσει ώθηση στις εξαγωγές, από μια σκληρή και άκαμπτη, η οποία θα στερούσε ρευστότητα και ευελιξία από το σύστημα. Ατυχώς για την βρετανική οικονομία, οι προειδοποιήσεις του Keynes επαληθεύθηκαν πλήρως, με την Βρετανία να εγκαταλείπει εκούσα άκουσα την χρυσή ισοτιμία το 1931, ως συνέπεια της χρηματιστηριακής κρίσης του 1929, η οποία μετεξελίχθηκε σε τραπεζική κρίση τον επόμενο χρόνο²⁵.

Ο John Maynard Keynes. Μέλος της αρχέγονης αγγλοσαξονικής αριστοκρατίας, με αντιλήψεις οιονεί σοσιαλιστικές όπως η αναδιανομή πλούτου κατόπιν κυβερνητικής παρέμβασης, και η επιδίωξη της οικονομικής αυτάρκειας των κρατών.

Πηγή φωτογραφίας: [John Maynard Keynes: unusually for an economist, he did not think people were very rational \(theconversation.com\)](#)

²⁴ Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [The Economic Consequences of Mr. Churchill- John Maynard Keynes \(economicsnetwork.ac.uk\)](#), πρόσβαση στις 28/9/21.

²⁵ Η τραπεζική κρίση που ακολούθησε την χρηματιστηριακή, και χαρακτηρίστηκε ως «τραπεζικός πανικός» (bank panic), εκδηλώθηκε το φθινόπωρο του 1930 και στις αρχές του 1931 και αφορούσε στην αδυναμία αρκετών τραπεζών να καλύψουν την ζήτηση σε ρευστό της αγοράς. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι μεταξύ 1930 και 1933 χρεωκόπησαν στις ΗΠΑ περίπου 10.000 τράπεζες.

Ως συνέπεια της κρίσης αυτής ήλθε και η εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού από την Βρετανία, σε μια προσπάθεια ν' αντιμετωπίσει τις συνέπειες της τραπεζικής κρίσης, μέσω της έκδοσης χαρτονομίσματος. Φυσικά, επειδή η κίνηση αυτή έγινε υπό το καθεστώς πίεσης, είχε δυσάρεστες συνέπειες εν αντιθέσει με το να γινόταν βάσει σχεδιασμού. Σε κάθε περίπτωση, η τραπεζική κρίση ακύρωσε όλες τις προοπτικές αντιμετώπισης της προηγηθείσας χρηματιστηριακής κρίσης του 1929, μεταφέροντας την στην πραγματική οικονομία και την καθημερινότητα των απλών πολιτών.

Πηγή: 1. [Banking Panics of 1930-31 | Federal Reserve History](#).
2. [History of the Federal Reserve \(federalreserveeducation.org\)](#).

Γενικότερα, κεντρική ιδέα στον οικονομικό σχεδιασμό του Keynes είναι η μείωση της ανεργίας, κάτι που πιστεύει ότι μπορεί να επιτευχθεί μέσω του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Σ' ένα άρθρο του 1929, το οποίο συνέγραψε από κοινού με τον Henderson, προς υποστήριξη του φιλελεύθερου πολιτικού Lloyd George, υποστήριξε ότι μια κυβέρνηση μπορούσε να παρέμβει στην οικονομία μέσω της εκτέλεσης δημοσίων έργων, τα οποία θα μείωναν την ανεργία και κατ' αυτόν τον τρόπο θα προέκυπτε ρευστότητα στην κοινωνία μέσω της αύξησης των καταναλωτικών δαπανών από πλευράς των μισθοδοτούμενων εργατών²⁶.

Μάλιστα, ένα προπτυχιακός φοιτητής του Keynes, ονόματι Kahn, υποστήριξε το 1931 ότι μια κυβέρνηση πρέπει να επέμβει, σε συνθήκες κρίσης, στην οικονομία, ακόμη και αν χρειαστεί να δανειστεί, με σκοπό την αύξηση της ζήτησης και της απασχόλησης²⁷.

Η αντίληψη αυτή ερχόταν σε αντίθεση με την παραδοσιακή οπτική του βρετανικού υπουργείου οικονομικών, σύμφωνα με την οποία η αύξηση της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, θα μείωνε την αντίστοιχη ιδιωτική πρωτοβουλία, μετακυλώντας το κόστος στήριξης και επανεκκίνησης στον κρατικό προϋπολογισμό²⁸.

Παρά ταύτα, ο Keynes στο σημαντικότερο σύγγραμμά του, που εκδόθηκε το 1937 με τίτλο «Η Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος», και στο οποίο συνοψίζεται η οικονομική θεωρία του, προχωρά ακόμη περισσότερο, διατυπώνοντας την άποψη ότι πλέον οι επενδύσεις προηγούνται των αποταμιεύσεων, δηλαδή ενώ με βάση την μέχρι τότε παραδοσιακή άποψη, ένας ενδιαφερόμενος πρώτα αποταμίευε και εν συνεχεία επένδυε, αυτό πλέον δεν μπορούσε να ισχύσει αφού ο επενδυτής επενδύει προσδοκώντας στο κέρδος, το οποίο εν συνεχεία θ' αποταμιεύσει²⁹ με σκοπό να επανεπενδύσει.

Εν ολίγοις, ο Keynes είναι υπέρ της συνεχούς επιδίωξης της ύπαρξης πλήρους απασχόλησης³⁰ για όλο τον πληθυσμό, άρα και ρευστότητας στην αγορά, κάτι το οποίο πρέπει να εξασφαλίζουν οι κυβερνήσεις, ακόμη κι αν χρειαστεί να προβούν σε δανεισμό. Επιπλέον, διαρκώς εκδηλώνεται δημοσίως κατά του κανόνα του χρυσού, τον οποίο θεωρεί ότι περιορίζει ασφυκτικά τις αναπτυξιακές προοπτικές των κρατών³¹. Δηλαδή, ο Keynes είχε αρκετά νωρίς εκδηλωθεί κατά του κανόνα του χρυσού, μέσα από σειρά δημοσιεύσεών του. Είναι φανερό ότι ο Keynes βρίσκεται πιο κοντά στην εποχή του, που είναι ο Μεσοπόλεμος, μια εποχή αρκετά ταραγμένη από τις συνέπειες του Α'ΠΠ, με τις λαϊκές εργατικές μάζες της Βρετανίας και των άλλων χωρών σε δυσμενή θέση, λόγω της αδυναμίας διαχείρισης από πλευράς κυβερνήσεων, της υποβόσκουσας κρίσης χρέους, η οποία οφειλόταν τόσο στις παράλογες οικονομικές απαιτήσεις έναντι της ηττημένης Γερμανίας (απαιτήσεις που την είχαν ουσιαστικά θέσει στο περιθώριο της ευρωπαϊκής οικονομικής και παραγωγικής ζωής), αλλά και λόγω των δανειακών υποχρεώσεων των νικητών του πολέμου έναντι των ΗΠΑ³².

²⁶ Τσουλφίδης, Λευτέρης, «Ιστορία Οικονομικής Θεωρίας και Πολιτικής», 2018, Εκδόσεις Τζιόλα, 2^η έκδοση, σ. 265.

Ομοίως, Ekelund, Robert B., - Hébert, Robert F., "A History of Economic Theory and Method", Mc Graw-Hill International Editions, 1990, σ. 530.

²⁷ Τσουλφίδης, Λευτέρης, βλ. οπ. π., σ. 265.

²⁸ Τσουλφίδης, Λευτέρης, βλ. οπ. π., σ. 264.

²⁹ Τσουλφίδης, Λευτέρης, βλ. σ. 270.

³⁰ Ekelund, Robert B., - Hébert, Robert F., βλ. οπ. π., σ. 529.

³¹ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.36.

³² Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 59.

Η κατάσταση αυτή οξυνόταν περαιτέρω εξαιτίας των ριζοσπαστικών πολιτικών κινήματων της εποχής, τα οποία εξέτρεφαν τα επαναστατικά αισθήματα των μαζών, για λόγους επίτευξης της επικράτησής τους. Προοπτική που οπωσδήποτε στην σκέψη του Keynes έπρεπε ν' αντιμετωπισθεί, αφού απειλούνταν η συνοχή των κοινωνιών. Ουσιαστικά, στη σκέψη του Keynes, το δικαίωμα στην εργασία εμφανίζεται αναφαίρετο. Ο κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να εργάζεται (όχι την υποχρέωση) και να κερδίζει αρκετά χρήματα ώστε να επιδιώκει την βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου, ξοδεύοντας τα χρήματα αυτά αναλόγως και θέτοντας κατ' αυτό τον τρόπο σε κίνηση την οικονομία.

Για να συμβεί αυτό όμως, πρέπει να εξασφαλίζεται η σχετική νομισματική σταθερότητα, μέσω όμως ευέλικτων νομισματικών πολιτικών οι οποίες θα εξασφαλίζουν συνεχή και αδιατάρακτη την απαιτούμενη ρευστότητα. Οι πολιτικές αυτές που εισηγείται ο Keynes δεν ήταν πρωτοφανείς. Ανέκαθεν στις ανθρώπινες κοινωνίες ο ρόλος του κράτους ήταν κυρίαρχος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το πρώτο, κατά τον οικονομολόγο Robert Mundell, νομισματικό σύστημα της ιστορίας του δυτικού κόσμου, το ρωμαιο-βυζαντινό³³, το οποίο λειτούργησε για μια πολύ μεγάλη χρονική περίοδο, και του οποίου η σταθερότητα οφειλόταν στο αυτοκρατορικό σύστημα εξουσίας³⁴, το οποίο καθόριζε την καθαρότητα του μετάλλου από το οποίο κατασκευάζονταν τα νομίσματα.

Γι' αυτό το λόγο ο Keynes, αν και πολέμιος του κανόνα του χρυσού³⁵, τον επέλεξε σαν βάση του συστήματος του Bretton Woods, απλά μόνο για το δολλάριο, ως νόμισμα βάσης. Και αυτό, γιατί αφού απορρίφθηκε η δική του πρόταση για ένα νέο διεθνές νόμισμα, το δολλάριο εκπροσωπούσε την οικονομία εκείνη, η οποία ήταν η λιγότερο πληγείσα από τον πόλεμο, για να μην πούμε ότι ήταν η πλέον ευνοηθείσα, αφού μέσω των εξοπλιστικών δαπανών ανετράπησαν όλες οι επιπτώσεις της κρίσης του 1929.

Παρά ταύτα, είναι φανερό ότι οι σκέψεις για κατάργηση του κανόνα του χρυσού είχαν εμφανιστεί πολύ νωρίτερα από την κίνηση του προέδρου Nixon το 1971 και για την ακρίβεια ακόμη και πενήντα χρόνια νωρίτερα, όταν κατέστη πασιφανές ότι η επιστροφή στην προ του 1914 κατάσταση ήταν απλά αδύνατη. Ο πόλεμος πάντα φέρνει μαζί του πληθωρισμό και ο ίδιος ο Nixon τις δαπάνες του πολέμου στο Vietnam³⁶ αλλά και της στρατιωτικής αντιπαράθεσης με την ΕΣΣΔ, προσπαθούσε να αντιμετωπίσει.

Η άλλη πλευρά του λόφου: οι ΗΠΑ, η κρίση του 1929, το New Deal και οι Roosevelt και Morgenthau.

Η χώρα εκείνη που ουσιαστικά εξήλθε αλώβητη από την συμμετοχή της στον Α'ΠΠ ήταν οι ΗΠΑ. Την στιγμή που η γηραιά ήπειρος βρισκόταν σε πολύ άσχημη κατάσταση, μετά από τέσσερα και πλέον χρόνια αιματηρής σύρραξης, με τις μεγάλες αυτοκρατορίες της να διαμελίζονται ή να εισέρχονται σε περίοδο εσωστρέφειας (όπως

³³ Για τον Mundell, τα τρία νομισματικά συστήματα ήταν το ρωμαιο-βυζαντινό, το σύστημα του κανόνα του χρυσού και το σύστημα του Bretton Woods. Θεωρεί ότι η νομισματική τάξη είναι για ένα νομισματικό σύστημα ότι το σύνταγμα για ένα πολιτικό σύστημα (Mundell 1972, σ. 92).

³⁴ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.4.

³⁵ Είχε συγγράψει πληθώρα άρθρων κατά της χρησιμοποίησης του χρυσού ως βάσης υπολογισμού της αξίας του νομίσματος. Παραδείγματα, πέραν του προαναφερθέντος άρθρου με το οποίο άσκησε κριτική κατά της επιστροφής το 1925 στον κανόνα του χρυσού, είναι και τα παρακάτω:

- Is There Enough Gold? The League Of Nations Inquiry (1929).

- The End of the Gold Standard (27/9/1931).

- For What Objects Do Central Banks Hold Gold?, The Royal Institute of International Affairs, The International Gold Problem (1931).

³⁶ Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 73.

ειδικά η Ρωσία), οι ΗΠΑ εμφανίζονταν ως η νέα μεγάλη στρατιωτική δύναμη, η οποία θα μπορούσε άνετα να κυριαρχήσει στον τότε μεταπολεμικό κόσμο.

Το ότι δεν το έκανε οφειλόταν στην φανερή αδυναμία του εσωτερικού της πολιτικού συστήματος να διαχειριστεί μια διεθνή παρουσία, αλλά ενδεχομένως και σε έναν κρυφό καιροσκοπισμό, ο οποίος εκδηλωνόταν με την πρόωρη και άκαιρη απόσυρση από τις διεθνείς υποθέσεις, με την παράλληλη τήρηση μιας στάσης αναμονής ώστε να επέλθει η αμερικανική επικράτηση περιβεβλημένη τον μανδύα της ιστορικής αναγκαιότητας και της προάσπισης της ελευθερίας των λαών. Γιατί είναι δεδομένο ότι το αμερικανικό κατεστημένο ανέμενε ότι οι διαφορετικές επιδιώξεις των ευρωπαϊκών χωρών θα οδηγούσαν εκ νέου σε πόλεμο.

Παρά ταύτα, και ακριβώς λόγω της ανωριμότητας του σύγχρονου καπιταλιστικού συστήματος, το οποίο μόλις μετά τον Α΄ΠΠ άρχισε να κάνει τα πρώτα του βήματα, η εσωτερική αγορά των ΗΠΑ οδηγήθηκε σε μια χρηματιστηριακή κρίση, η οποία όπως προαναφέρθηκε μετεξελίχθηκε σε κρίση εμπιστοσύνης προς το τραπεζικό σύστημα, με αποτέλεσμα οι συνέπειες της κρίσης να καταστούν αφενός πιο οδυνηρές και, τουλάχιστον αρχικά, ανεξέλεγκτες, αφετέρου να ξεπεράσουν τα όρια των ΗΠΑ και να διαχυθούν σε όλο τον πλανήτη, πλήττοντας τις ήδη ασθμαίνουσες ευρωπαϊκές οικονομίες, οι οποίες ακόμη δεν είχαν καταφέρει να συνέλθουν από τον Α΄ΠΠ.

Οι ΗΠΑ φυσικά, ως μεγάλη χώρα, κατόρθωσαν ν' αναδείξουν εκείνη την δημοκρατικά εκλεγμένη ηγεσία, η οποία ανέλαβε να βγάλει την χώρα από την κρίση. Και αυτό κατέστη εφικτό κατ' αρχήν με την εκτέλεση ενός προγράμματος δημοσίων επενδύσεων σε υποδομές, το οποίο έφερε την αύξηση της απασχόλησης αλλά και δημιούργησε νέες προοπτικές ανάπτυξης. Δεν είναι τυχαίο ότι μέσα στα μεγάλα έργα που κατασκευάστηκαν, ήταν και ευμεγέθη υδροηλεκτρικά έργα, τα οποία εξασφάλιζαν νέα, πρωτοφανή επίπεδα επάρκειας ηλεκτρικού ρεύματος, πράγμα το οποίο είχε καταλυτική επίδραση σε μια πληθώρα δραστηριοτήτων, από την δυνατότητα κατακόρυφης αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής λόγω του ενσκύψαντος παγκοσμίου πολέμου, μέχρι την δημιουργία νέων επικερδών δραστηριοτήτων, όπως η ίδρυση της πόλης του Las Vegas, το οποίο αποτέλεσε το νέο κέντρο της βιομηχανίας του τζόγου, παίρνοντας τη σκυτάλη από το Σικάγο.

Η πολιτική αυτή ονοματίστηκε “New Deal” και αποτέλεσε το κύριο σύνθημα του νεοεκλεγέντος προέδρου Roosevelt, ο οποίος κέρδισε με αυτό τις εκλογές του 1932. Πίσω από τον πρόεδρο, βρισκόταν μια σημαντική προσωπικότητα των αμερικανικών οικονομικών πραγμάτων, ο υπουργός επί των οικονομικών Henry Morgenthau Jr.³⁷. Αν και

³⁷ Ο Morgenthau ήταν προβεβλημένο μέλος του αμερικανικού κατεστημένου. Γιος του Αμερικανού πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη το 1914, ενός ανθρώπου που διαδραμάτισε έναν καθοριστικό ρόλο στην εγκατάσταση και επέκταση της αμερικανικής επιρροής στον ευρύτερο μεσανατολικό χώρο. Ο πατέρας Morgenthau ανέπτυξε σοβαρή φιλανθρωπική δράση την επαύριον της μικρασιατικής καταστροφής, αποτελώντας εξέχουσα προσωπικότητα της προσπάθειας αρωγής των προσφύγων Ελλήνων και Αρμενίων. Τα απομνημονεύματα που συνέγραψε για τα χρόνια που διετέλεσε πρεσβευτής στην αυλή του τελευταίου Οθωμανού σουλτάνου αποτελούν πολύτιμη πηγή για τα τεκταινόμενα τις παραμονές του Α΄ΠΠ και τις επιδιώξεις της αυτοκρατορικής Γερμανίας στην περιοχή. Σε αυτό βοήθηθηκε από τη γερμανοεβραϊκή καταγωγή του.

Ο υιός Morgenthau υπήρξε διαπρεπής οικονομολόγος, βασικός συνεργάτης του προέδρου Roosevelt στην διαδικασία ανάταξης της αμερικανικής οικονομίας μετά την κρίση του 1929.

Ο Morgenthau συνέβαλε επίσης τα μέγιστα στην εγκαθίδρυση της αμερικανικής ηγεμονίας, ανατρέποντας (δια του Αμερικανού αντιπροσώπου στην διάσκεψη Harry Dexter White) τις προσπάθειες του Keynes,

ανέλαβε στον δεύτερο χρόνο της προεδρίας Roosevelt (1934), παρέμεινε στην θέση του υπουργού οικονομικών μέχρι και το 1945, κατά τον πρώτο χρόνο της προεδρίας Truman, οπότε και αποχώρησε λόγω της μη αποδοχής της απαίτησής του από τον νέο πρόεδρο να συμμετέχει στην λήψη όλων των αποφάσεων.

Henry Morgenthau: ο υπουργός οικονομικών του προέδρου Roosevelt, βασικός εμπνευστής του New Deal και συνεπής μονεταριστής.

Πηγή: [Henry Morgenthau Jr. - Wikipedia](#)

Ο Morgenthau ήταν μονεταριστής³⁸, υποστηρικτής της παρέμβασης της κεντρικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης στην εσωτερική αγορά της Αμερικής. Αυτή άλλωστε ήταν και η κεντρική ιδέα του New Deal, δηλαδή η προοπτική της κεντρικής παρέμβασης προς

εκπρόσωπου της έτερης αγγλοσαξονικής δύναμης, της Βρετανίας, να παρεμποδίσει-ελέγξει την αμερικανική επιβολή.

Ο Morgenthau επίσης υπήρξε εκ των βασικών υποστηρικτών της υπόθεσης του εβραϊκού ολοκαυτώματος, προσφέροντας σημαντική βοήθεια στους επιζώντες. Τέλος, είναι γνωστός για το σχέδιο του, το οποίο εισηγήθηκε προς τους προέδρους Roosevelt και Truman σχετικά με την μετατροπή της μεταπολεμικής Γερμανίας σε μια καθαρά αγροτική χώρα, στερώντας της κάθε δυνατότητα βιομηχανικής παραγωγής. Πηγές:

1. [Henry Morgenthau -- Statement on the Armenian Genocide \(armenian-genocide.org\).](#)
2. [Henry Morgenthau, Jr. \(1934 - 1945\) | U.S. Department of the Treasury.](#)
3. [Henry Morgenthau | Holocaust Encyclopedia \(ushmm.org\).](#)
4. [Henry Morgenthau, Jr. | Biography & Facts | Britannica.](#)
5. [\(PDF\) The Morgenthau Plan \(1945-1947\) | Bàrbara Molas - Academia.edu.](#)

³⁸ Ο μονεταρισμός είναι μια σχολή οικονομικής σκέψης, η οποία θεωρεί ότι τα κράτη πρέπει να ασκούν παρεμβατική πολιτική στα οικονομικά ζητήματα της εσωτερικής τους αγοράς. Η παρεμβάσεις αυτές πρέπει να εκδηλώνονται μέσω των κεντρικών τραπεζών, οι οποίες μέσω της διατήρησης των επιτοκίων δανεισμού σε υψηλά επίπεδα ελέγχουν την εσωτερική κυκλοφορία του χρήματος, εμποδίζοντας την αύξηση του πληθωρισμού.

Η θεωρία και πρακτική αυτή πράγματι χαλιναγωγεί τις πληθωριστικές πιέσεις σε μια κοινωνία, από ένα σημείο όμως και μετά παρεμποδίζουν την ανάπτυξη.

Κυριότερος θεωρητικός εκπρόσωπος θεωρείται ο Milton Friedman (κάτοχος του βραβείου Νόμπελ 1976). Πηγές:

1. [Monetarism - Overview, Monetary Policies, Shortcomings \(corporatefinanceinstitute.com\).](#)
2. [Milton Friedman - Biographical \(nobelprize.org\).](#)

άμβλυνση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, της ιδιωτικής κερδοσκοπίας και της παροχής συνολικής κεντρικής κατεύθυνσης στην οικονομία³⁹.

Ουσιαστικά, η αντιμετώπιση της κρίσης του 1929 βασίστηκε στις θεωρητικές προσεγγίσεις του Keynes, με την αμερικανική κυβέρνηση να εισέρχεται στο προσκήνιο και να δίνει τον τόνο της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, με έμφαση στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Στην διαδικασία αυτή, η αμερικανική κυβέρνηση εκμεταλλεύθηκε στο ακέραιο τον ενσκήψαντα Β'ΠΠ, οι στρατιωτικές δαπάνες του οποίου επέτρεψαν την ραγδαία άνοδο της βιομηχανικής παραγωγής, συνεπικουρώντας την αμερικανική κυβέρνηση στις παρεμβατικές πολιτικές της στην εσωτερική αγορά μιας χώρας με παράδοση στον άκρατο φιλελευθερισμό⁴⁰. Ήταν δεδομένο ότι οι ΗΠΑ, με το τέλος του νέου παγκοσμίου πολέμου θα επιχειρούσαν να κεφαλαιοποιήσουν την καθοριστική συμβολή τους στην νίκη επί του Άξονα, ακολουθώντας την ακριβώς αντίθετη πολιτική από αυτήν που ακολούθησαν με το τέλος του Α'ΠΠ.

Αυτό άλλωστε εκδηλώθηκε από την πρώτη στιγμή, με την σύναψη του βορειοατλαντικού συμφώνου στην συνάντηση των επικεφαλής των δύο αγγλοσαξονικών δυνάμεων, προέδρου Roosevelt και πρωθυπουργού Churchill, στις 14 Αυγούστου 1941, στο Newfoundland του Καναδά. Από την στιγμή εκείνη, ήταν πλέον αδιαμφισβήτητη η αμερικανική πρωτοκαθεδρία στα δυτικά πράγματα, με την Βρετανία να υποχωρεί σε

³⁹ Στην ουσία η μετακίνηση της αμερικανικής οικονομίας από ακραία φιλελεύθερης σε μια κοινωνία με έντονο τον κρατικό παρεμβατισμό υπήρξε μια σταδιακή διαδικασία που ξεκίνησε ήδη από το 1863, μεσούντος του αμερικανικού εμφυλίου πολέμου, και επιταχύνθηκε από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με την ίδρυση της κεντρικής ομοσπονδιακής τράπεζας (FED – Federal Reserve Bank) και την παραχώρηση σε αυτήν του αποκλειστικού εκδοτικού προνομίου στην αμερικανική επικράτεια. Η ίδρυση της FED αποτέλεσε την κατακλείδα μιας μακρόχρονης αλληλουχίας τραπεζικών κρίσεων που σημάδεψαν την αμερικανική οικονομική ζωή το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Αν και με τον ειδικό επί του τραπεζικού συστήματος νόμο του 1863 είχε αναληφθεί μια προσπάθεια καθορισμού ορισμένων αντικειμενικών (κεφαλαιακών και λοιπών ποιοτικών) κριτηρίων, σχετικά με το ποιες τράπεζες στην αμερικανική επικράτεια θα δικαιούνταν εκδοτικού προνομίου, εν τούτοις η κατάσταση παρέμενε χαοτική, με «τραπεζικούς πανικούς» να συμβαίνουν συνεχώς. Εν τέλει, η FED ιδρύθηκε επίσημα το 1913, έγινε δε εκτεταμένη χρήση της ανάλογης γερμανικής εμπειρίας, με την ίδρυση της Reichsbank το 1876. Πράγματι, τηρουμένων των αναλογιών, η Γερμανία αντιμετώπισε την ίδια πρόκληση της συνένωσης 31 κεντρικών τραπεζών, των 31 συνιστώντων την νεοιδρυθείσα γερμανική αυτοκρατορία κρατιδίων σε μια ενιαία κεντρική τράπεζα. Μάλιστα, 4 κρατίδια (Βάδη, Βαυαρία, Βυρτεμβέργη και Σαξωνία) συνέχισαν μέχρι το 1914 να εκδίδουν το δικό τους χαρτονομίσμα. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες της αμερικανικής οικονομικής ζωής που συνέβαλε στην ίδρυση του Federal Reserve System υπήρξε ο γερμανικής καταγωγής Paul Warburg.

Αν και η FED δεν κατόρθωσε ν' αποτρέψει την κρίση του 1929, αφού ο χρηματιστηριακός τομέας της οικονομίας ήταν σχετικά νέος και δεν υπήρχε η απαιτούμενη κεφαλαιοποιημένη εμπειρία για την αντιμετώπιση τέτοιων κρίσεων, οπωσδήποτε, υπό το πρίσμα και της προαναφερθείσας, σε προηγούμενη υποσημείωση, χρεωκοπίας περί των 10.000 αμερικανικών τραπεζών, καθίσταται ευκόλως αντιληπτό ότι αν υφίστατο το παλαιό προνόμιο της έκδοσης χαρτονομίσματος από οποιαδήποτε τράπεζα, οι συνέπειες της κρίσης θα ήταν πολύ μεγαλύτερες.

Η FED είναι ένα σύστημα ελέγχου της εσωτερικής αγοράς, με ευρύ πλέγμα αρμοδιοτήτων, όπως αυτές περιγράφονται στην ιστοσελίδα της. Οι προτεραιότητές της είναι σαφώς «κεϊνσιανής» κατεύθυνσης, αφού επιδιώκεται ο έλεγχος των τιμών και της ανεργίας μέσω μονεταριστικών εργαλείων. Πηγές:

1. [The Founding of the Fed - FEDERAL RESERVE BANK of NEW YORK \(newyorkfed.org\).](http://www.newyorkfed.org/)
2. [History of the Federal Reserve \(federalreserveeducation.org\).](http://www.federalreserveeducation.org/)
3. [Federal Reserve Board - About the Fed.](http://www.federalreserve.gov/about/)
4. [The Founding of the Federal Reserve, the Great Depression, and the Evolution of the U.S. Interbank Network | The Journal of Economic History | Cambridge Core.](http://www.jeh.cambridge.org/core/view/doi/10.1017/S0022216X17000000)
5. [Paul Warburg - Wikipedia.](https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Warburg)
6. [Reichsbank - Wikipedia.](https://en.wikipedia.org/wiki/Reichsbank)

⁴⁰ Αυτή άλλωστε ήταν και η αφορμή αυτής καθαυτής της αμερικανικής επανάστασης, αφού οι αγγλοσάξονες άποικοι ξεγέρθηκαν ενάντια στην φορολογική πολιτική του βρετανικού στέμματος.

δεύτερο, υποστηρικτικό ρόλο. Οι προσπάθειες του Keynes στο Bretton Woods ήταν ουσιαστικά μια μάχη οπισθοφυλακών, λόγω των προσωπικών πεποιθήσεων του, οι οποίες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως οιονεί «σοσιαλιστικές»⁴¹ και δεν επιθυμούσε την απόλυτη επικράτηση κανενός εκ των νικητών του πολέμου.

Roosevelt και Churchill κατά την κοσμοϊστορικής σημασίας συνάντησή τους στο Newfoundland του Καναδά, κατά την οποία συμφωνήθηκε μεταξύ των δύο αγγλοσαξονικών δυνάμεων η πορεία των μεταπολεμικών πραγμάτων.

Πηγή φωτογραφίας: [Atlantic Charter High Resolution Stock Photography and Images - Alamy](#)

Οι ΗΠΑ αντιμετώπισαν το Bretton Woods ως τον τρόπο επιβολής της πρωτοκαθεδρίας τους και ως έναν τρόπο ελέγχου της οικονομικής βοήθειας του Σχεδίου Marshall αλλά και καθοδήγησης συνολικά της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης. Μια ουσιαστικά εφαρμογή της παρεμβατικής πολιτικής του New Deal σε ακόμη μεγαλύτερη, πανευρωπαϊκή κλίμακα.

Οι Αμερικανοί απέβλεπαν στο να καταστεί η Ευρώπη αυτόνομη, ν' αναπτυχθεί δε ειρηνικά⁴², γνωρίζοντας ότι και αυτοί είχαν πολλά να ωφεληθούν από την ευρωπαϊκή βιομηχανία και τεχνολογική έρευνα, αποβλέποντας στο ότι από μια τέτοια θετική εξέλιξη των πραγμάτων θα αποζημιωνόντουσαν και αυτοί για την συμβολή τους στην νικηφόρα κατάληξη του Β'ΠΠ. Γι' αυτό και ανέχθηκαν (αν δεν παρότρυναν παρασηκνιακά⁴³) τις

⁴¹ Γι' αυτό και εκπροσώπησε την κυβέρνηση Attlee, μια κυβέρνηση με εμφανή τον σοσιαλιστικό προσανατολισμό, η οποία ούτως ή άλλως προέκυψε ως αποτέλεσμα της κόπωσης του βρετανικού κοινού από την συνεχή πολεμική εγρήγορση τριών δεκαετιών.

⁴² Οι ευρωπαϊκές χώρες προσπορίστηκαν συνολικά 13 δις. δολάρια σε οικονομική βοήθεια, με την Βρετανία να γίνεται αποδέκτης του ποσού των 3,176 δις, την Γαλλία του ποσού των 2,706 δις και τις Γερμανία, Ιταλία και Ολλανδία να δέχονται εξίσου σημαντικά ποσά (Κυρκιλής, 2010, σ. 68).

⁴³ [How the CIA Created the EU – The Duran.](#)

ευρωπαϊκές προσπάθειες συνεργασίας και οικονομικής ολοκλήρωσης, όπως η ΕΚΑΧ και η ΕΟΚ.

Τουτέστιν, το σύστημα του Bretton Woods υπήρξε ένα εργαλείο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, το οποίο εξυπηρέτησε συγκεκριμένες σκοπιμότητες στην αμέσως μεταπολεμική περίοδο, συμβάλλοντας στην ανοικοδόμηση της ευρωπαϊκής οικονομίας. Όταν οι συνθήκες μεταβλήθηκαν, στην δεκαετία του 1960, με την είσοδο της ανθρωπότητας στην εποχή της μετανεωτερικότητας⁴⁴, εγκαταλείφθηκε προκειμένου να εξασφαλιστεί η αναγκαία για την τεχνολογική εξέλιξη ρευστότητα.

Η μεσοπολεμική κρίση χρέους και η ανάγκη ενός μονεταριστικού συστήματος σταθερών ισοτιμιών.

Η περίοδος του μεσοπολέμου ήταν μια από όλες τις απόψεις δραματική, για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, περίοδος. Ουσιαστικά αποτέλεσε ένα σύγχρονο ανάλογο της Νικεΐου Ειρήνης⁴⁵, δηλαδή του διαστήματος ειρήνης μεταξύ πρώτης και δεύτερης φάσης του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Ευθύς εξαρχής, κατέστη φανερό ότι οι προβλέψεις της Συνθήκης των Βερσαλλιών ήταν ανεδαφικές, δημιουργώντας περισσότερα προβλήματα απ' όσα έλυναν. Το πρόβλημα ήταν διττό.

Αφενός η επιβολή δυσβάστακτων οικονομικών όρων στην Γερμανία⁴⁶, οδηγούσε την χώρα αυτή σε μια πρωτοφανή εσωτερική οικονομική (και συν τω χρόνω πολιτική) κρίση, την εμπόδιζε δε να συμμετάσχει στην μεταπολεμική ανασυγκρότηση της ηπείρου⁴⁷.

Αφετέρου, όλες οι εμπόλεμες χώρες είχαν βρεθεί υπερχρεωμένες είτε έναντι ιδιωτών κεφαλαιούχων στο εσωτερικό τους, είτε έναντι των ΗΠΑ, που ήταν η πλέον αλώβητη δύναμη. Όλες οι χώρες είχαν αναγκαστεί να προβούν σε τεράστιες δαπάνες για την υποστήριξη των πολεμικών επιχειρήσεων, εγκαταλείποντας τον κανόνα του χρυσού και εκδίδοντας αφειδώς χαρτονόμισμα, με αποτέλεσμα την εμφάνιση σοβαρών πληθωριστικών πιέσεων, οι οποίες στα πλαίσια της πολεμικής οικονομίας αντιμετώπιζονταν με κανονιστικά διατάγματα και πολιτικές επιτάξεων, αλλά με την λήξη του πολέμου και την ανάγκη για επιστροφή στην ομαλότητα έπρεπε να βρεθεί τρόπος αποκατάστασης των πραγμάτων.

Επιπλέον, λόγω των πάσης φύσης εξελίξεων στην διάρκεια του πολέμου, με την κατάλυση αυτοκρατορικών καθεστώτων και τον συνεπακόλουθο διαμελισμό τους σε μια πληθώρα διαδόχων κρατών, δυσχέραιναν ακόμη περισσότερο την μεταπολεμική ανασυγκρότηση και τον όποιο συντονισμό μεταξύ τους. Παραδείγματος χάριν, πέραν της ηττημένης Γερμανίας, η Ρωσία παρέμενε εξίσου αποκλεισμένη από τα ευρωπαϊκά πράγματα, το δε χρέος που είχε δημιουργήσει το τσαρικό καθεστώς δεν φαινόταν να υπάρχει κάποια διάδοχη κατάσταση να το αναλάβει.

Η συνειδητοποίηση των διαστάσεων του προβλήματος έγινε αρκετά νωρίς, με τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να προχωρούν σε πολλές (ατελέσφορες όπως αποδείχθηκε) πρωτοβουλίες. Μια τέτοια πρωτοβουλία ήταν η σύγκλιση μιας διεθνούς διάσκεψης για το

⁴⁴ [Μεταμοντερνισμός - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Μεταμοντερνισμός).

⁴⁵ [Νικεΐος Ειρήνη - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Νικεΐος_Ειρήνη).

⁴⁶ Σφάλμα στο οποίο δεν υπέπεσαν οι Αμερικανοί το 1945, παρά τις περί του αντιθέτου εισηγήσεις (βλ. Σχέδιο Morgenthau).

⁴⁷ Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 64.

χρέος στη Γένοβα, την άνοιξη του 1922⁴⁸. Η διάσκεψη ήταν πρωτοβουλία του Βρετανού πρωθυπουργού David Lloyd George, και αποσκοπούσε στο να επαναδραστηριοποιήσει τις διευρωπαϊκές συναλλαγές, αφού η Ανατολική Ευρώπη, μια σημαντική πηγή τροφίμων και πρώτων υλών για την υπόλοιπη ήπειρο βρισκόταν σε πλήρη αποδιοργάνωση.

Μια επιπλέον επιδίωξη του Βρετανού πρωθυπουργού ήταν η εκ νέου ενσωμάτωση της Γερμανίας και της σοβιετικής πλέον Ρωσίας στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Η διάσκεψη οδηγήθηκε σε αποτυχία εξαιτίας της πολιτικής ικανότητας ενός Γερμανού πολιτικού, του Walther Rathenau⁴⁹, ο οποίος εκμεταλλευόμενος την αδιαλλαξία των Γάλλων κατάφερε να έρθει σε διμερή συνεννόηση με την σοβιετική αντιπροσωπεία και να συνομολογήσει την συνθήκη του Rapallo⁵⁰.

Η συνθήκη αυτή αποτέλεσε λόγο σφοδρής ενόχλησης των δυτικών συμμάχων, οι οποίοι είδαν τις δύο χώρες παρίες να συμμαχούν μεταξύ τους, κερδίζοντας οικονομικές ανάσες και βελτιώνοντας την διαπραγματευτική τους θέση έναντι των δυτικών. Η συνθήκη ήταν αποτέλεσμα της διπλωματικής και οικονομικής μαεστρίας του Rathenau, και κατέδειξε το αδιέξοδο του τρόπου διαχείρισης του μεταπολεμικού χρέους εκ μέρους ειδικά της Γαλλίας. Άλλωστε, η διάσκεψη της Γένοβας απέτυχε ακριβώς γιατί το Βέλγιο και η Γαλλία, κύριοι πιστωτές του ρωσικού προεπαναστατικού μοναρχικού καθεστώτος, επέμενα στην ανεδαφική τους αξίωση η νέα σοβιετική κυβέρνηση ν' αναλάβει πλήρως τις δανειακές υποχρεώσεις των προκατόχων της, κάτι που οδήγησε σε πλήρες αδιέξοδο. Αντιθέτως ο Rathenau κατάφερε να σπάσει την διπλωματική απομόνωση της Γερμανίας συμφωνώντας με τους Σοβιετικούς απλά την αμοιβαία παραίτηση από όποια διμερή αξίωση μεταξύ των δύο χωρών. Αξίωση που ούτως ή άλλως ήταν άνευ πραγματικού αντικρίσματος, αφού και οι δύο χώρες επούλωναν εξίσου τις πληγές τους. Σε κάθε περίπτωση, η ιστορία δικαίωσε την λογική Rathenau, αφού η αμερικανική πολιτική μετά το 1945 φρόντισε να εντάξει μια ανορθωμένη Γερμανία στην δυτική σφαίρα επιρροής, εκμεταλλευόμενη κατ' αυτό τον τρόπο την βιομηχανική εμπειρία των ηττημένων.

Μια άλλη σημαντική επίπτωση της διάσκεψης της Γένοβας ήταν η απόφαση να επανέλθει ο κανόνας του χρυσού ως βάση υπολογισμού της ισοτιμίας των νομισμάτων. Βλέπουμε δηλαδή ότι η κυβερνητική και τραπεζική ελίτ της Ευρώπης τέσσερα χρόνια

⁴⁸ Πηγές: 1. [Genoa Conference \(1922\) - Wikipedia](#).
2. [Conference of Genoa | European history | Britannica](#).
3. [Genoa Conference - Thursday 25 May 1922 - Hansard - UK Parliament](#).
4. [Papers relating to International Economic Conference, Genoa, April-May 1922. Presented to Parliament by command .. \(cadtm.org\)](#).
5. [THE CONFERENCE AT GENOA on JSTOR](#).

⁴⁹ Ο Walther Rathenau ήταν μια πολύ σημαντική προσωπικότητα της γερμανικής πολιτικής ζωής, αλλά κι ένας σημαντικός διανοητής οικονομολόγος. Γιος του ιδρυτή της περίφημης AEG, συνετέλεσε τα μέγιστα στην γερμανική πολεμική προσπάθεια κατά τον Α'ΠΠ, εισφέροντας την πολύτιμη επιχειρηματική του εμπειρία και προσφέροντας ανεκτίμητες υπηρεσίες στον τομέα της προσπάθειας παράκαμψης των δυσμενών επιπτώσεων στην γερμανική βιομηχανική παραγωγή του βρετανικού ναυτικού αποκλεισμού, ο οποίος στερούσε την γερμανική βιομηχανία από πολύτιμες πρώτες ύλες. Μετά τον πόλεμο συνεισέφερε και πάλι τα μέγιστα στην προσπάθεια ανόρθωσης της γερμανικής οικονομίας και στις προσπάθειες επανεκκίνησης της στα πλαίσια του νέου μεταπολεμικού κόσμου. Ο Rathenau υπηρέτησε πιστά την πατρίδα του, ως γνήσιος ευπατρίδης, ειδικά δε με την συνθήκη του Rapallo την ωφέλησε τα μέγιστα. Δυστυχώς η συνεισφορά του αυτή αλλά και οι ρηξικέλευθες προτάσεις του τον κατέστησαν απεχθή σε ακραία στοιχεία, οδηγώντας στην δολοφονία του. Πηγές:

1. [Walther Rathenau - Wikipedia](#).
2. [Walther Rathenau | German statesman | Britannica](#).
3. [Die neue Wirtschaft \(1918 edition\) | Open Library](#).

⁵⁰ [Treaty of Rapallo | European history | Britannica](#).

μετά την λήξη του Α'ΠΠ ακόμη δεν έχει αντιληφθεί τις κοσμογονικές μεταβολές που έχουν εν τω μεταξύ επέλθει και επιμένει άκαμπτα στην επαναφορά του νομισματικού status quo ante, παρά τον εκφραζόμενο προβληματισμό από οικονομολόγους όπως ο Keynes, οι οποίοι είχαν συνειδητοποιήσει τα όρια του συστήματος με βάση τον χρυσό⁵¹. Ένα σύστημα που εξασφάλιζε μεν σταθερότητα, επέβαλε δε πολύ στενά πλαίσια ρευστότητας στην οικονομία⁵².

Τα ελαττώματα αυτής της θεώρησης των οικονομικών πραγμάτων είχαν επισημανθεί επί παραδείγματι από τον David Hume, στο έργο του “Of The Balance Of Trade⁵³”, στο οποίο παραθέτει μια καινοφανή, για την εποχή προβληματική, σύμφωνα με την οποία το εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο πρέπει ν’ αφήνεται να λειτουργεί ανεμπόδιστο, στη λογική του «το χρήμα γεννάει χρήμα», δηλαδή όσο μεγαλύτερη ζήτηση υπάρχει για ένα εξαγωγίμο προϊόν μιας χώρας, τόσο αυξάνεται η παραγωγή του, άρα και οι εξαγωγές του, άρα και οι πωλήσεις ενώ παράλληλα δεν χρειάζεται να περιοριστούν και οι εισαγωγές αφού η ροή χρήματος εκτός της οικονομίας του συγκεκριμένου κράτους θα δημιουργήσει μεγαλύτερη ζήτηση για χρήμα, κάτι το οποίο θα διευκολυνόταν αν το χρήμα είχε μια πιο ευέλικτη μορφή (δεν διατυπώνεται ακριβώς έτσι στον Hume αλλά στη σκέψη των μεταγενέστερων οικονομολόγων).

Επιπλέον, ακόμη και αυτή η θεμελίωση του διεθνούς συστήματος συναλλαγών πάνω στον χρυσό, είχε τα δικά της προβλήματα, αφού ακόμη και αυτού του ίδιου του χρυσού, η τιμή μεταβαλλόταν πολλές φορές απρόσμενα, ως αποτέλεσμα, επί παραδείγματι, της ανακάλυψης νέων χρυσοφόρων κοιτασμάτων. Μεταβολή που το αρκούντως άκαμπτο σύστημα δεν μπορούσε ν’ απορροφήσει εύκολα⁵⁴, με αποτέλεσμα η κριτική προς τον κανόνα του χρυσού να έχει εκδηλωθεί ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Στα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα, η τιμή του χρυσού είχε υποστεί σημαντική μείωση, ειδικά σε σχέση με αυτή του άλλου πολυτίμου μετάλλου, το οποίο επίσης χρησίμευε ως αντίκρισμα για τα νομίσματα της εποχής, ως αποτέλεσμα της ανακάλυψης νέων κοιτασμάτων χρυσού στις ΗΠΑ. Η μεταβολή αυτή ανάγκασε την Γαλλία, την χώρα που λειτουργούσε ως «θεματοφύλακας» του διμεταλλικού συστήματος, δηλαδή ενός συστήματος που βάσιζε την αξία του χρήματος τόσο στον χρυσό όσο και στον άργυρο, να προβεί σε κινήσεις εξισορρόπησης⁵⁵. Μάλιστα, η Γαλλία προσπάθησε να συντονίσει και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, που χρησιμοποιούσαν το γαλλικό φράγκο ως βάση για τον καθορισμό της ισοτιμίας των δικών τους νομισμάτων (Βέλγιο, Ιταλία, Ελβετία), ώστε να κινούνται σε ενιαία κατεύθυνση με κοινό σκοπό την διατήρηση της σταθερότητας των ισοτιμιών⁵⁶.

Εν ολίγοις, η κριτική στον κανόνα του χρυσού είχε αρκετά μεγάλη ιστορία, κάτι φυσιολογικό, αν αναλογιστούμε την ταχύτητα με την οποία η ανθρωπότητα προόδευε και εξελισσόταν τους αιώνες μετά τον Διαφωτισμό και την βιομηχανική επανάσταση. Ο

⁵¹ Η σπουδή της οικονομικής θεωρίας, μετά το πέρας του Α'ΠΠ άρχισε να αποκτά σημαντική επίδραση στον σχηματισμό μιας νέας, πιο ευρείας αντίληψης περί τα οικονομικά, η οποία κινούνταν στην κατεύθυνση της δημιουργίας ενός νομισματικού συστήματος όπως αυτό του Bretton Woods (Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.16).

⁵² Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.36.

⁵³ Πηγές: 1. [Of the Balance of Trade \(utexas.edu\)](http://utexas.edu).

2. [David Hume, “On the Balance of Trade,” 1752 | New World Economics.](#)

⁵⁴ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.37.

⁵⁵ Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 41.

⁵⁶ Δηλαδή η Γαλλία επιδίωξε την σύμπηξη ενός πρώιμου συστήματος τύπου Bretton Woods.

εκδημοκρατισμός των πολιτευμάτων, έφερε στην εξουσία και στα κέντρα λήψης αποφάσεων ανθρώπους που δεν είχαν σχέση με το καθεστώς της γαιοκτητικής αριστοκρατίας, οι οποίοι επιδίωκαν την αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου συνολικά των κατοίκων του κράτους, επιδίωξη που προϋπέθετε μεγαλύτερη ρευστότητα. Η ρευστότητα αυτή θα μπορούσε να προέλθει από ένα πιο ελεύθερο σύστημα εμπορικών ανταλλαγών, το οποίο όμως απαιτούσε πιο ευέλικτες μορφές χρήματος.

Ο κανόνας του χρυσού άντεξε ουσιαστικά για όσο τα κυριότερα ευρωπαϊκά κράτη μπορούσαν ν' αντλούν απεριόριστο πλούτο από τις υπερπόντιες αποικίες και κτήσεις τους ή από υπανάπτυκτες χώρες, όπως η τσαρική Ρωσία ή η Οθωμανική Αυτοκρατορία, από τις οποίες μπορούσαν ν' αντλήσουν φθηνές πρώτες ύλες, λόγω της φθηνής εργασίας και των φθηνών μεθόδων εξόρυξης στις χώρες αυτές. Όταν όμως η ευρωπαϊκή παντοδυναμία συνάντησε τα όριά της το 1914-1918⁵⁷, για καθαρά αντικειμενικούς λόγους (όπως παραδείγματος χάριν το ότι η αχανής ρωσική επικράτεια, με τις αστείρευτες πλουτοπαραγωγικές πηγές βρισκόταν πλέον υπό ένα καθεστώς που ήταν ξεκάθαρα εχθρικό προς τις αστικές δημοκρατίες της δυτικής Ευρώπης), άρχισε να γίνεται αντιληπτό ότι η παλιά εμποροκρατική λογική δεν θα ήταν δυνατό να συνεχίζεται, αφού οι πηγές προσπορισμού χρυσού και άλλων πολυτίμων μετάλλων βρίσκονταν πλέον εκτός της ευρωπαϊκής κυριαρχίας⁵⁸.

Η άκαμπτη συντηρητική εμμονή των κυριοτέρων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, με την επαναφορά του προπολεμικού καθεστώτος⁵⁹, είχε σαν συνέπεια η ευρωπαϊκή ήπειρος να βυθιστεί πάλι σε κρίση, σαν συνέπεια της χρηματιστηριακής κρίσης του 1929, με τις ευρωπαϊκές οικονομίες να υφίστανται σημαντικές απώλειες και διαρκείς χρεωκοπίες⁶⁰. Η νέα, πρωτοφανής κρίση κατέδειξε την ανάγκη διεθνούς συνεργασίας και συντονισμού, με αποτέλεσμα κάποιες ενέργειες στην κατεύθυνση αυτή, όπως η ίδρυση της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών στην Βασιλεία της Ελβετίας (Bank of International Settlements – BIS), το 1930, ακριβώς με σκοπό την εποπτεία του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος και την παροχή-μετάγγιση ρευστότητας προς την κατεύθυνση που αυτό κρινόταν απαραίτητο για την πρόληψη χρεωκοπιών. Η ίδρυσή της ήταν αίτημα και της επιτροπής Young, μιας επιτροπής η οποία ήταν η δεύτερη προσπάθεια, με αμερικανική αρωγή, να λυθεί το ακανθώδες ζήτημα των γερμανικών επανορθώσεων, το οποίο διατηρούσε άλυτο ο γαλλικός και βελγικός ρεβανσισμός.

⁵⁷ Άλλη μια σημαντική παράμετρος του προβλήματος της επιβίωσης και της μετεξέλιξης μετά το τέλος του Α'ΠΠ για την ευρωπαϊκή ήπειρο, ήταν και η σοβαρή δημογραφική καταστροφή που υπέστη η ήπειρος, λόγω του πρόωπου θανάτου ή του σοβαρού τραυματισμού και της αναπηρίας εκατομμυρίων ανδρών σε παραγωγική ηλικία, τα εργατικά χέρια των οποίων έλειψαν από την ευρωπαϊκή γεωργική ή βιομηχανική παραγωγή, εμποδίζοντας σοβαρά την ανασυγκρότηση. Είχα χαρακτηριστικό ότι ενώ μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Ευρώπη βρισκόταν στην δημογραφική πρωτοπορία του πλανήτη, λόγω του ανώτερου πολιτισμικού της επιπέδου, και γι' αυτό οι ευρωπαϊκές δυνάμεις ήταν σε θέση να καταλαμβάνουν και ελέγχουν αχανείς εκτάσεις, εν τούτοις μετά το τέλος του Α'ΠΠ ξεκίνησε μια πορεία δημογραφικής παρακμής, η οποία δεν έχει αναστραφεί ακόμη και μέχρι τις μέρες μας, και η οποία καθιστά επιτακτική την ανάγκη των ευρωπαϊκών χωρών να βρίσκονται στην τεχνολογική πρωτοπορία, ειδάλλως κινδυνεύουν να αλωθούν όπως η Ρώμη το 410 μΧ ή η Κωνσταντινούπολη το 1453 μΧ.

⁵⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι μέσα σε 30 χρόνια (1945-1975) είχε απολεσθεί το σύνολο των αποικιακών κτήσεων και είχαν εξαφανισθεί υπερπόντιες αυτοκρατορίες που είχαν σχηματισθεί στην πάροδο αρκετών αιώνων. Χαρακτηριστική η περίπτωση της Πορτογαλίας, της πρώτης ευρωπαϊκής χώρας που δημιούργησε αποικιακή αυτοκρατορία, από τον 15^ο αιώνα ακόμη, η οποία, κατά τραγική ειρωνεία, ήταν και η τελευταία που εγκατέλειψε τις κτήσεις της στην Αγκόλα και την Μοζαμβίκη, το 1975.

⁵⁹ Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 59.

⁶⁰ Όπως αυτή της Ελλάδας το 1931, η οποία οφειλόταν και στην υποχρέωση αποπληρωμής των τόκων των ελληνικών δανείων σε χρυσό, η οποία ανεστάλη με απόφαση του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου. Πηγή: [H ελληνική χρεοκοπία του 1932 | Πολιτική | Ελευθεροτυπία \(enet.gr\)](#).

Η πρώτη φορά που είχε συγκροτηθεί ανάλογη επιτροπή, ήταν στα τέλη του 1923, όταν μετά από μια στάση πληρωμών εκ μέρους της γερμανικής κυβέρνησης, τον Ιανουάριο του ίδιου έτους, η Γαλλία και το Βέλγιο προχώρησαν σε εισβολή και κατοχή της βιομηχανικής ζώνης του Ruhr, ενέργεια η οποία όξυνε τα πνεύματα, με την γερμανική κυβέρνηση να οργανώνει πρακτικές παθητικής αντίστασης έναντι των αρχών κατοχής. Ενώπιον του αδιεξόδου, συγκροτήθηκε η επιτροπή Dawes, με επικεφαλής τον Charles G. Dawes, Αμερικανό τραπεζίτη από το Σικάγο, η οποία μείωσε τις δόσεις που υποχρεούνταν η Γερμανία ν' αποπληρώνει και χαλάρωσε τον ξένο έλεγχο στα εσωτερικά οικονομικά της. Τέλος αποφασίστηκε τα ξένα στρατεύματα ν' αποσυρθούν και να χορηγούνταν στην γερμανική κυβέρνηση ένα δάνειο 200 εκ δολαρίων για να δυνηθεί ν' ανταπεξέλθει. Το δάνειο εξασφαλίστηκε με παρέμβαση του Αμερικανού μεγιστάνα JP Morgan, ο οποίος το εισήγαγε στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, όπου οι επενδυτές έσπευσαν να το υπερκαλύψουν.

Ομοίως μετά από την συγκρότηση μιας νέας επιτροπής το 1928, με επίσης αμερικανό επικεφαλής, τον Owen D. Young, επικεφαλής της General Electric και διατελέσαντα μέλος της επιτροπής Dawes, με αντικειμενικό σκοπό την οριστική επίλυση του ζητήματος των γερμανικών επανορθώσεων, ορίστηκε τελεσίδικα το γερμανικό χρέος στα 121 δις. χρυσά μάρκα με περίοδο αποπληρωμής τα 58 χρόνια. Η οικονομική επιτήρηση της Γερμανίας θα σταματούσε και θα έπρεπε τα εναπομείναντα στρατεύματα ν' αποχωρήσουν. Επίσης, ένα νέο δάνειο 300 εκ δολαρίων θα χορηγούνταν προς τη γερμανική πλευρά. Ως κατακλείδα, η επιτροπή Young εισηγήθηκε την ίδρυση ενός τραπεζικού ιδρύματος διεθνούς χαρακτήρα, το οποίο θ' αναλάμβανε την εποπτεία των διευθετήσεων αυτών.

Η αμερικανική σπουδή να υποστηριχθεί η γερμανική οικονομία πήγαζε και από το γεγονός ότι το πραγματικό ενδιαφέρον της εστιαζόταν πολύ περισσότερο στην αποπληρωμή των χρεών των νικητών εμπολέμων έναντι των ΗΠΑ (Γαλλίας, Βρετανίας) παρά από την είσπραξη των όποιων γερμανικών αποζημιώσεων. Τα χρέη αυτά ανήρχοντο στο ποσό των 10 δις δολαρίων και η είσπραξή τους αποτελούσε βασική προτεραιότητα⁶¹.

Είναι ασφαλής κάποιος να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αμερικανική πολιτική απέναντι στους Ευρωπαίους εταίρους και συμμάχους επηρεάστηκε σαφώς από την ατελέσφορη και εν πολλοίς εκδικητική συμπεριφορά κάποιων εξ αυτών, γεγονός το οποίο οι Αμερικανοί δεν ήθελαν να επαναληφθεί στο μέλλον. Προς τούτο και το σύστημα του Bretton Woods έφερε σαφή την σφραγίδα της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας. Οι Αμερικανοί ήθελαν ν' αποτρέψουν τις ενδοευρωπαϊκές έριδες να εξελιχθούν και πάλι σε παράγοντα παγκόσμιας αποσταθεροποίησης.

⁶¹ Πηγή για τις τέσσερις ανωτέρω παραγράφους είναι το άρθρο του "Office of the Historian" του State Department, το οποίο είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Milestones: 1921–1936 - Office of the Historian \(state.gov\)](https://www.state.gov/milestones/1921-1936-office-of-the-historian/).

Κεφάλαιο 2^ο: Το Bretton Woods, τα χαρακτηριστικά του και η εφαρμογή του στην πράξη. Παράγοντες που οδήγησαν στην εγκατάλειψη του και στον στασιμοληθωρισμό της δεκαετίας του '70.

Το πρώτο και κύριο χαρακτηριστικό του Bretton Woods ήταν ότι αποτελούσε ένα εργαλείο μονεταριστικής πολιτικής, δηλαδή άνωθεν παρέμβασης και ρύθμισης της οικονομίας. Απλά με το Bretton Woods ο μονεταρισμός κινήθηκε πλέον σε νέα πρωτόγνωρα μονοπάτια, πέραν της μέχρι τότε παρέμβασης σε επίπεδο ενός μεμονωμένου κράτους, εκτεινόμενος πλέον στο διεθνές πεδίο, κάτι το οποίο δημιούργησε νέες προκλήσεις, πρωτοφανείς μέχρι τότε. Και ο λόγος ήταν ότι έπρεπε να βρεθούν οι ασφαλιστικές εκείνες δικλείδες που θα εξασφάλιζαν την βιώσιμη διαχείριση του υπερκρατικού αυτού φορέα καθορισμού των ισοτιμιών⁶².

Η διαπραγμάτευση κινήθηκε γύρω από δύο ξεχωριστές προτάσεις, των οποίων συντάκτες ήταν οι εκπρόσωποι των δύο μεγαλύτερων δυνάμεων που είχαν αναλάβει την πρωτοβουλία να συγκαλέσουν την διάσκεψη, δηλαδή οι Keynes και White. Οι δύο αυτές προσωπικότητες διαμόρφωσαν την διαπραγμάτευση, ο δεύτερος υπό την σκιά του προϊστάμενού του Morgenthau, οδήγησαν δε στην τελική διατύπωση της συμφωνίας.

Το υπόμνημα Keynes. Σχολιασμός πάνω στην οικονομική σκέψη του Keynes.

Η πρώτη εκδοχή της συμφωνίας ήρθε από την πλευρά του Keynes, στις 8 Σεπτεμβρίου του 1941, λίγες μόνο εβδομάδες μετά την κοινή διακήρυξη Roosevelt και Churchill κατά την συνάντησή τους στο Newfoundland του Καναδά⁶³. Αντίστοιχα και ο μετέπειτα Αμερικανός αντιπρόσωπος στο Bretton Woods, ο Dexter White άρχισε να συντάσσει την δική του εναλλακτική πρόταση. Και οι δύο προτάσεις παρέμειναν κρυφές μέχρι το 1943μ οπότε και δημοσιεύθηκαν κατόπιν μακρόχρονων συζητήσεων⁶⁴.

Κατά έναν οξύμωρο τρόπο, στην συζήτηση και την διαμόρφωση των προτάσεων συμμετείχαν και οι Γερμανοί, αφού και αυτοί από την πλευρά τους είχαν ήδη αρχίσει την συζήτηση σχετικά με την νομισματική οργάνωση της Ευρώπης (εάν και εφόσον νικούσαν). Το 1940, ο πρόεδρος της Reichsbank και υπουργός οικονομικών Walther Funk⁶⁵ και ο αντιπρόεδρος της ίδιας τράπεζας Puhl⁶⁶ αποκάλυψαν την γενική ιδέα της γερμανικής ελίτ για την οικονομική οργάνωση της ηπείρου, η οποία βασιζόταν στην εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού και στην διαμόρφωση ενός συστήματος ισοτιμιών μεταξύ των υποτελών πλέον στη Γερμανία κρατών, αφού όμως πρώτα το γερμανικό μάρκο

⁶² Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.139.

⁶³ Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι οι δύο αγγλοσαξονικές δυνάμεις έθεσαν ευθύς εξαρχής «τον δάκτυλον επί τον τύπον των ήλων», καθιστώντας την μεταπολεμική νομισματική διευθέτηση ως σημαντικό παράγοντα της πολιτικής τους. Ακόμη και αν υπήρχαν τεχνοκρατικές διαφωνίες σχετικά με τις λεπτομέρειες της συμφωνίας, αυτές ήταν ήσσονος σημασίας. Αυτό που ήταν κεφαλαιώδους σημασίας ήταν η ειλημμένη απόφαση για αγγλοσαξονική-αμερικανική κυριαρχία στον μεταπολεμικό κόσμο.

Ας μην παραβλέπει κανείς το γεγονός ότι η διάσκεψη της Γένοβας του 1922 ήταν βρετανική πρωτοβουλία, του Βρετανού πρωθυπουργού Lloyd George, από την συνέχεια δε του θέματος της διαπραγμάτευσης του γερμανικού χρέους, διαφαίνεται ότι η Βρετανία μάλλον έκλινε περισσότερο προς τις αμερικανικές θέσεις παρά προς τις αδιάλλακτες γαλλικές. Μπορεί λοιπόν να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι δύο αγγλοσαξονικές δυνάμεις συνέργησαν ήδη από το 1941 ώστε ν' αποκλείσουν από την σχεδίαση της μεταπολεμικής οικονομικής πραγματικότητας, όλους τους άλλους ευρωπαίους «παίκτες», ώστε ν' αποφύγουν τις αστοχίες της μεσοπολεμικής περιόδου.

⁶⁴ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.132.

⁶⁵ [Walther Funk | German economist | Britannica.](#)

⁶⁶ [Emil Puhl \(August 28, 1889 — March 30, 1962\), German politician, private sector banker | World Biographical Encyclopedia \(prabook.com\).](#)

θα είχε ανατιμηθεί σημαντικά ώστε η γερμανική οικονομία να βρεθεί σε ασύγκριτα πλεονεκτικότερη θέση από τις λοιπές οικονομίες της Ευρώπης⁶⁷.

Αυτό που είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι η αντίδραση του Keynes στις ανακοινώσεις των Γερμανών αξιωματούχων, όταν στα πλαίσια της αντιμετώπισης της γερμανικής προπαγανδιστικής εκστρατείας, κλήθηκε από το βρετανικό υπουργείο οικονομικών να εκφράσει την άποψή του. Ο Keynes υπερασπίστηκε σε σημείωμά του⁶⁸ την ορθότητα των γερμανικών απόψεων, φθάνοντας μέχρι του σημείου να παρατηρήσει ότι και αυτοί οι ίδιοι οι Βρετανοί θα έπρεπε να σκέφτονται κατ' αυτόν τον τρόπο, πως στην γερμανική ανακοίνωση, στη θέση της Γερμανίας θα έπρεπε κανονικά ν' αναγραφεί, κατά την προσωπική επιστημονική του άποψη, η Βρετανία και ότι, δεδομένης της σοβαρότητας της γερμανικής άποψης, ο μόνος τρόπος ν' απαξιωθεί θα ήταν να προσβληθεί η καλή πίστη των Γερμανών και να υπονοηθεί ότι έχοντας κερδίσει τον πόλεμο δεν θα τηρούσαν τις δεσμεύσεις τους, αλλά θα εγκαθιστούσαν ένα καθεστώς πολύ πιο άδικο για τους κατακτημένους λαούς.

Οι απόψεις αυτές, για κάποιον που γνώριζε τον Keynes, δεν θα έπρεπε να του ήταν απρόσμενες, αφού ήταν γνωστός πολέμιος του κανόνα του χρυσού. Αμέσως μετά την επιστροφή του στην Βρετανία, από τις συνομιλίες στον Βόρειο Ατλαντικό, συνέταξε δύο υπομνήματα. Στο πρώτο υπόμνημα αναφερόταν σε θεωρητικά ζητήματα ενώ στο δεύτερο κατέθετε την πλήρη πρωτότυπη εκδοχή του για το σχέδιο συμφωνίας, που εν τέλει θα υπογράφονταν στο Bretton Woods, τρία χρόνια μετά⁶⁹.

Ο Keynes με το πρώτο υπόμνημα ασχολήθηκε και με το θέμα της γερμανικής ανασυγκρότησης μετά τον πόλεμο, την οποία έκρινε σκόπιμη να υποστηριχθεί ώστε να μην επαναληφθεί το λάθος της συνθήκης των Βερσαλλιών αλλά και γενικότερα γνωμοδότησε υπέρ ενός σχεδίου οικονομικής βοήθειας προς όλους τους εμπολέμους, το οποίο ονόμασε "European Reconstruction Fund"⁷⁰.

Ο Keynes ανέφερε επίσης την διαπίστωσή του ότι το πλέον επιτυχημένο μοντέλο διαχείρισης του χρέους κατά την μεσοπολεμική περίοδο ήταν αυτό της Τράπεζας της Αγγλίας, η οποία λειτουργώντας ως ο θεματοφύλακας του κανόνα του χρυσού, σε περίπτωση αδυναμίας εξυπηρέτησης του χρέους μιας ώρας, μετακύλιε το πρόβλημα της εύρεσης λύσης στην χώρα δανειστή και όχι στην χώρα οφειλέτη, ασκώντας κατ' αυτόν τον τρόπο πίεση στον δανειστή να μετριάσει τις απαιτήσεις του⁷¹.

Επίσης υποστήριζε τον έλεγχο των διεθνών διατραπεζικών συναλλαγών μέσω της με κάποιο τρόπο εισαγωγής του μοντέλου της εσωτερικής διατραπεζικής αγοράς σε διεθνή πλαίσια, ώστε οι διεθνείς συναλλαγές να επιτελούνται με φθηνότερο και ταχύτερο τρόπο⁷².

Στο δεύτερο μνημόνιο του ο Keynes περιγράφει σε αδρές γραμμές τις γενικές αρχές του σχεδίου του, οι οποίες ουσιαστικά αποτέλεσαν και τις θέσεις του στην τελική διαπραγμάτευση⁷³. Οι κεντρικές τράπεζες των κρατών θα έπρεπε να προβούν στην κατάθεση ενός καταπιστεύματος σε μια διεθνή τράπεζα διακανονισμών (International

⁶⁷ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.131-132.

⁶⁸ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.134.

⁶⁹ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.135.

⁷⁰ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.134.

⁷¹ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.135.

⁷² Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.135.

⁷³ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.137.

Clearing Bank), η οποία θ' αποτελεί την «κεντρική τράπεζα των κεντρικών τραπεζών». Η τράπεζα αυτή θα εκδίδει νόμισμα του οποίου η ισοτιμία σε σχέση με τα νομίσματα των διαφόρων χωρών θα καθορίζεται σε σχέση με τον χρυσό και θα είναι σταθερή.

Η κάθε χώρα θα έχει μια ποσόστωση (μερίδιο συμμετοχής) ανάλογη με την μέγιστη δυνατότητα υπερανάληψης που θα της έχει διατεθεί. Η χώρα θα μπορεί να προβεί σε υποτίμηση της τάξης του 5% εφόσον το χρεωστικό υπόλοιπο της υπερβεί το 25% της ποσόστωσης που της αναλογεί. Αν το ποσοστό αυτό υπερβεί το 50% της ποσόστωσης, τότε την υποτίμηση θα την επιβάλει το διοικητικό συμβούλιο της διεθνούς τράπεζας.

Αντίστοιχα οι πλεονασματικές χώρες θα πρέπει να προβαίνουν σε ανατίμηση του νομίσματος τους, σε περίπτωση δε που το πλεόνασμα υπερβαίνει το 100% της ποσόστωσης, τότε το πέραν του 100% ποσό θα κατατίθεται σε ένα ειδικό ταμείο εκτάκτου ανάγκης.

Η γενική επιδίωξη του σχεδίου του Keynes ήταν να βασίζεται μεν το διεθνές σύστημα ισοτιμιών στην στερεή βάση του χρυσού, προκειμένου ν' αποφεύγονται οι ανταγωνιστικού τύπου υποτιμήσεις, να αφήνονται όμως στο εσωτερικό των χωρών σημαντικά περιθώρια ελιγμού στους πολιτικούς ηγέτες.

Μια άλλη επιδίωξη ήταν η δυνατότητα των κρατών που θα προσέγγιζαν τα όρια της χρεωκοπίας να προσφεύγουν στις πιστοληπτικές γραμμές της διεθνούς τράπεζας. Η πρακτική του «hoarding» δηλαδή της συσσώρευσης κεφαλαίων, τα οποία θα μπορούσαν με την κατάλληλη μόχλευση να πολλαπλασιάζονται, θα επέτρεπε την ύπαρξη ενός ικανού «στρώματος προστασίας», στο οποίο θα προστρέξουν οι ευρισκόμενοι σε ανάγκη, χωρίς παράλληλα οι υπόλοιποι συμμετέχοντες να χρειαστεί ν' ασχοληθούν. Όπως χαρακτηριστικά το περιέγραψε ο J Keith Horsefield, ήταν η εφαρμογή σε διεθνές επίπεδο του τρόπου με τον οποίο λειτουργούσαν οι τράπεζες στην εσωτερική αγορά των κρατών⁷⁴, όπου ο ιδιώτης καταθέτης μιας τράπεζας δεν ασχολείται, ούτε ενοχλείται, από τον τόπο που η τράπεζα αξιοποιεί τις καταθέσεις του για να επενδύσει σε επιχειρήσεις ή χρηματοδοτήσει άλλους ιδιώτες.

Στην πραγματικότητα, η ιδέα για έναν διεθνή εποπτικό τραπεζικό οργανισμό που θ' αναλάμβανε την διαχείριση των διεθνών συναλλαγών σε κρατικό και διατραπεζικό επίπεδο, προερχόταν από μια εισήγηση του Γερμανού οικονομολόγου Hjalmar Schacht⁷⁵,

⁷⁴ Horsefield, J. Keith, 1969b, "The International Monetary Fund, 1945-1965: Twenty Years of International Monetary Cooperation, Vol. 3, Documents, Washington, DC: International Monetary Fund.

⁷⁵ Ο Hjalmar Schacht ήταν Γερμανός οικονομολόγος, ο οποίος διαδραμάτισε εξαιρετικά σημαίνοντα ρόλο στην αντιμετώπιση της κρίσης υπερπληθωρισμού του 1923, επιτρέποντας στην Δημοκρατία της Βαϊμάρης ν' αντέξει γι' άλλα δέκα χρόνια. Ο Schacht τότε συμμετείχε, υπό την κυβέρνηση Stresemann, στην δημιουργία ενός ενδιάμεσου νομίσματος, του Rentenmark, το οποίο είχε αντίκρισμα σε δημόσιες γαίες του γερμανικού κράτους (φόρμουλα που είχε χρησιμοποιηθεί και κατά την διάρκεια του Α'ΠΠ για την χρηματοδότηση της γερμανικής πολεμικής προσπάθειας) και το οποίο αντικατέστησε το παντελώς απαξιωθέν Papiermark, το νόμισμα που χρησιμοποιούνταν μετά την ήττα του 1918. Είναι χαρακτηριστικό της πλήρους αποδιοργάνωσης της γερμανικής οικονομίας λόγω του επικρατήσαντος, κυριολεκτικά καλπάζοντος πληθωρισμού, το γεγονός ότι η ισοτιμία ανταλλαγής μεταξύ Rentenmark και Papiermark ανήλθε στο ένα τρισεκατομμύριο Papiermark προς ένα Rentenmark. Αφού η εσωτερική οικονομική κατάσταση σταθεροποιήθηκε, έστω και στοιχειωδώς, το Rentenmark αντικαταστάθηκε τον επόμενο χρόνο με το Reichsmark. Πηγές:

1. [Hjalmar Schacht - Wikipedia.](#)
2. [The Rentenmark & Gustav Stresemann | tutor2u.](#)
3. [Rentenmark | German currency | Britannica.](#)
4. [1 Rentenmark \(Rentenbank\) - Germany - 1871-1948 – Numista.](#)

ο οποίος ήδη από το 1929 είχε εισηγηθεί έναν ανάλογο μηχανισμό (Clearing House όπως αποκαλείτο). Εισηγήση που δεν είχε τελεσφορήσει λόγω αμερικανικής αντίδρασης, η οποία οφειλόταν στην καχυποψία των Αμερικανών που θεωρούσαν το σχέδιο του Schacht σαν πρόφαση που θα οδηγούσε όλες τις άλλες χώρες, πλην Γερμανίας, σε πληθωριστικές καταστάσεις, με την Γερμανία (η οποία δεν θα συμμετείχε στο υπόψη «Clearing House») εν τέλει να εξέρχεται ευνοημένη και αποπληθωρισμένη.

Ο Keynes φαίνεται να συμεριζόταν κάποιες κοινές αντιλήψεις με τον Schacht, τόσο για την άποψη του Schacht ότι η διεθνής οικονομία θα μπορούσε να λειτουργήσει και χωρίς ένα διεθνές αποθεματικό νόμισμα, όσο και για την άποψη που εξέφρασε σε μια ομιλία του το 1931 ο Keynes, στην οποία υποστήριζε ένα μοντέλο αυτάρκειας των κρατών, μοντέλο που εφήρμοσε ο Schacht ως πρώτος υπουργός οικονομικών της χιτλερικής Γερμανίας, ο οποίος επέβαλε ένα καθεστώς οικονομίας της αυτάρκειας⁷⁶.

Το οικονομικό μοντέλο της αυτάρκειας ήταν ακόμη αυστηρότερο από το παλιό μερκαντιστικό, αφού το τελευταίο επέτρεπε τις εμπορικές συναλλαγές, αρκεί το ισοζύγιο να ήταν θετικό. Αντίθετα το μοντέλο της αυτάρκειας απέτρεπε πλήρως τις εμπορικές συναλλαγές, απαιτώντας το κάθε κράτος να επιζεί με αυτά που παράγει. Πολλές κυβερνήσεις, παγκοσμίως, κινήθηκαν σε μια κατεύθυνση εθνικοποιήσεων και προστατευτισμού, αντιδρώντας στην πρώιμη μορφή παγκοσμιοποίησης που είχε ήδη κάνει την εμφάνισή της⁷⁷.

Η επιλεκτική αυτή επιρροή των γερμανικών αντιλήψεων στην σκέψη του Keynes⁷⁸, έγινε προφανώς αντιληπτή από τον αμερικανικό παράγοντα, ο οποίος φρόντισε στην τελική διαπραγμάτευση να ακυρώσει τις σχεδόν φιλοσοφικού επιπέδου προτάσεις του Keynes και να επιβάλει μια προσγειωμένη αντίληψη των πραγμάτων, στην οποία όπως ήταν φυσικό, διεθνές αποθεματικό νόμισμα ήταν το δολλάριο και η αντίληψη περί εμπορικών συναλλαγών ήταν η κλασική αγγλοσαξονική περί ελεύθερου εμπορίου.

Σε κάθε περίπτωση, ο Keynes προσπάθησε να δημιουργήσει ένα σύστημα το οποίο θα ήταν αρκετά αυστηρό προς τους χρεωκοπημένους, προσπαθώντας παράλληλα να αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο οι πολιτικοί ταγοί στην κάθε χώρα ν' αποδεικνύονταν πολύ υποχωρητικοί έναντι των διεκδικήσεων των κοινωνιών τους, κάτι το οποίο θα αντιμετωπιζόταν με την διατήρηση των δύσκαμπτων κανόνων του συστήματος του χρυσού και ένα σύστημα επιβολής κυρώσεων. Η ρύθμιση αυτή κρίθηκε απαραίτητη αφού απουσίαζε μια υπερεθνική αρχή η οποία θα μπορούσε να επέμβει αποφασιστικά⁷⁹. Ενδεχομένως, μπορεί κάποιος να θεωρήσει ότι η εν πολλοίς άκαμπτη στάση που επιδεικνύει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, έναντι των χωρών που προσφεύγουν σε αυτό, κινείται σε αυτή την κατεύθυνση, της διασφάλισης της δημοσιονομικής πειθαρχίας.

5. [German Rentenmark - Wikipedia](#).

⁷⁶ Πηγές:1. [Ghosts of Schacht and Keynes \(larouchepub.com\)](#).

2. [Autarky | economics | Britannica](#).

3. [Autarky - Overview, History, and Modern World Examples \(corporatefinanceinstitute.com\)](#)

⁷⁷ Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 55-57.

⁷⁸ Είναι ενδεχόμενο ο Keynes, αγωνιώντας για την γεωπολιτική τύχη της Ευρώπης και των δυνάμεων που αποτελούσαν τμήμα της, να παρασύρθηκε σε κάποια ακραία οικονομικά μοντέλα, προσπαθώντας με κάθε τρόπο ν' ανακόψει τόσο την εξωτερική πολιτική και στρατιωτική παρακμή, όσο και την εσωτερική κοινωνική αντίστοιχη. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε της δράσης του στο Bretton Woods η προσπάθεια αναχαίτισης της απόλυτης αμερικανικής οικονομικής ηγεμονίας.

⁷⁹ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.139.

Το υπόμνημα Dexter White και οι μονεταριστικές αντιλήψεις της αμερικανικής πλευράς.

Αντίθετα, το αμερικανικό σχέδιο, όπως διατυπώθηκε ήταν αρκετά πιο συντηρητικό, αποπνέοντας μια αίσθηση ελέγχου της διεθνούς χρηματοοικονομικής κατάστασης. Οι κύριοι δύο πυλώνες του αμερικανικής έμπνευσης συστήματος θα ήταν ένα διεθνές ταμείο με κεφάλαια διαθέσιμα για την σταθεροποίηση της διεθνούς αγοράς («international stabilization fund») και μια τράπεζα για χρηματοδότηση της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης και ανάπτυξης. Επίσης τα καταπιστεύματα-ποσοτώσεις των χωρών που θα συμμετείχαν στο ταμείο αυτό θα έπρεπε να είναι καταβλητέα σε χρυσό ή σε κρατικά ομόλογα, ενώ θα προβλεπόταν σαφώς η δυνατότητα επανυπολογισμού των ισοτιμιών για την διόρθωση ανισορροπιών.

Με την ολοκλήρωση του τελικού προσχεδίου τους, οι ΗΠΑ προσκάλεσαν 46 χώρες να υποβάλουν τα σχόλιά τους πάνω σε αυτό, ενώ παράλληλα γνωστοποίησαν τις απαιτήσεις τους στον άλλο σημαντικό εταίρο στο σχέδιο της μεταπολεμικής οργάνωσης του νομισματικού συστήματος, δηλαδή την Βρετανία. Οι απαιτήσεις αυτές ήταν⁸⁰:

- Η Βρετανία να μην μεταβάλει την ισοτιμία λίρας/δολλαρίου μέχρι την λειτουργία του διεθνούς ταμείου, προφανώς για ν' αποφευχθεί μια κίνηση των Βρετανών στην κατεύθυνση υποτίμησης ή ανατίμησης του νομίσματος τους με σκοπό ν' αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων χωρών. Ουσιαστικά η ισοτιμία στερλίνας και δολλαρίου θα βρισκόταν στο επίπεδο της μιας λίρας προς τέσσερα δολάρια (1£/4\$).

- Η συμμετοχή των ΗΠΑ, δηλαδή το καταπίστευμά τους, θ' ανερχόταν στα 3 δισεκατομμύρια δολάρια, ποσό που ενδεχομένως θ' απαιτούνταν να μειωθεί για να παρακαμφθούν οι αντιδράσεις στο Κογκρέσο,

- Η βάση του ταμείου θα έπρεπε να είναι τα κεφάλαια που θα συγκεντρώνονταν από τις συνεισφορές-καταπιστεύματα των κρατών μελών (βάσει της ποσόστωσης που θα τους αναλογούσε) και όχι με βάση την βρετανικής αντίληψης δυνατότητα υπερανάλισης (overdraft⁸¹).

⁸⁰ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.141 (υποσημείωση υπ' αριθμ. 10).

⁸¹ Η υπερανάλιση είναι μια πρακτική της αγγλοσαξονικής τραπεζικής αγοράς, σύμφωνα με την οποία οι τράπεζες επιτρέπουν σε πελάτες τους να προβούν σε προσωρινή ανάληψη περισσότερων χρημάτων από αυτά που διέθεταν στον λογαριασμό τους, για ν' αντιμετωπίσουν έκτακτες χρηματοδοτικές ανάγκες (και ν' αποφύγουν ενδεχόμενη χρεωκοπία), παρουσιάζοντας αρνητική καθαρή θέση στο λογαριασμό τους.

Η υπερανάλιση στην αγορά της Βόρειας Αμερικής επιτρέπεται μέχρι ενός ορίου και οπωσδήποτε επιβάλλεται ένα πιο υψηλό επιτόκιο. Προτιμάται από τους πελάτες του τραπεζικού συστήματος γιατί δεν έχει τόσο αρνητικές επιπτώσεις όσο το να βρεθεί μια επιταγή τους ακάλυπτη.

Στην βρετανική αγορά τα ποσά τα οποία μπορεί να κάνει υπερανάλιση ο πελάτης-καταθέτης συμφωνούνται εκ των προτέρων, γι' αυτό και το επιτόκιο υπερανάλισης είναι το κανονικό. Ουσιαστικά η υπερανάλιση στην βρετανική αγορά υποκαθιστά τα τραπεζικά δάνεια.

Σε κάθε περίπτωση, η δυνατότητα αυτή αντανακλά ευθέως στην φερεγγυότητα του συναλλασσόμενου με την τράπεζα, δεν είναι δε χωρίς ρίσκο για την τράπεζα, όπως αποδεικνύεται από την ανάγκη κεντρικής παρέμβασης ενίοτε, για τον καθορισμό νέων κανόνων και περιορισμών.

Πηγές: [Bond Economics: Overdrafts, Bank Lines, And Negative Money](#).

Zywicki, J. Todd, "The Economics and Regulation of Bank Overdraft Protection", George Mason University Law and Economics Research Paper Series, διαθέσιμο στη διεύθυνση: [lkjlkj \(gmu.edu\)](#), πρόσβαση στις 5/10/21.

- Οι ΗΠΑ θα είχαν δικαίωμα veto στην οποιαδήποτε προσπάθεια αλλαγής της ισοτιμίας του δολλαρίου, είτε υποτίμησης είτε ανατίμησης⁸², ή της «unitas», μιας λογιστικής νομισματικής μονάδας, η οποία θα χρησιμοποιείτο σε αντικατάσταση του δολλαρίου.

Σκοπός του αμερικανικού σχεδίου εν ολίγοις ήταν η ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας, η αντιμετώπιση των άμεσων επιπτώσεων του πολέμου αλλά και η αντιμετώπιση μελλοντικών αναταράξεων, ανάλογων με αυτές της περιόδου του μεσοπολέμου. Αυτός ήταν και ο επιμέρους αντικειμενικός σκοπός του διεθνούς ταμείου.

Ο συνολικός αντικειμενικός σκοπός της αμερικανικής πρότασης ήταν η μέγιστη δυνατή απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών, οι οποίες επιδιωκόταν να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο διεθνείς και πολυμερείς σε χαρακτήρα και όχι διμερείς ή υποκείμενες σε πρακτικές προστατευτισμού.

Τα κράτη μέλη του ταμείου θα κατέβαλαν τα καταπιστεύματά τους σε χρυσό ή με το νόμισμά τους, το δε συνολικό κεφάλαιο θα ανερχόταν σε 5 δισεκατομμύρια δολάρια ή «unitas»⁸³, η αξία της οποίας μονάδας θα αντιστοιχούσε σε μια ποσότητα χρυσού ανάλογη προς 10 δολάρια. Σε ότι αφορά στις ισοτιμίες, αυτές θα επιτρεπόταν να μεταβάλλονται μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια που θα καθόριζε το ταμείο, μεγάλες δε μεταβολές θα επιτρέπονταν μόνο σε περιπτώσεις εξαιρετικής ανισορροπίας και μόνο μετά από θετική ψήφο των τριών τετάρτων των μελών του διοικητικού συμβουλίου του ταμείου.

Αυτό το στοιχείο το οποίο θεωρήθηκε ότι θ' αποτελούσε σημαντική καινοτομία, ήταν η ρήτρα «σπανίου νομίσματος» (scarce currency clause⁸⁴), ένας κανόνας ο οποίος θα προέβλεπε ότι αν μια χώρα γινόταν υπερπλεονασματική, δηλαδή αύξανε πολύ πάνω από τα συνήθη δεδομένα τις εξαγωγές αγαθών παραγωγής της, με αποτέλεσμα το νόμισμά της να βρίσκεται σε μεγάλη ζήτηση, αφού οι πάντες θα το αναζητούσαν προκειμένου να προμηθευθούν τα αγαθά της, οπότε θα επέρχονταν και αντίστοιχη ανατίμηση του νομίσματος με παράλληλη συσσώρευση ανάλογου υπερβολικού πλούτου από αυτή την χώρα, τότε θα δινόταν το δικαίωμα στις άλλες χώρες μέλη του ταμείου να προβαίνουν σε μέτρα αντιστάθμισης αυτών των τάσεων, σε μέτρα δηλαδή εμπορικού προστατευτισμού τα οποία θ' αποσκοπούσαν στην μείωση των εισαγωγών αγαθών από αυτή την χώρα. Η δημιουργία υπερπλεονασμάτων θα γινόταν αντιληπτή από την μείωση των νομισματικών αποθεμάτων που θα είχε στη διάθεσή του το διεθνές ταμείο από το νόμισμα της υπόψη χώρας. Αν δηλαδή το ταμείο αναγκαζόταν να βγει στην διεθνή αγορά για ν' αναζητήσει το νόμισμα της χώρας αυτής προς αγορά, αυτό θα σήμαινε ότι η χώρα αυτή θα δημιουργούσε εμπορικό, αλλά και χρηματικό υπερπλεόνασμα, διαταράσσοντας την διεθνή εμπορική, οικονομική, επιχειρηματική και νομισματική ισορροπία. Άρα θα δινόταν αυτομάτως το

⁸² Το πιθανότερο φυσικά θα ήταν ανατίμησης, αφού η ευρωστία του δολλαρίου, τουλάχιστον την χρονική στιγμή των διαπραγματεύσεων, αλλά και γι' αρκετό χρόνο μετά, στερούσε κάθε νόημα από την οποιαδήποτε προσπάθεια υποτίμησης του εκ μέρους των άλλων χωρών ή του διεθυντικού συμβουλίου του ταμείου, αφού ο σκοπός μιας τέτοιας αντι-αμερικανικής κίνησης θα ήταν ακριβώς να κερδίσουν σε ανταγωνιστικότητα τα νομίσματα των άλλων χωρών.

⁸³ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Keynes είχε προτείνει την δημιουργία ενός διεθνούς νομίσματος, του bancor, το οποίο θα χρησιμοποιούνταν σε όλες τις διεθνείς συναλλαγές, με την εκκαθάρισή τους να γίνεται σε αυτό. Ο χρυσός θα μπορούσε ν' ανταλλαχθεί με bancor, όχι όμως και το bancor να μετατρέπεται σε χρυσό. Πηγές:

1. [Bancor - Wikipedia.](#)
2. [Keynes Bancor ICU.pdf \(reeseconomics.eu\).](#)
3. [The Bancor and International Trade Possibilities of John Maynard Keynes \(researchgate.net\).](#)

⁸⁴ [Scarce currency clause - Oxford Reference.](#)

δικαίωμα στις υπόλοιπες χώρες το δικαίωμα να λάβουν αμυντικά μέτρα, αντιπαλεύοντας τον «αθέμιτο» κατά μια έννοια, ανταγωνισμό της χώρας αυτής.

Η ρήτρα αυτή, η οποία πέρασε ως άρθρο 7 της τελικής συμφωνίας, δεν ενεργοποιήθηκε ποτέ, αφού η μόνη χώρα, την εποχή που συζητούνταν η καθιέρωση της ρήτρας, που θα μπορούσε να δημιουργήσει εμπορικό υπερπλεόνασμα ήταν οι ΗΠΑ, οι οποίες εν τούτοις φερόμενες ευέλκτα, φρόντισαν με το Σχέδιο Marshall να καλύπτουν εγκαίρως την συνολική ζήτηση σε δολάρια των υπολοίπων χωρών, αποδεκτών της οικονομικής βοήθειας του σχεδίου, με αποτέλεσμα να μην λείψουν ποτέ τα δολάρια από κανέναν. Παρά ταύτα, στις μέρες μας επανήλθε η συζήτηση για μια πιθανή ενεργοποίηση της ρήτρας αυτής, όταν ετέθη επί τάπητος το θέμα των υπερπλεονασμάτων των τριών από τις τέσσερις μεγαλύτερων οικονομιών του πλανήτη, Κίνας, Γερμανίας και Ιαπωνίας⁸⁵. Συζήτηση η οποία άνοιξε λόγω του οικονομικού «στραγγαλισμού» που προκαλούνταν από την απόλυτη γερμανική οικονομική, βιομηχανική και εμπορική κυριαρχία στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸⁶ αλλά και από την αντίστοιχη κινεζική σε διεθνές επίπεδο.

Τελικά το νόμισμα που υιοθετήθηκε ως το κύριο νόμισμα πάνω στο οποίο θα βασιζόταν ολόκληρο το υπό διαμόρφωση σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών ήταν το δολλάριο, το οποίο με την σειρά του θα βασιζόταν πάνω στο χρυσό. Με αυτόν τον τρόπο έπεσαν στο κενό όλες οι προσπάθειες του Keynes⁸⁷, τόσο για πλήρη αποσύνδεση των ισοτιμιών από τον κανόνα του χρυσού, όσο και γι' αποφυγή της πλήρους αμερικανικής κηδεμονίας, αφού η επιλογή του δολλαρίου ως του νομίσματος «βάσης» για όλα τα υπόλοιπα νομίσματα σε αυτή την κατεύθυνση οδηγούσε νομοτελειακά, οι δε ΗΠΑ δεσμεύτηκαν να πληρώνουν «επί τη εμφανίσει» 35 δολάρια για κάθε ουγγιά χρυσού⁸⁸. Σε κάθε περίπτωση πάντως, ο διφυής χαρακτήρας του συστήματος, που συνδύαζε έναν βαθμό ευελιξίας των ισοτιμιών με την πίστη στον κανόνα του χρυσού και την όποια σταθερότητα αυτός εξασφάλιζε, θεωρήθηκε ως μια ευέλικτη λύση για την αποφυγή των περίπλοκων φαινομένων που οδήγησαν στην κρίση του μεσοπολέμου, οπότε η μεν νομισματική σταθερότητα ήταν το ζητούμενο αλλά παράλληλα και η επαρκής ρευστότητα για την ανακούφιση των κοινωνιών από τις συνέπειες του πολέμου.

Η κριτική που ασκήθηκε πάνω στα δύο υπομνήματα.

Πάνω σε αυτές τις, κατά μια έννοια αντιφατικές προβλέψεις του συστήματος, αποτέλεσαν και την βάση για την σοβαρή κριτική που ασκήθηκε στις προβλέψεις των δύο πλάνων από πολλούς οικονομολόγους, αμέσως μετά την δημοσίευσή τους. Σε γενικές γραμμές τα δύο πλάνα χαρακτηρίστηκαν ως προϊόντα κακού συμβιβασμού⁸⁹, τα οποία διαιώνιζαν την πρόσδεση στον κανόνα του χρυσού, με όλα τα κακά που αυτός συνεπαγόταν, δηλαδή την ανεπαρκή ρευστότητα ή αντιθέτως το υπερπληθωριστικό χρήμα, το πάγωμα των μισθών των εργαζομένων και διάφορες άλλες αποσταθεροποιητικές περιστάσεις⁹⁰. Μεταξύ άλλων αιτιάσεων, ειδικά το σχέδιο White θεωρήθηκε ότι θυσίαζε την πλήρη απασχόληση για την εξασφάλιση μιας απόλυτης σταθερότητας του

⁸⁵ [Resurrecting Creditor Adjustment by Robert Skidelsky - Project Syndicate \(project-syndicate.org\)](http://project-syndicate.org/resurrecting-creditor-adjustment-by-robert-skidelsky).

⁸⁶ 1. [Surmounting the German Surplus by Fabrizio Coricelli - Project Syndicate \(project-syndicate.org\)](http://project-syndicate.org/surmounting-the-german-surplus-by-fabrizio-coricelli).

2. [Macron's Challenge for Europe by Philippe Legrain - Project Syndicate \(project-syndicate.org\)](http://project-syndicate.org/macrons-challenge-for-europe-by-philippe-legrain).

⁸⁷ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.151.

⁸⁸ Eichengreen, Barry, "Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods" The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 9.

Βλέπε επίσης: Κυρκιλής, Δημήτριος, βλ. οπ. π., σ. 73.

⁸⁹ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.148.

⁹⁰ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.146.

νομισματικού συστήματος, σε αντίθεση μ' ένα σύστημα πιο ευέλικτο, που θα επέτρεπε μεγαλύτερη ελαστικότητα στην εσωτερική ρευστότητα ενός κράτους, η οποία με την σειρά της θα επέτρεπε την αύξηση της εργασιακής απασχόλησης.

Μια άλλη ένσταση ήταν το γεγονός ότι εν τέλει, η επιβίωση οικονομικά, των χωρών του ταμείου, θα εξαρτώνταν από την συμμόρφωσή τους με τις αντιλήψεις της κυρίαρχης χώρας⁹¹. Η χώρα αυτή άλλωστε, θα ήταν εκ των πραγμάτων και ο μεγαλύτερος κάτοχος χρυσού στον κόσμο, άρα η σταθερότητα του νομίσματός της θα ήταν αδιαμφισβήτητη, με αποτέλεσμα να είναι και ο κάτοχος της μεγαλύτερης παγκοσμίως ρευστότητας, άρα και ο μεγαλύτερος δανειστής στον κόσμο, την ίδια στιγμή που οι υπόλοιποι παίκτες θα πάλευαν για την επιβίωσή τους, προσπαθώντας να ελιχθούν ανάμεσα στους κανόνες του συστήματος ισοτιμιών⁹². Ουσιαστικά το σύστημα του Bretton Woods, από «gold based» θα μετατρέποταν με την πάροδο του χρόνου σε «dollar based»⁹³.

Η γενικότερη γεωπολιτική κατάσταση που οδήγησε στο Bretton Woods. Οι πραγματικές επιδιώξεις των ΗΠΑ, και πως κρίνονται αυτές με βάση την ιστορική εξέλιξη.

Αυτό που ενδιέφερε τους Αμερικανούς ήταν η εξασφάλιση, σε πρώτο χρόνο, της άμεσης ανοικοδόμησης των κρατών, ώστε σε δεύτερο χρόνο να έχει επέλθει ένα περιβάλλον απόλυτου οικονομικού φιλελευθερισμού, το οποίο θα διευκόλυνε την επιχειρηματική και εμπορική πρωτοκαθεδρία τους. Και φυσικά, το δολλάριο θα ήταν το μέσο εξάπλωσης αυτής της ηγεμονίας τους⁹⁴. Ουσιαστικά δηλαδή οι ΗΠΑ σκόπευαν να γίνουν χώρα δανειστής και χώρα παραγωγός εμπορικών πλεονασμάτων, μέσα φυσικά σε λογικά όρια, τα οποία θα επέτρεπαν πάντοτε στους Ευρωπαίους εταίρους τους να διατηρούν και αυτοί την δυνατότητα βιομηχανικής παραγωγής, και να παράγουν αρκετό πλούτο ώστε να βρίσκονται σε θέση να συναλλάσσονται με τις ΗΠΑ⁹⁵.

Η εγκατάλειψη του συστήματος του Bretton Woods δεν ήταν ατύχημα ή τυχαία ενέργεια αλλά προσχεδιασμένη, αφού εξ αρχής είχε σχεδιαστεί για να εξασφαλίσει την οικονομική και πολιτική σταθερότητα στην αμέσως μετά τον πόλεμο εποχή, μέχρι να

⁹¹ Της χώρας ηγεμόνας ή «n-1» όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη θεωρία παιγνίων. Στη θεωρία παιγνίων, ένα παίγνιο μπορεί να επεκταθεί ώστε να περιλαμβάνει περισσότερους από δύο παίκτες. Το παίγνιο μπορεί να επεκταθεί ώστε να περιλαμβάνει n αριθμό παικτών, ο καθένας από τους οποίους μπορεί να έχει τη δυνατότητα ν' ακολουθήσει μια n-πλειάδα στρατηγικών. Η σημασία του θέματος έγκειται ότι στην εφαρμογή της θεωρίας παιγνίων στην διεθνή στρατηγική, στο τέλος απομένουν δύο παίκτες, οπότε αυτός που θα επιβιώσει θα είναι όποιος επιλέξει την σωστή κίνηση στον γύρο n-1 (τελευταίος γύρος). Αυτός που θα εξουδετερώσει τον άλλον θ' αναδειχθεί σε ηγεμόνα. Στην περίπτωση του Bretton Woods, η επιδίωξη ήταν να καταρτιστεί ένα σύστημα ελέγχου (checks and balances) ώστε να μην μπορεί κάποια δύναμη ν' αναδειχθεί στην απόλυτα ηγεμονική δύναμη, εξασφαλίζοντας ένα σημείο ισορροπίας.

Πηγές: 1. [Equilibrium points in n-person games | PNAS.](#)

2. [The Use and Abuse of Game Theory in International Relations: The Theory of Moves on JSTOR.](#)

3. [The Game Theory of International Politics on JSTOR.](#)

4. Osborne, Martin J., An Introduction to Game Theory An Introduction to Game Theory, διαθέσιμο

στη διεύθυνση: [BOOK.dvi \(unipi.gr\)](#), πρόσβαση στις 8/10/21.

⁹² Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.151.

⁹³ Eichengreen, Barry, "Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods", The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 10.

⁹⁴ Eichengreen, Barry, "Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods", The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 1.

⁹⁵ Ήδη, από το 1950, το ΑΕΠ των ευρωπαϊκών χωρών (πλην της ηττημένης Γερμανίας) είχε επανέλθει σε επίπεδα ανώτερα του 1938 (τελευταίος έτους πριν τον πόλεμο), ενώ το ΑΕΠ των ΗΠΑ είχε αυξηθεί κατά 80% σε σχέση με προπολεμικά (Κυρκλής, 2010, σ. 68).

καταστεί δυνατή η ανοικοδόμηση, μέσω του Σχεδίου Marshall. Η πλεονάζουσα ρευστότητα που εξασφάλιζε στην Αμερική η ηγεμονική της θέση στο σύστημα, διοχετεύθηκε βάσει των μεταπολεμικών συμφωνιών, στους Ευρωπαίους εταίρους της νέας υπερδύναμης, δημιουργώντας έναν ενιαίο χώρο οικονομικών και εμπορικών συναλλαγών, ο οποίος πρωτίστως εξασφάλιζε την πολιτική σταθερότητα.

Όπως προαναφέρθηκε, η αντίθεση της πλειοψηφίας των οικονομολόγων στον κανόνα του χρυσού ήταν δεδομένη, αφού θεωρούσαν το σύστημα των κανόνων που το συνόδευαν ως ανεπαρκή για να εξασφαλίσει την απαιτούμενη ρευστότητα για την παγκόσμια ανάπτυξη. Ο χρυσός χρησιμοποιήθηκε ως βάση του συστήματος ισοτιμιών του Bretton Woods γιατί επί σειρά αιώνων είχε αποτελέσει την βάση όλων των νομισματικών συστημάτων της ανθρωπότητας. Για να καταδειχθεί η σημασία του χρυσού ως μέσου συναλλαγών, αξίζει ν' αναφερθεί ότι η σημαντικότερη μεταρρύθμιση του Μεγάλου Κωνσταντίνου, πέραν των όποιων άλλων πρωτοβουλιών ανέλαβε σε όλους τους άλλους τομείς, ήταν η εισαγωγή, το 310 μΧ, του χρυσού σόλιδου (solidus)⁹⁶, ενός νομίσματος από συμπαγή χρυσό, όπως αποκαλύπτει τ' όνομά του, το οποίο αποτέλεσε τόσο το κύριο σταθερό νόμισμα της αυτοκρατορίας μέχρι τον 10^ο αιώνα, όσο και παγκόσμιο νόμισμα συναλλαγών, αντικαθιστάμενο πάλι από ένα χρυσό νόμισμα, το υπέρπυρο. Η μακροβιότητα της βυζαντινής πολιτείας παρέχει ένα πρώτης τάξης παράδειγμα της σταθερότητας που εξασφάλιζε ο χρυσός ως αγαθό από το οποίο κατασκευάζονταν τα νομίσματα. Σταθερότητα και ψυχολογικής φύσης, χαρακτηριστικό ιδιαίτερα σημαντικό διαχρονικά, για την σταθερότητα της οικονομίας και της εμπιστοσύνης στην διεξαγωγή των συναλλαγών.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι όταν ο Keynes, επεξηγώντας τα χαρακτηριστικά του bancor, και κυρίως το γεγονός ότι ο χρυσός θα χρησίμευε μόνο για να καθορίζεται η αξία της νομισματικής αυτής μονάδας, χωρίς καμία άλλη λειτουργία, η αμερικανική πλευρά εξέφρασε την δυσπιστία της σχετικά με το αν και κατά πόσο οι πολιτικοί ταγοί θα μπορούσαν να δεχτούν την πλήρη εγκατάλειψη της χρυσής βάσης, με σημαντικότερη επιλοκή την αντίστοιχη αδυναμία εξασφάλισης της ψήφου του Κογκρέσου⁹⁷. Εννοείται φυσικά ότι η εξάρτηση μόνο του δολλαρίου από τον χρυσό, του εξασφάλιζε την ηγεμονική θέση μεταξύ των λοιπών νομισμάτων, εξέλιξη η οποία κολάκευε την αμερικανική φιλοτιμία.

Οι λοιπές επιφυλάξεις που προβλήθηκαν, σχετικά με την απώλεια της ανεξαρτησίας των χωρών που θα συμμετείχαν στο νέο σύστημα διασκεδάστηκαν με το επιχείρημα της ανάμνησης των όσων είχαν λάβει χώρα την περίοδο του μεσοπολέμου, τις συνθήκες αστάθειας του οποίου επιδίωκε το Bretton Woods με τους κανόνες του να εξαλείψει. Το Bretton Woods ήταν ένας ανεκτός συμβιβασμός, προκειμένου για την άμεση αντιμετώπιση των συνεπειών όχι απλά του πολέμου, αλλά και των ακραίων πολιτικά καθεστώτων που είχαν εμπλακεί σε αυτόν. Ακριβώς αυτή ήταν μια σημαντική συνεισφορά στην οποία δεν δίδεται η δέουσα έμφαση. Ότι πέραν της καθαρά οικονομολογικής επιστημονικής διάστασης του πράγματος, βασική επιδίωξη των πραγματικών αρχιτεκτόνων του Bretton Woods, που ήταν οι υπεύθυνοι ηγέτες των δύο αγγλοσαξονικών χωρών, ήταν η επίτευξη πολιτικής σταθερότητας. Γι' αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία η

⁹⁶ Πηγές: 1. [10000 years of economy - Creation of the solidus by Constantine \(citeco.fr\)](https://www.citeco.fr/en/10000-years-of-economy-creation-of-the-solidus-by-constantine).
2. [Solidus of Constantine I the Great \(306-337\) — Dumbarton Oaks \(doaks.org\)](https://www.doaks.org/constantine-i-the-great).
3. [Τα νομίσματα του Βυζαντίου \(Μέρος Α'\) | OffLine Post](#).
4. [Τα νομίσματα του Βυζαντίου \(Μέρος Β'\) | OffLine Post](#).

⁹⁷ Cesarano, Filippo, βλ. οπ. π., σ.144.

χρονική στιγμή σύγκλησης της διάσκεψης που οδήγησε στην συνομολόγηση της συμφωνίας, αμέσως μετά την επιτυχία της απόβασης στην Νορμανδία τον Ιούνιο του 1944 και πριν τις τελικές διευθετήσεις του πολέμου, που ξεκίνησαν με την επίσκεψη Churchill στην Μόσχα τον Οκτώβριο του ίδιου έτους.

Η συνομολόγηση του Bretton Woods, στο οποίο δεν συμμετείχαν οι Σοβιετικοί⁹⁸, ήταν μια πράξη συγκρότησης ενός αρραγούς μετώπου των δυτικών δημοκρατιών, έναντι τόσο του ψυχορραγούντος γερμανικού ολοκληρωτισμού αλλά και του ανερχόμενου σοβιετικού αντίστοιχα. Η Ιστορία, έχοντας την δική της δυναμική, έφερε στο προσκήνιο τις δύο αγγλοσαξονικές δυνάμεις, οι οποίες βρέθηκαν σ' ένα κομβικό σημείο για τις τύχες της ανθρωπότητας, καλούμενες ν' αναλάβουν την ιστορική ευθύνη της υπερνίκησης του ολοκληρωτισμού. Ο αγώνας μεταξύ δημοκρατιών και ολιγαρχιών ήταν αναπόφευκτος. Αυτό αντιλήφθηκαν και ο Roosevelt και ο Churchill. Ο Churchill κατάλαβε και κάτι ακόμα, ότι αν η Βρετανία επέλεγε λάθος στρατόπεδο, συνάπτοντας κάποιου είδους ανακωχή μετά την ήττα της Γαλλίας το καλοκαίρι του 1940, τότε και θα έχανε την υπερπόντια αυτοκρατορία της άμεσα και με επώδυνο τρόπο, και θα εξελισσόταν σ' έναν απομονωμένο παρία στην διάρκεια της παγκόσμιας σύρραξης, αφού ήταν απόλυτα βέβαιο ότι οι ΗΠΑ τελικά θα επενέβαιναν στον πόλεμο, μη μπορώντας να επιτρέψουν την κατάληψη της Ευρώπης είτε από τους Γερμανούς, είτε από τους Σοβιετικούς.

Η εξελισσόμενη σύγκρουση ήταν κατακλυσμιαίων διαστάσεων, περιελάμβανε δε απείρως πιο πειστικά ηθικά διλήμματα από τον Α΄ΠΠ. Ο εξοβελισμός της Γαλλίας από τα πρώτα στάδια του πολέμου, οδήγησε το δυτικό στρατόπεδο των δημοκρατιών στους κόλπους του αγγλοσαξονισμού. Είναι ευχής έργο το γεγονός ότι βρέθηκαν ηγέτες που αντιλήφθηκαν την κρισιμότητα των στιγμών και φρόντισαν να καθοδηγήσουν ορθά τις χώρες τους. Ακόμη και αν σε δεδομένες στιγμές η βρετανική φιλοτιμία βρέθηκε θιγμένη, δυσανασχετώντας στην διαπίστωση ότι η παρωχημένη της αυτοκρατορία δεν της παρείχε πλέον τα εχέγγυα για παγκόσμια παρουσία (ειδικά μετά τα εξευτελιστικές ήττες από τους Ιάπωνες), εν τούτοις το δημοκρατικό της πολιτεύμα, με τους ανάλογους αρχέγονους κοινοβουλευτικούς της θεσμούς δεν επέτρεψε κάποια μορφή εκτροπής, η οποία θα έθετε αυτή την αρχαία δημοκρατία της δυτικής Ευρώπης εκτός της χορείας των Ηνωμένων Εθνών.

Το σύστημα του Bretton Woods ήταν πρωτίστως ένα εργαλείο δημοκρατίας και οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο έδινε νέα εργαλεία στην υποστήριξη όχι μόνο της νομισματικής σταθερότητας των δυτικών κρατών, αλλά και αυτής της ιδέας της δημοκρατίας και της ευημερίας των ευρωπαϊκών λαών. Οπωσδήποτε, οι διαμορφωτές της

⁹⁸ Αν και ο Αμερικανός αντιπρόσωπος Dexter White κατηγορήθηκε επίσημα για πράξεις κατασκοπείας επ' ωφελεία των Σοβιετικών, οι οποίες συνίσταντο στην διαρροή πληροφοριών σχετικά με τις εργασίες της συνόδου προς αυτούς. Η κατηγορία αυτή στοίχισε πολύ ψυχολογικά στον Dexter White, ο οποίος απεβίωσε πολύ σύντομα μετά το Bretton Woods. Οπωσδήποτε, ακόμη και αν έκανε κάτι τέτοιο ο White, αποκλείεται να μην ήταν σε γνώση του προϊσταμένου του υπουργού οικονομικών Henry Morgenthau, ενός ανθρώπου της αμερικανικής αριστοκρατικής επιχειρηματικής ελίτ, από τον οποίο δεν ήταν δυνατόν να έχει ξεφύγει μια τόσο σημαντική ύποπτη δραστηριότητα του υφισταμένου, πόσω μάλλον που αυτός ο υφιστάμενος ήταν και ο βασικός διαπραγματευτής της αμερικανικής πλευράς στην καθοριστικής σημασίας συμφωνία, η οποία θα καθόριζε την μορφή του μεταπολεμικού κόσμου.

Είναι πιθανό ο White να ενεργούσε υπό την καθοδήγηση του Morgenthau, ώστε να διατηρείται ένας διάυλος επικοινωνίας με τους Σοβιετικούς, οι οποίοι θα εξελισσότουσαν στον δεύτερο σημαντικό παίκτη του διεθνούς μεταπολεμικού συστήματος, χωρίς την ύπαρξη μιας συναντίληψης με τον οποίο δεν θα ήταν δυνατή η οποιαδήποτε μορφή διεθνούς συνεργασίας. Πηγές:

1. [ESPIONAGE: A Spy in the Treasury - TIME.](#)

2. [Setting the Record Straight: Harry Dexter White and Soviet Espionage | History News Network.](#)

πολιτικής των δυτικών συμμάχων, κατά την διάρκεια του πολέμου, δεν μπορούσαν να φανταστούν σε όλες του τις τραγικές λεπτομέρειες το καθεστώς που θα επικρατούσε στις χώρες στις οποίες θα εισέρχονταν οι Σοβιετικοί⁹⁹. Οι χώρες αυτές εξαναγκάστηκαν ν' απαρνηθούν το Σχέδιο Marshall¹⁰⁰, στερούμενες τις προοπτικές ανάπτυξης που απήλυσαν οι χώρες του δυτικού κόσμου, με το βιοτικό τους επίπεδο να παραμένει σταθερά χαμηλότερα από το αντίστοιχο της δυτικής Ευρώπης.

Εν τέλει, η Δύση κατόρθωσε να επικρατήσει του σοβιετικού μπλόκ, χάρη στους ανώτερους πολιτικούς δημοκρατικούς θεσμούς της αλλά και τις ανώτερες οικονομικές επιδόσεις της, που της επέτρεπαν να χρηματοδοτεί την ανάπτυξή της με ευέλικτες χρηματοπιστωτικές μεθόδους, βελτιώνοντας διαρκώς το βιοτικό επίπεδο των πολιτών της, στους διαχέονταν τα αγαθά της οικονομικής και τεχνολογικής προόδου.

Αυτό βέβαια δεν ήταν πάντοτε αυτονόητο. Μάλιστα σε δεδομένη στιγμή η σοβιετική οικονομία παρουσίαζε μεγαλύτερη ανάπτυξη από τις αντίστοιχες δυτικές, με προεξάρχουσα την αμερικανική. Το σημείο καμπής ήταν η δεκαετία του '70. Μέχρι τότε οι Σοβιετικοί κινούνταν στο ίδιο επίπεδο με τους δυτικούς, σε γενικούς ρυθμούς ανάπτυξης, μέσα στην δεκαετία του '70 όμως επήλθε η μεγάλη ανατροπή, και η Δύση πέρασε μπροστά. Κι αυτό γιατί η Δύση, σε μια επίδειξη πρωτοφανούς οικονομικής ευελιξίας, εγκατέλειψε έγκαιρα το Bretton Woods.

Ο πρόεδρος Nixon και το «σοκ» του. Ο πόλεμος στο Vietnam, η εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού, τα εσωτερικά αδιέξοδα των δυτικών κοινωνιών και η ανάγκη αντιμετώπισης της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Nixon στο Πεκίνο.

Η δεκαετία του '60 σηματοδοτεί την είσοδο της ανθρωπότητας σε μια νέα εποχή, αυτή της μετανεωτερικότητας (post-modernism). Στα δυτικά κράτη την δεκαετία του '60 για πρώτη φορά εμφανίστηκαν ευρέα κινήματα γενικευμένης αμφισβήτησης των πατροπαράδοτων εννοιών του κράτους, της οικογένειας, της θρησκείας, της εργασίας, του πολέμου και κάθε άλλης παραδοσιακής μορφής υποχρεωτικότητας που χαρακτήριζε την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία των δυτικών κοινωνιών. Η βιομηχανική παραγωγή στην ουσία ήταν και αυτή δέσμια παραδοσιοκρατικών αντιλήψεων, οι οποίες εξυπηρετούσαν ενδεχομένως την οργάνωση της παραγωγής στους δύο πρώτους αιώνες της βιομηχανικής επανάστασης, με τις κοινωνικές αλλαγές όμως που επέφεραν οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, αλλά και την τεχνολογική εξέλιξη που επέτρεψε την ευρεία διάχυση της πληροφορίας και της ενημέρωσης, στο εσωτερικό των δυτικών κοινωνιών σημειώθηκαν αλλαγές στην αντίληψη των πραγμάτων. Επιπλέον οι νέες τεχνολογίες επέτρεψαν την οργάνωση της παραγωγής πάνω σε νέες βάσεις, που στηρίζονταν πολύ λιγότερο στον ανθρώπινο κάματο.

Οι δυτικές κοινωνίες, έχοντας πολεμήσει σε δύο παγκόσμιους πολέμους για την επικράτηση της δημοκρατίας, ζητούν πλέον την ανταμοιβή τους. Οι φοιτητικές διαδηλώσεις σε όλη τη Δύση στρέφονται κατά της εμπλοκής στον πόλεμο του Vietnam και της υποχρεωτικής στρατιωτικής υποχρέωσης. Ζητούνται αυξήσεις μισθών, άλλες παροχές καθώς και κοινωνική πρόνοια¹⁰¹. Αυτά όλα, παράλληλα με τις στρατιωτικές δαπάνες και

⁹⁹ Κυρκιλής, 2010, σ.68.

¹⁰⁰ Κυρκιλής, 2010, σ.68.

¹⁰¹ Σε αυτό το γεγονός συνέτεινε και το ότι οι δυτικές οικονομίες είχαν επιτύχει πλέον την σχεδόν πλήρη απασχόληση, με αποτέλεσμα να επέρχεται στασιμότητα, οφειλόμενη στο γεγονός ότι οι επιχειρήσεις, μετά τις ολοένα μεγαλύτερες αυξήσεις μισθών, έβλεπαν τα ποσοστά κερδοφορίας τους να μειώνονται, έχοντας ως

τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, προϋποθέτουν άφθονη ρευστότητα, την οποία δεν μπορεί πλέον να εξασφαλίσει το σύστημα του Bretton Woods.

Η αμερικανική κυβέρνηση βλέποντας το αδιέξοδο, αποφασίζει να πάρει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, οι οποίες θ' αναζωογονήσουν ξανά την οικονομία και θα βοηθήσουν την Αμερική να ξεφύγει προς τα μπροστά¹⁰². Τα μέτρα αυτά αποκλήθηκαν κατ' ευφημισμόν ως "The Nixon Shock" και ήλθαν σαν απάντηση σε συγκεκριμένες προκλήσεις που αντιμετώπιζε η αμερικανική οικονομία, τόσο λόγω των επιλογών της χώρας, όσο και λόγω κινήσεων κάποιων χωρών που συμμετείχαν στο Bretton Woods. Εν ολίγοις η απόφαση για παύση της μετατρεψιμότητας του δολλαρίου σε χρυσό δεν ήταν «κεραυνός εν αιθρία» αλλά συνέπεια μιας μακράς αλληλουχίας περιστατικών που έθεταν την αμερικανική πρωτοκαθεδρία σε αμφισβήτηση.

Ήδη κατά την παρελθούσα εικοσαετία (1950-1969), η Αμερική είχε αρχίσει να χάνει μερίδιο στο ισοζύγιο των παγκόσμιων εξαγωγών, κυρίως διότι οι έχουσες ανακάμψει, με αμερικανική βοήθεια, Ιαπωνία και Γερμανία, της έχουν αποσπάσει σημαντικό μερίδιο βιομηχανικής παραγωγής. Σε δεδομένη στιγμή, το 1966, οι αμερικανικές τράπεζες είχαν στη διάθεσή τους 14 δισεκατομμύρια δολάρια σε χαρτονόμισμα, αλλά μόνο 13,2 δισεκατομμύρια αντίστοιχα σε χρυσό¹⁰³, πράγμα που σήμαινε ότι υπήρχε ένα έλλειμμα της τάξης των οκτακοσίων εκατομμυρίων δολαρίων. Άλλο ένα επιβαρυντικό στοιχείο ήταν ότι από τα 13,2 δις, μόνο τα 3,2 ήταν διαθέσιμα για την κάλυψη ξένων απαιτήσεων, καθώς τα υπόλοιπα 10 δις κάλυπταν εγχώριες αμερικανικές απαιτήσεις.

Γίνεται δηλαδή αντιληπτό το πόσο στενά ήταν τα πλαίσια ρευστότητας που ήταν διαθέσιμα στην αμερικανική αγορά και στο τραπεζικό σύστημα (σήμερα μόνο το δημόσιο χρέος των ΗΠΑ ξεπερνά τα 22 τρισεκατομμύρια δολάρια). Το έλλειμμα αυτό οφειλόταν στην πολιτική ποσοτικής χαλάρωσης¹⁰⁴ που είχε ακολουθήσει η FED καθ' όλη τη δεκαετία του 1960, προσπαθώντας ν' ανταποκριθεί στο πρόγραμμα κοινωνικής πρόνοιας του προέδρου Johnson και στις ολοένα αυξανόμενες δαπάνες του πολέμου στο Vietnam¹⁰⁵, όπου οι ΗΠΑ προσπαθώντας να καθιερώσουν την νέα αντίληψή τους περί πολέμου, με την εισαγωγή σε χρήση καινοτόμων οπλικών συστημάτων και πυρομαχικών, δαπανούσαν εξαιρετικά μεγάλα ποσά στην έρευνα και ανάπτυξη τέτοιων συστημάτων¹⁰⁶. Ας μην

συνέπεια τον να καθίστανται ασύμφορες οι νέες επενδύσεις, αφού δεν θ' απέφεραν το προσδοκώμενο ποσοστό κέρδους (Κυρκιλής, 2010, σ. 79-80).

¹⁰² [The Reasons That Led Richard Nixon To End the Bretton Woods System on August 15, 1971 | by Sylvain Saurel | Aug, 2021 | Medium.](#)

¹⁰³ [Nixon shock - Wikipedia](#)

¹⁰⁴ [Ποσοτική χαλάρωση. Τι είναι, και τι σημαίνει για την Ευρώπη; - emeaGr.](#)

¹⁰⁵ [Gold and the Petrodollar – Dan Popescu – Gold and Silver Analyst \(wordpress.com\).](#)

¹⁰⁶ Ο πόλεμος στο Vietnam μπορεί άνετα να θεωρηθεί ο πρώτος πόλεμος της μεταμοντέρνας εποχής αφού σε αυτόν για πρώτη φορά η τεχνολογία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της σύρραξης. Τα οπτικά συστήματα που αναπτύχθηκαν, εξελίχθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν στην διάρκειά του, αποτελούν την βάση των σημερινών οπλικών συστημάτων και τη σημερινή αντίληψη διεξαγωγής του πολέμου, με τον αεροπορικό κλάδο ν' αποτελεί εν δυνάμει τον καθοριστικό παράγοντα μιας σύρραξης (όπως ήταν οι καθοδηγούμενες με laser βόμβες). Σε κάθε περίπτωση, η τελική επικράτηση των Βιετναμέζων οφειλόταν στον πρώιμο χαρακτήρα των οπλικών αυτών συστημάτων, στο εδαφικό ανάγλυφο και την οργιωδή βλάστηση της χώρας που μειώναν την αποτελεσματικότητα των συγχρόνων μεθόδων πολέμου, αλλά και στο ότι οι Βιετναμέζοι έκαναν εξίσου χρήση προηγμένης τεχνολογίας, η οποία τους παραχωρούνταν αφειδώς από την Σοβιετική Ένωση (ειδικά σε αντιαεροπορικά συστήματα τα οποία προκαλούσαν σημαντικές απώλειες στα αμερικανικά βομβαρδιστικά που επιχειρούσαν βομβαρδισμούς της βιομηχανικής και λουπής υποδομής του Βορείου Βιετνάμ). Πηγές:

1. [Laser-guided bomb - Wikipedia.](#)

2. [Technology and Strategy: The War in Vietnam \(wou.edu\).](#)

παραβλέπουμε δε και το γεγονός ότι καθ' όλη την δεκαετία του 1960 ήταν σε εξέλιξη το αμερικανικό διαστημικό πρόγραμμα, ένα πρόγραμμα που εξαγγέλθηκε αρχικά από τον πρόεδρο Kennedy και ολοκληρώθηκε το 1969 με την πρώτη προσσελήνωση, έχοντας απορροφήσει σημαντικά ποσά.

Πρώτη η γαωλική Γαλλία¹⁰⁷, το 1965, διαμαρτύρεται διότι θεωρεί ότι οι ΗΠΑ απολαμβάνουν ένα «εξαιρετικό προνόμιο» (exorbitant privilege¹⁰⁸) λόγω του γεγονότος ότι το νόμισμά της είναι το παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα, κάτι το οποίο οφειλόταν στην μετατρεψιμότητά του σε χρυσό σύμφωνα με το σύστημα του Bretton Woods. Ο πρόεδρος De Gaulle¹⁰⁹ αποφασίζει να ζητήσει την επιστροφή των γαλλικών αποθεμάτων χρυσού από το αμερικανικό έδαφος στη Γαλλία, κάνοντας χρήση της σχετικής ρήτρας της συμφωνίας, δίδοντας την ανάλογη εντολή στο γαλλικό πολεμικό ναυτικό να καταπλεύσει σε αμερικανικό λιμένα προκειμένου για την παραλαβή των ποσοτήτων χρυσού, που αναλογούν σε 191 εκ δολάρια. Το γαλλικό παράπονο εκφράζεται εύστοχα από τον οικονομολόγο Barry Eichengreen¹¹⁰: «Για το αμερικανικό υπουργείο οικονομικών, το χαρτονόμισμα των εκατό δολαρίων στοιχίζει όσο το χαρτί και το τυπογραφικό μελάνι του, δηλαδή λίγα σέντς. Για κάθε άλλο κράτος, η απόκτηση ενός κατοσταδόλαρου προϋποθέτει την ανταλλαγή του με αγαθά ανάλογης αξίας».

Τον Μάιο του 1971 η Γερμανία¹¹¹ δηλώνει ότι εγκαταλείπει το σύστημα του Bretton Woods, αρνούμενη ν' ανατιμήσει το μάρκο, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Bretton Woods για τις πλεονασματικές χώρες, αφού τυχόν ανατίμηση του μάρκου θα οδηγούσε σε απώλεια της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών της. Ακολουθεί τον Ιούλιο η Ελβετία¹¹², που ζητάει να εξαργυρωθούν σε χρυσό αποθέματα αξίας πενήντα εκατομμυρίων δολαρίων, μετά δε από μια υποτίμηση του δολλαρίου, εν τέλει εγκαταλείπει και αυτή το Bretton Woods, τον Αύγουστο του 1971.

Διαπιστώνουμε δηλαδή, ότι τελικά, δεν ήταν οι ΗΠΑ η πρώτη χώρα που εγκατέλειψε το Bretton Woods, αλλά άλλες χώρες του δυτικού κόσμου, συμπεριλαμβανομένης της ηττημένης Γερμανίας. Χώρες οι οποίες θεώρησαν ότι το Bretton Woods δεν είχε τίποτα να τους προσφέρει σε θέματα ανταγωνιστικότητας, θεωρώντας το ως ξεπερασμένο. Κατ' αυτόν τον τρόπο διερρήχθησαν οι συμμαχικοί δεσμοί

3. [Vietnam War Tech - HISTORY](#).

4. [Vietnam War: Communication Technology - Vietnam War \(weebly.com\)](#).

5. [Paveway - Wikipedia](#).

¹⁰⁷ Πηγές: 1. [France and the Breakdown of the Bretton Woods International Monetary System in: IMF Working Papers Volume 1994 Issue 128 \(1994\)](#).

2. [France and the Bretton Woods International Monetary System: 1960-1968 | NBER](#).

¹⁰⁸ 1. [The dollar's international role: An "exorbitant privilege"?](#) (brookings.edu).

2. [Exorbitant privilege - Wikipedia](#).

¹⁰⁹ Ο στρατηγός de Gaulle ακολουθούσε γενικά πολιτική ανεξαρτησίας απέναντι στον αγγλοσαξωνικό παράγοντα, έχοντας αναλάβει πρωτοβουλίες όπως η απόσυρση της Γαλλίας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO.

1. [NATO - 1967: De Gaulle pulls France out of NATO's integrated military structure, 03-Mar.-2009](#).

2. [De Gaulle's France and NATO: An Interpretation on JSTOR](#).

¹¹⁰ Eichengreen, Barry, "Exorbitant Privilege: The Rise and Fall of the Dollar and the Future of the International Monetary System", 7 Ιαν 2011, Oxford University Press, σ. 4. Το πλήρες βιβλίο είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Exorbitant Privilege: The Rise and Fall of the Dollar and the Future of the ... - Barry Eichengreen - Βιβλία Google](#), πρόσβαση στις 8/10/21.

¹¹¹ [Emminger-Deutsche-Geldpolitik-1948-1975.pdf \(snbchf.com\)](#).

¹¹² 1. [Swiss Franc History: The Gold Standard and Bretton Woods snbchf.com](#).

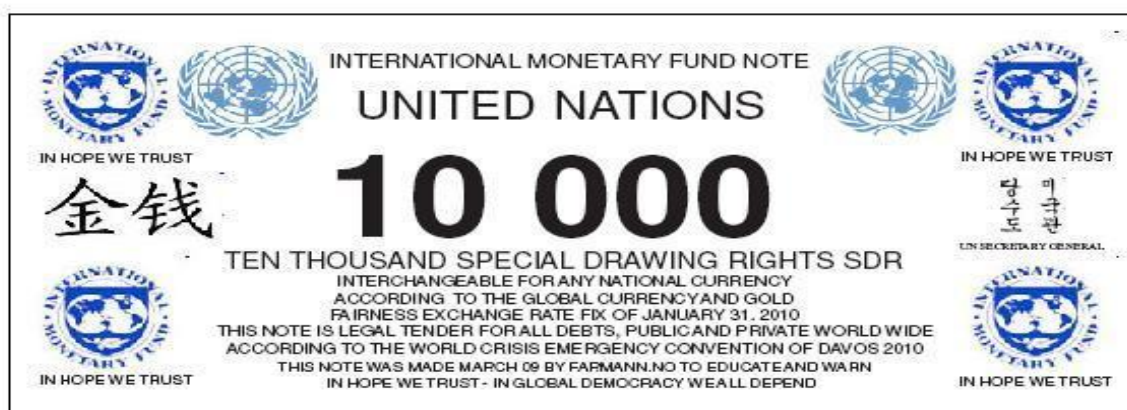
2. [Swiss Franc History: From Bretton Woods until the Swiss real estate crisis snbchf.com](#).

που είχαν σφυρηλατηθεί πάνω στα καπνίζοντα ερείπια του Β'ΠΠ και προτιμήθηκε ν' ακολουθηθεί η λογική «ο καθένας για τον εαυτό του».

Η αλήθεια είναι ότι η Αμερική, κατά τις αμέσως μετά τον πόλεμο δεκαετίες, ήταν το κέντρο και η Ευρώπη με την Ιαπωνία η περιφέρεια, η οποία εξήγαγε την παραγωγή της στην Αμερική εισπράττοντας ρευστότητα. Με τη σειρά της η Αμερική ήταν ο γίγαντας που ζούσε πέρα από τις δυνατότητές του. Αυτή όμως η πραγματικότητα, προς μεγάλη αμηχανία όλων των παικτών που συμμετείχαν στο Bretton Woods άρχισε χρόνο με τον χρόνο να μεταβάλλεται επί το δυσμενέστερο.

Σε συνέχεια των όσων προαναφέρθηκαν για τα αμερικανικά αποθέματα χρυσού, αυτά πλέον ανέρχονταν στο μισό της στάθμης του 1947 (13,2 δις έναντι 25 δις) και όλες ενδείξεις συνηγορούσαν στο ότι η κατάσταση θα επιδεινωνόταν, αφού ο χρυσός ήταν δυσεύρετος¹¹³. Το μόνο που έσωζε το δολλάριο και το Bretton Woods ήταν ότι δεν υπήρχε αξιόπιστη εναλλακτική ως αποθεματικό νόμισμα και μέσο διεθνών συναλλαγών.

Η συνεχιζόμενη, αναγκαστικά λόγω των συμφωνημένων κανόνων, τραπεζική ακαμψία, επιχειρήθηκε ν' αντιμετωπιστεί με διάφορες μεθόδους, συμπληρωματικές-υποστηρικτικές του συστήματος, χωρίς να το καταλύουν. Μέσω πρωτοβουλιών όπως το "Gold Pool" ή τα "Special Drawing Rights (SDR)" τόσο το ΔΝΤ όσο και οι αντρικές τράπεζες έκαναν προσπάθειες να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα ρευστότητας, πλην όμως η πρώτη πρωτοβουλία δεν υποστηρίχθηκε σθεναρά, τα δε SDRs ήρθαν πολύ αργά.

Τα SDRs ουσιαστικά υπέχουν την θέση κρατικών ομολόγων με χρήση μόνο εσωτερικά του ΔΝΤ. Υφίστανται δε σε ειδικό έγγραφο τύπου, όπως αυτός της φωτογραφίας, προκειμένου για την πρόσδωση αξιοπιστίας και επισημότητας.

Τα SDRs¹¹⁴ ομοιάζουν προς την πρόβλεψη υπεραναλήψεων που ο Keynes είχε αρχικά εισηγηθεί στο κείμενο της συμφωνίας του Bretton Woods, κάτι το οποίο είχε απορρίψει, το 1944, η Αμερική, εν τούτοις αναγκάστηκε ν' αποδεχθεί το 1968, όταν ήταν μάλλον πλέον αργά. Τα SDRs υπάρχουν και σήμερα και αποτελούν ένα εργαλείο του ΔΝΤ προς διευκόλυνση της εκκαθάρισης των διεθνών συναλλαγών. Τα SDRs παραμένουν αποκλειστικά μέσα στο εσωτερικό του ΔΝΤ, και δεν εμπορεύονται εκτός αυτού.

¹¹³ Eichengreen, Barry, "Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods", The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 7.

¹¹⁴ Πηγές: 1. [Special Drawing Rights \(SDR\) Definition \(investopedia.com\)](http://investopedia.com).
2. [Special drawing rights - Wikipedia](http://en.wikipedia.org).

Λειτουργεί δηλαδή μια ειδική εσωτερική αγορά SDRs. Στην ουσία η χρήση τους γίνεται επί εθελοντικής βάσης, όταν ένα κράτος μέλος αποφασίζει να τα δημιουργήσει και κάποια άλλα κράτη μέλη τα αποδέχονται σαν χρεόγραφα, παρέχοντας την εξέχουσα ρευστότητα που αναζητά το κράτος μέλος. Το ποσό των SDRs που αντιστοιχούν σε κάθε κράτος μέλος είναι ανάλογα προς το μερίδιό του (την ποσόστωση δηλαδή) στο κεφάλαιο του ΔΝΤ.

Η τιμή των SDRs καθορίζεται με βάση την ισοτιμία πέντε κύριων νομισμάτων που απαρτίζουν ένα «καλάθι», η οποία ισοτιμία είναι αυτή που υφίσταται το μεσημέρι κάθε ημέρας στο χρηματιστήριο του Λονδίνου, γα κάθε ένα από τα νομίσματα που συμμετέχουν στο καλάθι. Τα νομίσματα αυτά και το ποσοστό που αντιπροσωπεύει το καθένα στο καλάθι αυτό είναι: USD – 41.73%, EURO – 30.93%, CHINESE RENMINBI – 10.92%, JAPANESE YEN – 8.33%, POUND STERLING – 8.09%. Με βάση τα ποσοστά αυτά, την τιμή του κάθε νομίσματος στην χρηματαγορά του Λονδίνου και την ποσόστωση του κράτους μέλους που ενδιαφέρεται να ενεργοποιήσει τα SDRs, προκύπτει το ποσό που μπορεί να τραβήξει σε ρευστότητα το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος την συγκεκριμένη στιγμή από την εσωτερική αγορά των SDRs.

Ομοίως το “Gold Pool”¹¹⁵ ήταν μια πρωτοβουλία που συγκροτήθηκε το 1961 από το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, τη Βρετανία και φυσικά τις άμεσα ενδιαφερόμενες, για οτιδήποτε είχε σχέση με το εμπόριο χρυσού και την συνακόλουθη ρύθμιση της τιμής αγοράς, ΗΠΑ και αποσκοπούσε στην ρύθμιση της τιμής εμπορίας του χρυσού στην χρηματαγορά του Λονδίνου, την σημαντικότερη αγορά εμπορίας χρυσού. Όπως έχει προαναφερθεί, βάση του συστήματος του Bretton Woods ήταν η ανάληψη της υποχρέωσης εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών να εξαγοράζουν τον χρυσό σε τιμή 35\$ η ουγγιά.

Η ανάληψη της πρωτοβουλίας κατέστη αναγκαία όταν η τιμή του χρυσού στην αγορά του Λονδίνου, τον Οκτώβριο του 1960, έφθασε στα 40\$ δολάρια η ουγγιά. Αυτό οφειλόταν στην ανησυχία που προκάλεσαν οι δηλώσεις του νεοεκλεγέντος προέδρου Kennedy ότι θα επιδίωκε την σταθεροποίηση του δολλαρίου και την επανεκκίνηση της αμερικανικής οικονομίας. Οι δηλώσεις αυτές, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο Kennedy ανήκε στο κόμμα των Δημοκρατικών, δηλαδή στο κόμμα που ανήκαν και οι Roosevelt και Morgenthau οι οποίοι εφάρμοσαν σθεναρή μονεταριστική πολιτική κατά το New Deal, προκάλεσε ανησυχία στους κόλπους των διεθνών επενδυτών ότι μια υποτίμηση του δολλαρίου ήταν επικείμενη. Αποτέλεσμα αυτής της ανησυχίας ήταν η αύξηση της ζήτησης χρυσού, τόσο από ιδιώτες επενδυτές που αγόραζαν κατ’ αρχήν χρυσό και εν συνεχεία τον μετέτρεπαν σε άλλα νομίσματα, αφετέρου σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, όπως η Γιουγκοσλαβία και η Αργεντινή, οι οποίες έσπευσαν να προμηθευτούν χρυσό για να προστατευτούν σε ενδεχόμενη υποτίμηση του δολλαρίου¹¹⁶.

Οι κινήσεις αυτές ανάγκασαν την FED να διαθέσει προς πώληση στην Τράπεζα της Αγγλίας χρυσό αξίας 350 εκ \$ μόνο για το τελευταίο τρίμηνο του 1960, ποσό αρκετά μεγάλο. Είναι δεδομένο ότι αυτό δεν θα μπορούσε να συνεχιστεί επί πολύ, αφού δεν θα μπορούσαν μόνες τους οι ΗΠΑ να σταθεροποιούν το σύστημα της αγοράς χρυσού επί πολύ μόνες τους. Κατ’ αυτό τον τρόπο αποφασίστηκε να συσταθεί το consortium¹¹⁷ των κεντρικών τραπεζών των κυριότερων χωρών της Δύσης, με τον σκοπό της αντιμετώπισης

¹¹⁵ [London Gold Pool - Implications for Gold Investors | Sunshine Profits.](#)

¹¹⁶ Eichengreen, Barry, “Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods”, The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 47.

¹¹⁷ Eichengreen, Barry, “Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods”, The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 48.

των εξάρσεων, είτε θετικών είτε αρνητικών, της τιμής του χρυσού, μέσω της συγκέντρωσης ικανών ποσοτήτων χρυσού, οι οποίες θα διετίθεντο προς πώληση σε περιπτώσεις εξάρσης της τιμής, ώστε να την μειώνουν ενώ θα επαναγοράζονταν όταν η τιμή θα έφθανε σε χαμηλά επίπεδα, συγκρατώντας κατ' αυτό τον τρόπο το πλαίσιο της διακύμανσης της τιμής σε συγκεκριμένα όρια που θα ήταν ελάχιστα πάνω ή κάτω από τα 35\$ ανά ουγγιά (35,08\$ ήταν η χαμηλότερη τιμή της ουγγιάς για το αμερικανικό υπουργείο οικονομικών).

Τα ποσοστά συμμετοχής στο consortium ορίστηκαν στο 50% για τις ΗΠΑ, σε 10% για τις τέσσερις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν (Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία) και σε 3% για τις υπόλοιπες μικρότερες χώρες (Ολλανδία, Βέλγιο και Ελβετία). Ως διαχειριστής της ποσότητας που συγκεντρώθηκε γι' αυτό το σκοπό ορίστηκε η Τράπεζα της Αγγλίας.

Πράγματι μεταξύ Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου του 1961 κατορθώθηκε η σταθεροποίηση των τιμών. Μάλιστα, τον Φεβρουάριο του 1962, το σύστημα λειτούργησε και κατά την ανάστροφη πορεία, όταν λόγω αθρόων πωλήσεων χρυσού από τους Σοβιετικούς, η τιμή του χρυσού έπεσε, οπότε η Τράπεζα της Αγγλίας προχώρησε σε αγορά ποσότητας χρυσού, η οποία κατανεμήθηκε στις συμμετέχουσες του consortium χώρες σύμφωνα με το ποσοστό συμμετοχής τους, αναπληρώνοντας τις απώλειες του προηγούμενου χρόνου.

Το πρόβλημα ήταν ότι το μοναδικό κίνητρο των χωρών για να συμμετέχουν στην συνένωση αυτή, ήταν το ενδιαφέρον τους να διατηρείται η τιμή του χρυσού σταθερή, ώστε να μπορούν οι ΗΠΑ να τηρούν τη δέσμευση που είχαν αναλάβει στο Bretton Woods, της εξαγοράς δηλαδή του χρυσού στην τιμή των 35\$ ανά ουγγιά.

Όταν άρχισαν να παρουσιάζονται προβλήματα, αργότερα κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60, το κίνητρο αυτό άρχισε ν' αποδυναμώνεται σημαντικά, οδηγώντας όλες τις χώρες σε δεύτερες σκέψεις. Αυτό οφειλόταν σε ποικίλους παράγοντες. Ένας τέτοιος παράγοντας ήταν οι καλές σοδειές σιτηρών που είχε η Σοβιετική Ένωση με αποτέλεσμα να ικανοποιεί τις χρηματοδοτικές της ανάγκες χωρίς ν' αναγκάζεται να πουλάει χρυσό. Ενδεχομένως να υπήρχε και σκοπιμότητα από την σοβιετική πλευρά, αφού όντας εν γνώσει του μηχανισμού τόσο του Bretton Woods, όσο και του Gold Pool, μείωσαν τις πωλήσεις χρυσού ώστε να προκαλέσουν άνοδο της τιμής και εξάντληση των αποθεμάτων του Gold Pool¹¹⁸. Επίσης το 1967 η παγκόσμια παραγωγή χρυσού μειώθηκε, γι' αντικειμενικούς λόγους, για πρώτη φορά μετά το 1953. Το αποτέλεσμα των παραπάνω, ήταν το consortium του Gold Pool να υποχρεωθεί να πουλά επί τρία συνεχή έτη (1966-1968) χρυσό, με την αξία του πωληθέντος χρυσού να ανέρχεται στα 3,7 δις \$.

Η κατάσταση μεταβλήθηκε επί τα χείρω το 1967, βοηθώντας και του Πολέμου των 6 ημερών, μεταξύ Αράβων και Ισραηλινών. Τότε οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να πουλήσουν χρυσό αξίας 60 εκ \$ μέσα σε δύο μόλις ημέρες, αναγκάστηκαν δε να προβούν σε προειδοποίηση προς τους εταίρους τους στο Gold Pool, ότι θα έπρεπε να παρέχουν ενεργά τη στήριξή τους. Οι ΗΠΑ εκτός από τους άλλους περισπασμούς τους είχαν ν' αντιμετωπίσουν και τις γαλλικές επιδιώξεις, οι οποίες αποσκοπούσαν στην αποθησαύριση μεγαλύτερου πλούτου, γι' αυτό και πίεζαν προς την κατεύθυνση της αύξησης της τιμής του χρυσού, με την δικαιολογία ότι μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο θα καλύπτονταν οι ανάγκες ρευστότητας των κεντρικών τραπεζών των χωρών που μετείχαν του συστήματος του Bretton Woods. Στην πραγματικότητα όμως η επιδίωξη της γαλλικής πλευράς, η οποία

¹¹⁸ Eichengreen, Barry, "Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods", The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 53.

σιωπηλά αύξανε τ' αποθέματά της σε χρυσό, ήταν ο προσπορισμός κέρδους από την ανατίμηση του χρυσού¹¹⁹.

Εν τέλει το consortium του "Gold Pool" διαλύθηκε, με την Γαλλία να «σέρνει πάλι τον χορό», αποχωρώντας τον Ιούνιο του 1967, κάτι το οποίο κρατήθηκε μυστικό μέχρι τρεις μέρες μετά την υποτίμηση της στερλίνας, στις 21 Νοεμβρίου του 1967, οπότε και αποκαλύφθηκε μέσα από άρθρο της εφημερίδας Le Monde. Παρά τις προσπάθειες διάσωσης του, το consortium διαλύθηκε το 1968, υπό το βάρος των όλο και πιο δυσμενών εξελίξεων στο θέμα της συνεχούς ανάγκης πώλησης ποσοτήτων χρυσού στην αγορά του Λονδίνου προκειμένου να εξισορροπούνται οι αυξητικές πιέσεις στην τιμή του.

Στις 13 Μαρτίου 1968 κυκλοφόρησε η φήμη ότι και η Ιταλία είχε εγκαταλείψει το consortium, αναγκάζοντας τον διαχειριστή του συστήματος, δηλαδή την Τράπεζα της Αγγλίας, μέσα σε μια μόλις μέρα, στις 14/3/1968, να προβεί στην πώληση χρυσού αξίας τετρακοσίων εκατομμυρίων δολαρίων. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε σοβαρή απομείωση τ' αμερικανικά αποθέματα χρυσού, τα οποία ανέρχονταν πια σε μόλις 11 δισεκατομμύρια δολάρια, εκ των οποίων τα 10,5 ήταν δεσμευμένα ως χρυσό αντίκρισμα του κυκλοφορούντος χαρτονομίσματος. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε την αμερικανική πλευρά να λάβει την απόφαση της διάλυσης του consortium, η οποία ανακοινώθηκε στα ευρωπαϊκά μέλη του μέσω ειδικού προεδρικού απεσταλμένου, μια εξέλιξη η οποία από την μια πλευρά ενόχλησε, για καθαρά τυπικούς λόγους, τους Ευρωπαίους εταίρους, αφού τους ανακοινώθηκε απλά η αμερικανική απόφαση ως τετελεσμένο γεγονός, τους ανακούφισε όμως από την άλλη, αφού έπαυε η διαρκής ανησυχία και ενασχόλησή τους με το θέμα της εξεύρεσης χρυσού για την τροφοδότηση του αποθέματος του consortium.

Κατ' αυτόν τον τρόπο οι ΗΠΑ βρέθηκαν «παγιδευμένες» σ' ένα σύστημα ισοτιμιών το οποίο δεν είχε να τους προσφέρει τίποτα θετικό πια, αφού σημαντικοί δρώντες του δυτικού κόσμου είχαν πλέον αποχωρήσει από αυτό. Αντίθετα, η πρόσδεση του δολλαρίου στον κανόνα του χρυσού στερούσε την όποια δυνατότητα νομισματικής ευελιξίας από την οικονομία τους, οπότε η απόφαση για εγκατάλειψη του, κάτι το οποίο συνεπάγονταν αυτομάτως και την εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού, ήταν αναπόφευκτη.

Αν και οι ΗΠΑ είχαν ένα σαφές οικονομικό και εμπορικό προβάδισμα, την επαύριον του Β'ΠΠ, αυτό δεν σήμαινε ότι το προβάδισμα αυτό θα συνεχιζόταν επ' άπειρον. Πράγματι, με την πάροδο του χρόνου, οι αποταμιεύσεις της εσωτερικής αγοράς των ΗΠΑ άρχισαν ν' απομειώνονται σημαντικά, στερεύοντας τα διαθέσιμα για επενδύσεις στο εξωτερικό κεφάλαια ανατρέποντας το μέχρι τότε θετικό για τις ΗΠΑ ισοζύγιο, οι δε ξένες χώρες, είτε σαν κράτη είτε σαν τράπεζες, λόγω της προόδου στην διεθνή διατραπεζική συνεργασία, δεν έβρισκαν πλέον εξίσου ελκυστικό το να στέλνουν τα κεφάλαιά τους γι' ασφάλεια στις ΗΠΑ, χωρίς να έχουν να περιμένουν κάποιο σημαντικό όφελος¹²⁰.

Η διαρκής ενασχόληση και επιδίωξη των Αμερικανών ιθυνόντων στο να παρακολουθούν την τιμή του χρυσού και να δεσμεύουν σημαντικές ποσότητες στην διαδικασία αυτή, άρχισε να επιφέρει την κόπωσή τους και την αναζήτηση κάποιας άλλης εναλλακτικής. Η κόπωση αυτή γινόταν, με την πάροδο του χρόνου, εμφανής και στους άλλους Ευρωπαίους εταίρους των ΗΠΑ, οι οποίοι ανησυχούσαν πλέον μέχρι ποιού

¹¹⁹ Eichengreen, Barry, "Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods", The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 56.

¹²⁰ Eichengreen, Barry, "Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods", The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 13-15.

σημείου θ' άντεχαν οι Αμερικανοί τις πιέσεις και στην τιμή του χρυσού και στην τιμή του ίδιου του δολλαρίου. Οι ανησυχίες αυτές γεννούσαν δεύτερες σκέψεις σχετικά με το τι θα έκαναν, αν οι Αμερικανοί ενέδιδαν απρόσμενα στις πιέσεις και προχωρούσαν σε αιφνίδια μονομερή ενέργεια υποτίμησης του δολλαρίου¹²¹, ώστε ν' ανακτήσουν την ανταγωνιστικότητά τους σαν εξαγωγική χώρα και να εξασφαλίσουν την πολυπόθητη ρευστότητα.

Ήδη, στο Λονδίνο είχε διαμορφωθεί μια παράλληλη χρηματαγορά δολαρίων, στην οποία εμπορεύονταν τα επονομαζόμενα ως «Ευροδολάρια¹²²» (Eurodollars). Αυτά ήταν δολλαριακά αποθέματα τα οποία ήταν κατατεθειμένα σε τράπεζες εκτός των ΗΠΑ και τα οποία είχαν το πλεονέκτημα ότι βρίσκονταν εκτός του ελέγχου της αμερικανικής Κεντρικής Τράπεζας (δηλαδή της FED). Εκτός από χαρτονόμισμα, γίνονταν δεκτά ως αντικείμενα συναλλαγής και πιστοποιητικά καταθέσεων¹²³ σε δολλάρια. Η όλη αγορά στηρίχθηκε στο γεγονός ότι τα δολλαριακά αυτά αποθέματα μπορούσαν να δοθούν σαν δάνεια με μεγαλύτερο επιτόκιο από αυτό που προέβλεπε η ίδια η FED, αποφέροντας μεγαλύτερα κέρδη στους κατόχους τους¹²⁴.

Ήδη δηλαδή από το 1955¹²⁵ λειτουργούσε μια δευτερογενής αγορά δολαρίων, στη οποία σύμμαχοι και εταίροι, αλλά ακόμη και εχθροί των ΗΠΑ, κερδοσκοπούσαν με τα δολλαριακά τους αποθέματα, την ίδια στιγμή που οι ΗΠΑ αγωνιζόντουσαν να διατηρήσουν το σύστημα που εξασφάλιζε την σταθερότητα του δολλαρίου, δηλαδή του νομίσματος που όλοι οι άλλοι εμπορευόντουσαν κερδοσκοπώντας. Η σημασία της αγοράς των Ευροδολαρίων καταδεικνύεται ακόμη περισσότερο από τα μεγέθη που την χαρακτηρίζουν ακόμη και σήμερα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, το 2016 το μέγεθός της ανερχόταν στα 13 τρις 833 δις δολάρια¹²⁶.

Στην πραγματικότητα, το Bretton Woods είχε επιτελέσει την αποστολή του, έχοντας εξασφαλίσει την μεταπολεμική ανοικοδόμηση της Ευρώπης, όπως διαπιστωνόταν από την οικονομική ευρωστία της Γαλλίας και της Γερμανίας. Ευρωστία που τους επέτρεψε να ακολουθήσουν αυτόνομη πλέον πορεία. Άρα είχε έρθει η ώρα και για τον εγγυητή του συστήματος, τις ΗΠΑ, να ακολουθήσουν άλλους δρόμους, που θα τους επέτρεπαν να εκμεταλλευθούν πλήρως το διόλου ευκαταφρόνητο προβάδισμά τους σε τεχνολογία και βιομηχανική παραγωγή.

Και τις αποφάσεις αυτές, οι ΗΠΑ έπρεπε να τις πάρουν επειγόντως, γιατί «έχαναν» συνολικά στον πόλεμο κατά των Σοβιετικών. Όχι μόνο στα πεδία των μαχών του Vietnam,

¹²¹ Eichengreen, Barry, “Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods”, The Cairoli Lectures, The MIT Press, 2007, σ. 11.

¹²² Ο όρος «Ευρωδολλάρια» δεν έχει σε τίποτα να κάνει με το πολύ αργότερα εμφανισθέν νόμισμα του Ευρώ. Με την πάροδο του χρόνου και την περαιτέρω ανάπτυξη της διεθνούς τραπεζικής, έκαναν τη εμφάνισή τους τα «Asiadollars», δηλαδή δολλαριακά αποθέματα, όπως ακριβώς τα Ευροδολάρια, αλλά κατατεθειμένα σε ασιατικές τράπεζες. Πηγές:

1. [Ευρωδολάρια \(Eurodollars\) - ορισμός | Ευρετήριο Οικονομικών Όρων \(euretirio.com\)](#).
2. [Eurodollar Definition \(investopedia.com\)](#).

¹²³ [Πιστοποιητικά Καταθέσεων \(Certificates of deposits \(CDs\)\) - ορισμός | Ευρετήριο Οικονομικών Όρων \(euretirio.com\)](#).

¹²⁴ Κατά ειρωνικό τρόπο, ως πρώτο ποσό σε ευρωδολάρια θεωρούνται οι καταθέσεις στο εξωτερικό του κινεζικού κράτους, οι οποίες, το 1949, με την επικράτηση των κομμουνιστών στην Κίνα, μεταφέρθηκαν από αυτούς σε μια τράπεζα που έδρευε στο Παρίσι και ήταν σοβιετικής ιδιοκτησίας. Εν συνεχεία, οι ίδιοι οι Σοβιετικοί, συνεργαζόμενοι με Ιταλούς τραπεζίτες, τους ζήτησαν να βρουν πελάτες οι οποίοι θα ήθελαν να δανειστούν σε δολλάρια, αλλά με μεγαλύτερο επιτόκιο (προφανώς γιατί δεν ήθελαν να δανειστούν απευθείας από αμερικανικές τράπεζες για ποικίλους λόγους).

¹²⁵ [The Origins of the Eurodollar Market in London: 1955–1963 - ScienceDirect](#).

¹²⁶ [Eurodollar - Wikipedia](#).

αλλά και στο οικονομικό και στο αναπτυξιακό πεδίο, αφού η σοβιετική οικονομία στην δεκαετία του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970 εμφάνιζε μια σημαντική δυναμική, την ίδια στιγμή που οι ΗΠΑ είχαν βυθιστεί σε μια πρωτοφανή, για την νικήτρια δύναμη του Β΄ΠΠ, εσωστρέφεια.

Πράγματι, η σοβιετική οικονομία μετά τον Β΄ΠΠ μεγάλωνε με ρυθμούς 5,7% ανά έτος, ενώ σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960-1970 ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης βρισκόταν στο 5,2%¹²⁷. Αυτοί είναι αρκετά αξιοσημείωτοι ρυθμοί ανάπτυξης, οι οποίοι έθεταν σε αμφισβήτηση το δυτικό αφήγημα περί υπεροχής της Δύσης ως πλέον επιτυχημένου πολιτικού και οικονομικού συστήματος. Παρά τη φαινομενική πρόοδο των Αμερικανών σε διάφορους τομείς, όπως το διαστημικό πρόγραμμα, η σοβιετική οικονομία εμφανιζόταν πιο στιβαρή¹²⁸ και λιγότερο επιρρεπής στις κρίσεις η δε σοβιετική κοινωνία πιο πειθαρχημένη και ικανή να καλύψει τις ανάγκες των πολιτών της. Βέβαια, όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, το σοβιετικό πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο είχε σαθρά θεμέλια, τα οποία εν τέλει υποχώρησαν, οδηγώντας στην κατάρρευση της ΕΣΣΔ, αλλά προς στιγμήν, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Δύση φαινόταν ότι έπρεπε να κάνει κάτι. Κάπως έπρεπε ν' αντιδράσει.

Η αντίδραση αυτή ήρθε δια χειρός του προέδρου Νίξον, στον οποίο έλαχε ο κλήρος να βρει λύσεις για όλες τις αβελτηρίες του δυτικού και αμερικανικού οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού συστήματος. Αβελτηρίες που το χαρακτήριζαν από πολλού χρόνου και εμπόδιζαν τις ΗΠΑ να ξεδιπλώσουν την πλήρη δυναμική τους. Οι πράξεις του Νίξον έμειναν στην ιστορία με τον χαρακτηρισμό «The Nixon Shock¹²⁹» και αποτελούσαν μια σειρά οικονομικών μεταρρυθμίσεων, οι οποίες αποσκοπούσαν στη συγκράτηση του πληθωρισμού και στην επανεκκίνηση της αμερικανικής οικονομίας, μέσω μονεταριστικών πολιτικών, όπως, κατά τραγική ειρωνεία, ήθελε να κάνει και ο προκάτοχός του Kennedy.

Η ενέργεια αυτή του προέδρου Νίξον είχε σπονδυλωτή μορφή, αποτελώντας ένα συνολικό πλέγμα ρυθμίσεων τόσο της εσωτερικής αμερικανικής αγοράς, όσο και των εξωτερικών, διεθνών οικονομικών σχέσεων των ΗΠΑ. Δηλαδή η κατάργηση του κανόνα του χρυσού, αποτελούσε μόνο το ένα σκέλος, με τα άλλα σκέλη να αφορούν στο «πάγωμα» μισθών και τιμών, και στην επιβολή φόρου στις εισαγωγές από το εξωτερικό¹³⁰. Η δραματική αυτή κίνηση, όμοια της οποίας δεν είχε ζήσει η αμερικανική αγορά από τον Β΄ΠΠ, δείχνει τα πολλαπλά αδιέξοδα της αμερικανικής κοινωνίας καθώς και την

¹²⁷ [The Soviet Union Economy and Trade: A brief overview - Politique Réal \(politiquereal.com\)](https://www.politiquereal.com/en/soviet-union-economy-trade-brief-overview).

¹²⁸ 1. Numa, Mazat – Serrano, Franklin: “An analysis of the Soviet economic growth from the 1950’s to the collapse of USSR”, διαθέσιμο στη διεύθυνση: [bb6ba675-6bef-4182-bb89-339ae1f7e792.pdf](https://centrosraffa.org/wp-content/uploads/2017/06/bb6ba675-6bef-4182-bb89-339ae1f7e792.pdf) (centrosraffa.org), πρόσβαση στις 11/10/21.

2. [Economy of The Soviet Union - History - 1970–1990 \(liquisearch.com\)](https://www.liquisearch.com/en/soviet-union-economy-history-1970-1990).

3. [Economic Growth, Soviet | Encyclopedia.com](https://www.encyclopedia.com/economics/encyclopedia/soviet-economic-growth).

¹²⁹ 1. [Nixon shock - Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Nixon_shock).

2. [Nixon Ends Convertibility of U.S. Dollars to Gold and Announces Wage/Price Controls | Federal Reserve History](https://www.federalreservehistory.org/entries/nixon-ends-convertibility-of-us-dollars-to-gold-and-announces-wage-price-controls/).

¹³⁰ [99+ \(DOC\) 'Nixon Shock' decision | Sofiane BELAÏCH - Academia.edu](https://www.academia.edu/100000000/99-1973-Nixon-Shock-decision).

αποφασιστικότητα του αμερικανικού κατεστημένου να τ' αντιμετωπίσει ακόμα και με ακραίες παρεμβάσεις¹³¹ ξεκάθαρα μονεταριστικού χαρακτήρα.

Συγκεκριμένα, ο πρόεδρος Nixon εξέδωσε το υπ' αριθμόν 11615 προεδρικό διάταγμα (Executive Order 11615¹³²) της 15 Αυγούστου 1971, η έκδοση του οποίου αναγόταν στην, από το προηγούμενο έτος 1970, παραχωρηθείσα νομοθετική εξουσιοδότηση (Economic Stabilization Act of 1970¹³³) στον πρόεδρο να προβαίνει κατά την κρίση του σε ρυθμίσεις αυτού του τύπου και αυτού του εύρους, κάτι που δείχνει ότι η αμερικανική πλευρά είχε συνειδητοποιήσει το πρόβλημα της κοινωνίας και είχε έγκαιρα και επαρκώς προσχεδιάσει την αντίδρασή της. Ο νόμος και το σχετικό προεδρικό διάταγμα καταδεικνύουν ακριβώς το ότι η αμερικανική κοινωνία και οικονομία είχαν φτάσει στα όριά τους, αφού το να ρυθμίζονται οι τιμές των προϊόντων ή να επιβάλλεται φόρος εισαγωγών σε μια πρωτίστως προτεσταντική και καπιταλιστική χώρα είναι μια ενέργεια που δεν την αναμένει κανείς εύκολα.

Το δολλάριο έπρεπε να σταθεροποιηθεί και ν' ανακτήσει την ανταγωνιστικότητά του έναντι των άλλων νομισμάτων. Οι ΗΠΑ είχαν αναλάβει το βάρος των ευθυνών τους για την νομισματική σταθερότητα του μεταπολεμικού κόσμου, ωφελούμενες φυσικά και οι ίδιες, αλλά πλέον είχαν αποφασίσει ν' αφήσουν τα ευρωατλαντικά, και κατ' επέκταση τα διεθνή οικονομικά, ν' αυτορυθμισθούν. Η σημασία της κατάλυσης του κανόνα του χρυσού και η υιοθέτηση του "free floating"¹³⁴ υπήρξε φυσιολογική εξέλιξη των δυτικών οικονομικών θεωριών, και του δυτικού πολιτισμού κατ' επέκταση, αφού πρωταρχικός σκοπός των δυτικών κοινωνιών ήταν ανέκαθεν η ολοένα επέκταση των αναπτυξιακών ορίων και δυνατοτήτων τους σε κάθε επιστημονικό και τεχνολογικό πεδίο, κάτι που προϋπέθετε την εξασφάλιση χρηματοδοτικής ρευστότητας.

Εφεξής η αξία του νομίσματος της κάθε χώρας θα είχε την ισοτιμία που θα του εξασφάλιζε ο οικονομικός δυναμισμός και η παραγωγικότητα της χώρας του. Και όπως ήταν φυσικό επόμενο, ο βιομηχανικός και τεχνολογικός κολοσσός των ΗΠΑ θα είχε δεσπόζουσα θέση στη νέα εποχή.

Η Αμερική εφάρμοσε τη συνταγή της φυγής προς τα εμπρός. Το αδιέξοδο του Vietnam είχε αρχίσει ν' απειλεί την εσωτερική συνοχή της υπερδύναμης, εξίσου με την απειλή που συνιστούσε προς το εξωτερικό της γόητρο ως παγκόσμιας υπερδύναμης. Σε μια πρωτοφανή κίνηση αιφνιδιασμού των πάντων, ο πρόεδρος Nixon επέλεξε να επισκεφθεί την Κίνα.

Η επίσκεψη Nixon υπήρξε απόλυτα στοχευμένη¹³⁵. Εμπνευστής της ο Henry Kissinger, σύμβουλος εθνικής ασφαλείας την περίοδο εκείνη. Οι Αμερικανοί ήξεραν ότι η

¹³¹ [\(44\) \(PDF\) The Nixon Shock Heard 'Round the World | Lewis E. Lehrman - Academia.edu.](#)

¹³² [Executive Order 11615 - Wikisource, the free online library.](#)

¹³³ [Economic Stabilization Act of 1970 - Wikipedia.](#)

¹³⁴ Ο όρος σημαίνει ότι ένα νόμισμα δεν εξαρτά την ισοτιμία του από κανέναν σταθερό μέσο, όπως ήταν η εξάρτηση από τον χρυσό. Η ισοτιμία του διαμορφώνεται με καθαρά χρηματιστηριακούς όρους, εμπιστοσύνης προς το κράτος έκδοσής του (Πηγή: [Exchange rate regimes: Free float | Policonomics](#)).

¹³⁵ [The Opening of China » \(nixonfoundation.org\).](#)

Κίνα, μετά την διένεξή της με την μητρόπολη του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος, την ΕΣΣΔ, είχε απομονωθεί ουσιαστικά από το εξωτερικό, χάνοντας οποιαδήποτε πρόσβαση είτε σε τεχνολογική είτε σε χρηματοδοτική βοήθεια. Οι Αμερικανοί από την άλλη ήξεραν ότι έπρεπε ν' αποκαταστήσουν την επιχειρηματική και βιομηχανική πρωτοπορία τους, βρίσκοντας επειγόντως νέες αγορές για τα προϊόντα τους, αλλά και νέες ανταγωνιστικές δυνατότητες παραγωγής.

Το αμερικανικό κυβερνητικό κατεστημένο βρέθηκε ενώπιον κρίσιμων διλημμάτων. Έχοντας απολέσει τις αγορές των δυτικών χωρών, λόγω της ταχύτατης μεταπολεμικής ανάκαμψής τους, αλλά και πολλών άλλων χωρών που είχαν ενταχθεί πλέον στην σοβιετική σφαίρα επιρροής, όπως πολλές πρώην αποικίες των δυτικών, ειδικά της Μέσης Ανατολής, οι Αμερικανοί όφειλαν να εξασφαλίσουν νέες επιχειρηματικές διεξόδους, ώστε να επανέλθουν στα πατροπαράδοτα εμπορικά πλεονάσματα που διαχρονικά εξασφαλίζουν την επιβίωση των προηγμένων βιομηχανικά κοινωνιών και της οικονομίας τους.

Nixon – Mao Ze Dong: δύο κόσμοι αντίθετοι συναντώνται.

Πηγή φωτογραφίας: [Declassified Transcript Details Nixon Meeting With Mao \(foreignpolicy.com\)](https://www.foreignpolicy.com)

ταν η
ιατος

Παράλληλα, το αμερικανικό εργατικό δυναμικό δεν ήταν σε θέση πλέον να στηρίξει την αμερικανική ανάκαμψη, με την αμερικανική κοινωνία να δείχνει σαφή σημάδια κόπωσης, μετά από μια επτά δεκαετίες ταχύτατης ανάπτυξης. Το αμερικανικό κοινό επιθυμούσε πλέον να καρπωθεί τα ωφελήματα της δεσπόζουσας θέσης των ΗΠΑ

στον μοντέρνο κόσμο και δεν θα ήταν έτοιμο να δεχθεί θυσίες όπως αυτές των πρώτων δεκαετιών του εικοστού αιώνα¹³⁶.

Άρα η λύση της Κίνας και της συνεργασίας μαζί της, με εκμετάλλευση της διεθνούς απομόνωσης στη οποία αυτή είχε περιέλθει, αποτελούσε την πλέον άμεση και προσιτή λύση. Άλλωστε ο ίδιος ο Νίξον, ως υποψήφιος πρόεδρος, είχε διατυπώσει αυτή την άποψη σε άρθρο του το 1967 για το περιοδικό *Foreign Affairs*¹³⁷, εκφράζοντας πολύ χαρακτηριστικές, της πολιτικής που θ' ακολουθούσε ως εκλεγμένος πρόεδρος, απόψεις, όπως:

“It was a giant looming beyond every Asian horizon - 475 million people ruled by ruthless, disciplined, ideologues”.

“There is no place on this small planet for a billion of its potentially most able people to live in angry isolation.”

και στον λόγο που εκφώνησε κατά την ορκωμοσία του:

“Any American policy toward Asia must come urgently to grips with the reality of China recognizing the present and potential danger from Communist China, and taking measures designed to meet that danger...The world cannot be safe until China changes.”
(*Foreign Affairs*)

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η σκέψη της προσέγγισης με την Κίνα είχε προ πολλού διαμορφωθεί στα ηγετικά κλιμάκια των ΗΠΑ, τα οποία περίμεναν την κατάλληλη στιγμή για να προχωρήσουν στην κίνηση αυτή. Μια κίνηση στην οποία μόνο οι ΗΠΑ, ως οικονομική, πολιτική και βιομηχανική υπερδύναμη θα μπορούσαν να προβούν, την ίδια στιγμή που εγκατέλειπαν τους χρηματοοικονομικούς δεσμούς τους με τους μέχρι τότε Ευρωπαίους εταίρους τους.

Οι Αμερικανοί, σε αντίθεση με τους συρρικνούμενους Ευρωπαίους, οι οποίοι είχαν απολέσει τις προσβάσεις τους στην Ασία, είχαν το απαιτούμενο μέγεθος καθώς και τις διασυνδέσεις που θα τους εξασφάλιζαν την επιτυχία στις επιδιώξεις τους. Η τεράστια αγορά της Κίνας, με το άφθονο πάμφθινο εργατικό δυναμικό, θ' αποτελούσε έναν επενδυτικό παράδεισο για τις αμερικανικές επιχειρήσεις, το δε κινεζικό καθεστώς έβλεπε στην συμφωνία με τις ΗΠΑ την τέλεια ευκαιρία να διαρρήξει τη διεθνή απομόνωσή του,

¹³⁶ Χαρακτηριστικό της κατάστασης που επικρατούσε στην αμερικανική κοινωνία είναι το πολύ επιτυχημένο τραγούδι του Bob Dylan: “The Times They Are a-Changin’”, το νόημα του οποίου αντανάκλασε το ανήσυχο πνεύμα της εποχής. Οι στίχοι του τραγουδιού θίγουν σημαντικές πτυχές των προβλημάτων της τότε αμερικανικής κοινωνικής πραγματικότητας, όπως η φτώχεια, ο ρατσισμός και οι αναπόφευκτες κοινωνικές ανακατατάξεις. Αρκετοί κριτικοί συσχετίζουν το νόημα των στίχων με το ευαγγελικό ρητό «Πολλοί δε έσονται πρώτοι έσχατοι και έσχατοι πρώτοι» (κατά Ματθαίον, ιθ 27-30), γεγονός που υποδηλώνει σαφώς την προσδοκία της κοινωνικής αλλαγής που υπέβασκε στα σπλάχνα της αμερικανικής κοινωνίας. Πηγή: [The Times They Are a-Changin' \(Bob Dylan album\) - Wikipedia](#)

¹³⁷ [Developing Nixon's China Policy » \(nixonfoundation.org\).](#)

να εμπορευθεί καθώς και ν' αποκτήσει πρόσβαση σε απεριόριστες τεχνολογικές εφαρμογές¹³⁸.

Η συμφωνία με την Κίνα ερχόταν ως συνέπεια και της εξέλιξης της εμπορικής σκέψης, από το παλιό μερκαντιστικό μοντέλο στις νεότερες θεωρίες περί Διεθνούς εμπορίου, όπως η θεωρία των παραγωγικών συντελεστών, των Σουηδών οικονομολόγων Heckscher και Ohlin, σύμφωνα με την οποία οι χώρες με χαμηλό εργατικό κόστος, λόγω υπερπληθυσμού και χαμηλού βιοτικού επιπέδου, θα πρέπει να παράγονται προϊόντα που απαιτούν ένταση εργασίας, ενώ οι χώρες με κεφαλαιακή επάρκεια και ανώτερες τεχνολογικές δυνατότητες θα πρέπει να εξειδικεύονται στην παραγωγή αγαθών ανώτερων τεχνολογικά, ή την θεωρία του διεθνούς κύκλου ζωής, του καθηγητή του Harvard, Raymond Vernon, σύμφωνα με την οποία στο τελευταίο στάδιο της παραγωγικής εξέλιξης ενός προϊόντος, οπότε αυτό έχει απολέσει την πρωτοτυπία που του εξασφαλίζει πωλήσεις σε υψηλές τιμές, τότε η παραγωγή του μεταφέρεται σε χώρες με χαμηλό εργατικό κόστος, όπου η μαζική παραγωγή του συνεχίζει να εξασφαλίζει ανεκτά επίπεδα κερδών¹³⁹.

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι η συμφωνία ήταν αμοιβαία επωφελής, οδηγώντας στην επίλυση σημαντικών προβλημάτων, πάσης φύσης, από τις δύο χώρες. Γεωπολιτικά οι ΗΠΑ εξασφάλιζαν την παραμονή τους στην Ανατολική Ασία, παρά την διαφαινόμενη ήττα τους στο Vietnam, βελτιώνοντας σημαντικά τη θέση τους έναντι του εχθρού, που την δεδομένη περίοδο θεωρούσαν ως τον πλέον επικίνδυνο, τους Σοβιετικούς και δημιουργώντας σοβαρό ρήγμα στο κομμουνιστικό στρατόπεδο σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο, ενώ η Κίνα ξέφευγε με τη σειρά της από την απομόνωση που της είχε επιβάλει η ΕΣΣΔ και πρόβαλλε ως στρατιωτική απειλή κατά των μετόπισθεν της γεγονός που οδηγούσε σε διάσπαση των δυνάμεών και της προσοχής της ΕΣΣΔ, αναιρούσε δε σε κάποιο βαθμό τα επιτεύγματά της στον πόλεμο του Vietnam¹⁴⁰.

Εμπορικά και επιχειρηματικά, οι ΗΠΑ εξασφάλιζαν νέες αγορές για τα προϊόντα τους αλλά και μια νέα βιομηχανική βάση, ενώ η Κίνα θα βρισκόταν με πρόσβαση τόσο στη μεγαλύτερη αγορά του πλανήτη, την αμερικανική, όσο και στον υπόλοιπο πλανήτη. Οικονομικά, εξασφάλιζαν τα απαραίτητα πλεονάσματα που θα χρηματοδοτούσαν την χρηματοπιστωτική τους επέκταση, σε μια εποχή που μόλις είχαν εγκαταλείψει το Bretton Woods, ενώ η Κίνα θα αποκτούσε πρόσβαση στην αμερικανική χρηματοδότηση, η οποία θα της επέτρεπε να εκσυγχρονίσει την οικονομία της αλλά και ν' αντιμετωπίσει τις βιοτικές ανάγκες του πληθυσμού της, ανυψώνοντας το βιοτικό του επίπεδο.

Εν ολίγοις οι ΗΠΑ κέρδιζαν πολύτιμες ανάσες στον αγώνα τους κατά της ΕΣΣΔ, ώστε να κερδίσουν χρόνο μέχρι να καταφέρουν να ανασυγκροτήσουν τις δυνάμεις τους, οι οποίες είχαν αναμφισβήτητα επηρεαστεί από τις μακροχρόνιες πολεμικές επιχειρήσεις στο Vietnam, και να προλάβουν ν' αναπτύξουν τις τεχνολογίες εκείνες, των οποίων η πρώτη χρήση είχε γίνει στον πόλεμο αυτόν, και οι οποίες μεσοπρόθεσμα θα προσφέρουν

¹³⁸ [The week that changed the world': How China prepared for Nixon - BBC News.](#)

¹³⁹ Χ' Δημητρίου, Ιωάννης, βλ. οπ. π., σ. 259 - 263.

¹⁴⁰ Το Vietnam σαν χώρα, μετά την ολοκληρωτική επικράτηση των κομμουνιστών του Βορρά, εντάχθηκε στην σοβιετική, αντί της κινεζικής, σφαίρα επιρροής.

στις ΗΠΑ μια αδιαμφισβήτητη μαχητική ισχύ και στρατιωτική υπεροχή στο συμβατικό πεδίο της μάχης.

Δεν είναι τυχαία η χρονική σύμπτωση της επίσκεψης Nixon στο Πεκίνο με την ανακοίνωση της εγκατάλειψης του κανόνα του χρυσού αλλά και της επιβολής για πρώτη φορά δασμών εισαγωγής επί των ξένων προϊόντων στην αμερικανική αγορά, μια κίνηση ακραίου (σύμφωνα με τις φιλελεύθερες οικονομικές αντιλήψεις) εμπορικού προστατευτισμού, η οποία φανέρωνε τον εκνευρισμό της αμερικανικής πλευράς σχετικά με την διατήρηση της αμερικανικής δεσποζουσας θέσης στο παγκόσμιο εμπορικό γίγνεσθαι.

Η επίσκεψη ξεκίνησε στις 21 Φεβρουαρίου 1972, μόλις έξι μήνες μετά τις ανακοινώσεις της 15^{ης} Αυγούστου 1971, οπότε και ανακοινώθηκαν τα μέτρα που αποτελούσαν το αποκληθέν ως «Nixon Shock». Οι ΗΠΑ έστρεφαν την πλάτη τους στις μεταπολεμικές τους δεσμεύσεις έναντι της Ευρώπης, θεωρώντας ότι τις είχαν τηρήσει στο ακέραιο, και στρέφονταν πλέον προς τα αγορές της Ασίας, οι οποίες έχοντας απαλλαγεί από την ευρωπαϊκή αποικιοκρατία, παρουσίαζαν τις πλέον ευοίωνες προοπτικές οικονομικής, εμπορικής αλλά και ευρύτερης ανάπτυξης.

Άλλωστε αυτός ήταν και ο σκοπός της πλεονάζουσας ρευστότητας που παρήχθη και διοχετεύθηκε στην αμερικανική αγορά από το αμερικανικό τραπεζικό σύστημα, και η οποία πέραν του προφανούς, που ήταν η κάλυψη των καταναλωτικών συνηθειών του μέσου Αμερικανού πολίτη, αποσκοπούσε και στην χρηματοδότηση των πάσης φύσης δραστηριοτήτων στον χώρο της έρευνας και ανάπτυξης καινοτόμων τεχνολογιών, όχι μόνο στον στρατιωτικό τομέα, αλλά σε όλα τα πεδία των ανθρωπίνων επιστημών. Επένδυση η οποία οδήγησε στο αναμφισβήτητο επιστημονικό και τεχνολογικό προβάδισμα των δυτικών κοινωνιών, που αποτέλεσε και σημαντικό παράγοντα στην τελική επικράτηση, και μάλιστα με ειρηνικό τρόπο, του δυτικού στρατοπέδου επί του αντίστοιχου σοβιετικού.

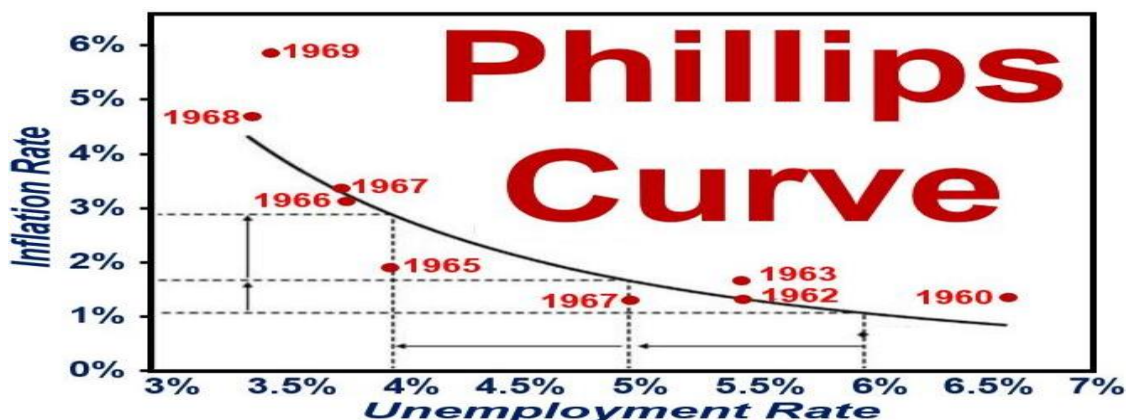
Η ρευστότητα που προέκυψε σαν αποτέλεσμα της εγκατάλειψης του συστήματος σταθερών ισοτιμιών του Bretton Woods, υπήρξε βασικός παράγοντας για την ανάπτυξη ακόμη περισσότερο της αμερικανικής πρωτοπορίας σε όλα τα επίπεδα και στην ανάδειξή της στην κυρίαρχη υπερδύναμη του πλανήτη, ειδικά μετά την πτώση και διάλυση της ΕΣΣΔ. Ακόμη και η πετρελαϊκή κρίση, ακριβώς επειδή είχε εγκαταλειφθεί το Bretton Woods, λειτούργησε τελικά επ' ωφελεία των ΗΠΑ, αφού παρά την προσωρινή αναταραχή που επικράτησε λόγω της απότομης αύξησης των τιμών του πετρελαίου, τελικά οδήγησε στη εδραίωση του δολλαρίου ως του αποκλειστικού νομίσματος για τις συναλλαγές σε πετρέλαιο. Όντας το πλέον σταθερό και δυνατό νόμισμα του εμπορικά ανεπτυγμένου κόσμου, αφού η ΕΣΣΔ και οι χώρες δορυφόροι της στερούνταν κάποιου αντίστοιχου νομισματικού μέσου που θα μπορούσε ν' αποτελέσει αντίβαρο στο δολλάριο, αναγκάζοντας ακόμη και χώρες απόλυτα εχθρικές προς τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, όπως το Ιράν (μετά την ισλαμική επανάσταση του 1979) ή το καθεστώς Gaddafi στη Λιβύη, να συναλλάσσονται παρά τάντα σε δολλάρια, προκειμένου για την είσπραξη των δικαιωμάτων τους από την εμπορία των εξορυσσομένων στην επικράτειά τους ορυκτών καυσίμων, και κυρίως του πετρελαίου. Ακόμη σημαντικότερο δε, να τηρούν σημαντικά

συναλλαγματικά αποθέματα σε δολλάρια, και μάλιστα κατατεθειμένα σε δυτικές τράπεζες, αφού το τραπεζικό σύστημα στο σοβιετικό στρατόπεδο ήταν υποτυπώδες.

Ουσιαστικά η εγκατάλειψη του Bretton Woods υπήρξε μια καλά υπολογισμένη κίνηση της αμερικανικής ελίτ που προετοίμασε τον δρόμο για την υποκατάσταση του χρυσού από το δολλάριο, σαν συνέπεια της εμπορίας του πολυτιμότερου αγαθού για την βιομηχανική και τεχνολογική ανάπτυξη των σύγχρονων κοινωνιών, του πετρελαίου, αποκλειστικά σε δολλάριο¹⁴¹. Η επίτευξη της συμφωνίας αυτής μεταξύ Αμερικανών και Σαουδαράβων, όπως θ' αναλυθεί στην αμέσως επόμενη ενότητα, οδήγησε στην ακόμη μεγαλύτερη εδραίωση της παγκόσμιας δύναμης των ΗΠΑ, με τον στασιμοπληθωρισμό να αποτελεί μια οδυνηρή, προσωρινή όμως παρενέργεια, η οποία δεν εμπόδισε σε τίποτα τα αμερικανικά σχέδια.

Ο στασιμοπληθωρισμός της δεκαετίας του '70. Η αραβοισραηλινή σύγκρουση κατά τον πόλεμο του Yom Kippur και η πετρελαϊκή κρίση του 1973. Ο ρόλος και η σημασία του πετροδολλαρίου στην ενίσχυση και εγκαθίδρυση της αμερικανικής ισχύος.

Ο κλασικός ορισμός του πληθωρισμού σχετίζεται με το επίπεδο των τιμών σε μια αγορά-κοινωνία. Η ανάπτυξη μιας οικονομίας χαρακτηρίζεται από αύξηση του παραγόμενου εθνικού πλούτου (δηλαδή του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος) και σχετίζεται άμεσα με μια σχετική άνοδο των τιμών, που αντανακλά την νόμιμη προσδοκία των εμπόρων και επιτηδευματιών για συμμετοχή στα κέρδη της αναπτυσσόμενης οικονομίας. Επίσης, στην κλασική οικονομική σκέψη, η ανάπτυξη συνοδεύεται και από χαμηλά ποσοστά ανεργίας.

Η καμπύλη Phillips, από το όνομα του Νεοζηλανδού οικονομολόγου που την εισηγήθηκε. Στον άξονα των X απεικονίζεται η μεταβολή του ποσοστού της ανεργίας σε συνάρτηση με την εξέλιξη του πληθωρισμού, η οποία απεικονίζεται στον άξονα των Ψ.

Πηγή γραφήματος: [What is the Phillips Curve? Definition and meaning - Market Business News](#)

¹⁴¹ Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά σε ένα άρθρο: «The decoupling of the dollar from gold was a success that rescued the U.S. from rapid inflation and unemployment. But it didn't take long for gold to be insidiously replaced by an emerging alternative: petroleum.» Πηγή αποσπάσματος: [The Anatomy of the Perpetual Petrodollar Machine – The Politic \(thepoliticbackend.org\)](#).

Αντιθέτως, όταν μια οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, τότε έχουμε μείωση του παραγόμενου πλούτου, άρα και μείωση των τιμών, αφού η χειμαζόμενη οικονομία, δηλαδή οι οικονομικές δυνατότητες των πολιτών, βρίσκονται σε πτώση. Συνακόλουθα έχουμε και αύξηση της ανεργίας, αφού η παραγωγική δραστηριότητα αναγκαστικά επιβραδύνεται.

Δηλαδή η ανάπτυξη φέρνει πληθωρισμό και αύξηση της απασχόλησης και η ύφεση αποπληθωρισμό και αύξηση της ανεργίας. Η θεωρία αυτή απεικονίζεται με την «καμπύλη Phillips¹⁴²» (Phillips Curve), μια γραφική παράσταση η οποία εμφανίζει την αλληλεξάρτηση μεταξύ «καλού» πληθωρισμού και αύξησης της απασχόλησης, σύμφωνα με την άποψη ότι η αύξηση του πληθωρισμού οδηγεί σε αύξηση της ζήτησης σε προϊόντα, άρα σε αύξηση των πωλήσεων και της παραγωγής, η οποία μεταφράζεται σε νέες προσλήψεις και αύξηση των μισθών, συνεπώς σε διευρυνόμενη ευημερία. Η θεωρία δεν λαμβάνει υπόψη της την πραγματικότητα των οικονομικών κύκλων, όπως έχει παρατηρηθεί στην ανθρώπινη ιστορία, αφού η ανάπτυξη και η ύφεση είναι αλληλοδιαδεχόμενες καταστάσεις.

Η απλοϊκή αυτή θεώρηση των μακροοικονομικών χαρακτηριστικών μιας οικονομίας, εν τούτοις δεν ανταποκρίνεται πάντοτε στην πραγματικότητα των ανθρωπίνων κοινωνιών, οι οποίες δραστηριοποιούνται και αλληλεπιδρούν με περίπλοκους τρόπους αντιδρώντας κατά περίπτωση στα ερεθίσματα της συγκεκριμένης κάθε φορά ιστορικής συγκυρίας, τόσο αυτές οι ίδιες ως κοινωνικά σύνολα ή μεμονωμένα άτομα, όσο και οι ηγετικές-κυβερνητικές ελίτ που αυτές αναδεικνύουν.

Μια διαφορετική θεώρηση των πραγμάτων έρχεται από την πλευρά των μονεταριστών. Οι μονεταριστές πρεσβεύουν την άποψη ότι ο πληθωρισμός εξαρτάται από την ποσότητα χρήματος που διοχετεύεται και κυκλοφορεί στην αγορά. Δηλαδή η έκδοση και κυκλοφορία επιπλέον χρήματος, προνόμιο καθαρά σε κυβερνητικά χέρια, επηρεάζει την αύξηση ή μείωση των τιμών (συνήθως το πρώτο αφού η εμπειρία έχει αποδείξει ότι άπαξ και οι τιμές αυξηθούν πολύ δύσκολα εν συνεχεία μειώνονται), οδηγώντας παράλληλα σε πληθωριστικές πιέσεις και φαινόμενα.

Εν ολίγοις, ο μονεταρισμός υποστηρίζει ότι η επεκτατική νομισματική πολιτική εν τέλει θ' αυξήσει τον πληθωρισμό, ενώ η περιοριστική αντίστοιχη θα οδηγήσει στην χαλάρωση των πιέσεων και σε μια σταθερή κατάσταση. Η αντίληψη των μονεταριστών έχει σημασία διότι είναι οπαδοί της χρήσης κατάλληλων εργαλείων από τις κυβερνήσεις για τον έλεγχο του κυκλοφορούντος χρήματος και για την συνεπακόλουθη νομισματική και ευρύτερη οικονομική σταθερότητα. Παράλληλα υπάρχει και η έννοια του αποπληθωρισμού, έννοια πιο περίπλοκη από αυτή του πληθωρισμού, διότι νοούμενη ως αρνητική τροπή στα οικονομικά πράγματα δεν είναι ευκατάρτα ούτε επιδιώκεται από καμία οικονομική θεωρία, πλην όμως μέσα σε συγκεκριμένα ελεγχόμενα πλαίσια είναι δυνατόν

¹⁴² Ο Phillips διετέλεσε καθηγητής στο London School of Economics. Παρουσίασε την θεωρία του πως πληθωρισμός και απασχόληση αλληλοεπηρεάζονται σε σύγγραμμά του το 1958, για την συγγραφή του οποίου είχε λάβει υπόψη του σχετικά βρετανικά δεδομένα, και το οποίο επηρέασε την σκέψη πολλών ακαδημαϊκών αλλά και πολιτικών. Πηγή: [William Phillips \(economist\) - Wikipedia](#). Πηγή σχετικά με την καμπύλη Phillips: [Phillips Curve Definition \(investopedia.com\)](#).

να χρησιμοποιηθεί σαν εργαλείο, με ελεγχόμενο τρόπο, ώστε να μειώσει τις πληθωριστικές πιέσεις. Με βάση λοιπόν τα παραπάνω, θα επιχειρηθεί να περιγραφεί η πρωτοφανής, μέχρι την δεκαετία του 1970, έννοια του στασιμοπληθωρισμού (stagflation).

Για την καλύτερη κατανόηση του στασιμοπληθωρισμού, είναι χρήσιμο ν' αναλύσουμε τον αγγλικό όρο, ο οποίος είναι η σύνθετη λέξη «stagflation», η οποία προέρχεται από τις λέξεις «inflation¹⁴³» (πληθωρισμός) και «stagnation¹⁴⁴» (στασιμότητα). Η λέξη stagflation περιγράφει μια ιδιαίτερη κατάσταση στην οποία ενώ είχαμε μείωση της παραγωγικότητας και συνακόλουθα αύξηση της ανεργίας, είχαμε παράλληλα και αύξηση των τιμών, οφειλόμενη στη αύξηση των τιμών του πετρελαίου, η οποία συμπαρέσυρε και τις τιμές όλων των αγαθών, αφού ήδη στην δεκαετία του 1970 το πετρέλαιο είχε διεισδύσει σε κάθε παραγωγική δραστηριότητα, από την βιομηχανία και την παραγωγή ρεύματος μέχρι την γεωργία, η οποία είχε εκμηχανιστεί ειδικά στις προηγμένες χώρες του δυτικού κόσμου.

Η κρίση του στασιμοπληθωρισμού απέδειξε ότι όλες οι θεωρίες που συσχέτιζαν τον πληθωρισμό, επί τη βάση μιας γραμμικής λογικής, με την οικονομική ανάπτυξη, ως απόρροια της οποίας ερχόταν η αύξηση των τιμών δεν επαρκούσαν να περιγράψουν τα φαινόμενα στις σύγχρονες οικονομίες, αφού η απεμπόληση της σταθερότητας που χαρακτήριζε το σύστημα του κανόνα του χρυσού οδηγούσε την νομισματική πίστη σε νέες, πρωτοφανούς έντασης αλλά όχι και μορφής, κρίσεις¹⁴⁵.

¹⁴³ [Inflation Definition \(investopedia.com\).](https://www.investopedia.com/terms/i/inflation-definition/)

¹⁴⁴ [Stagnation Definition \(investopedia.com\).](https://www.investopedia.com/terms/s/stagnation-definition/)

¹⁴⁵ Η συναλλακτική πίστη αποτελούσε πάντοτε την βάση των νομισματικών ανταλλαγών, αφού η εμπιστοσύνη στην αξία ενός νομίσματος αποτελεί την βάση της όποιος σημασίας του ως μέσο διενέργειας συναλλαγών. Επί αιώνες η πίστη αντανάκλωνε στην καθαρότητα και την ποσότητα του μετάλλου από το οποίο ήταν κατασκευασμένο ένα μεταλλικό νόμισμα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα πλήγματος στην συναλλακτική πίστη υπήρξε η προσπάθεια του αυτοκράτορα Νικηφόρου Β' Φωκά να εκδώσει ένα νέο νόμισμα, με μικρότερη ποσότητα χρυσού από αυτήν που παραδοσιακά προβλεπόταν για τον χρυσό σόλιδο του Μεγάλου Κωνσταντίνου (4,55 γραμμάρια χρυσό που ισοδυναμούσαν με 24 καράτια). Η ποσότητα και καθαρότητα του σόλιδου είχε παραμείνει σταθερή επί έξι αιώνες, η δε προσπάθεια πρακτικής υποτίμησης του νομίσματος, με την κοπή νομισμάτων με μειωμένη κατά 25% την ποσότητα χρυσού (ενέργεια που διέγειρε βάσιμες υποψίες ότι είχε αλλοιωθεί και ο καθαρός χρυσός από τον οποίο έπρεπε ν' αποτελείται το νόμισμα, με άλλο μέταλλο υποδεέστερης αξίας, όπως ο χαλκός) συνάντησε σφοδρή αντίδραση, ειδικά από την στιγμή που ο αυτοκράτορας Νικηφόρος ο Β' απαίτησε την πληρωμή των φόρων και των λοιπών υποχρεώσεων των πολιτών προς το κράτος σε «παλιό» νόμισμα (δηλαδή σε νόμισμα των προκατόχων του αυτοκρατόρων το οποίο ήταν άτιμιο στην ποιότητα και την ποσότητα του χρυσού) ενώ το κράτος πλήρωνε τις οφειλές του στο νέο ελλιποβαρές νόμισμα. Η υποτίμηση θεωρήθηκε ως σοβαρό πλήγμα στην αξιοπιστία του βυζαντινού κράτους και προκάλεσε κρίση εμπιστοσύνης στο νόμισμα, το οποίο την εποχή εκείνη αποτελούσε το πλέον ισχυρό νόμισμα, με ρόλο ανάλογο του σημερινού δολλαρίου. Η αναστάτωση ήταν τόση, ώστε δικαιολόγησε ακόμη και αυτήν την δολοφονία του αυτοκράτορα από τον Ιωάννη Τσιμισκή. Η εν συνεχεία παγίωση της διαδικασίας νόθευσης του βυζαντινού νομίσματος, όπως αυτή συνέβη στις βασιλείες των Μιχαήλ Δ' (1034-1041) και Κωνσταντίνου Θ' (1042-1055) καθώς και το 1080, κατά το αρχικό στάδιο της βασιλείας του Αλεξίου Α' Κομνηνού, οπότε και η περιεκτικότητα σε χρυσό περιορίστηκε στο ελάχιστο δυνατό. Μόλις το 1092 ο Αλέξιος Α' κατόρθωσε να κόψει ένα νόμισμα με αυξημένη περιεκτικότητα σε χρυσό, το αποκληθέν ως «υπέρπυρο» (ονομασία που αποτελούσε επικοινωνιακό τέχνασμα προκειμένου ν' αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη προς το βυζαντινό αυτοκρατορικό νόμισμα), με την ποσότητα του χρυσού όμως να φθάνει μέχρι τα 20,5 καράτια, σε σχέση με τα 24 του σόλιδου. Όπως ήταν φυσικό επακόλουθο της προϊούσας παρακμής της βυζαντινής πολιτείας, η καθαρότητα του νομίσματος διαρκώς απομειωνόταν, όσο πλησίαζε το τέλος.

Πηγές: 1. [Byzantini_Nomismatokopia.pdf \(uoi.gr\).](https://www.uoi.gr/Byzantini_Nomismatokopia.pdf)

Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973 (με την δεύτερη ν' ακολουθεί το 1979 με την επικράτηση της ισλαμικής επανάστασης στο Ιράν), έπληξε αναμφισβήτητα τις οικονομίες των δυτικών χωρών, αν και όχι όλων το ίδιο, αφού το embargo του OPEC δεν στράφηκε κατά όλων το ίδιο, αλλά χαρακτηρίστηκε από σημαντικές διακυμάνσεις, σχετιζόμενες με την στάση ενός εκάστου κράτους έναντι των Αράβων γενικότερα και των Παλαιστινίων ειδικότερα.

Οι κύριοι παίκτες του μεσανατολικού δράματος ήταν το νεοϊδρυθέν κράτος του Ισραήλ, οι εκτοπισμένοι Παλαιστίνιοι, που επέλεξαν να μην συμβιβαστούν με τους Ισραηλινούς, και τα νεόκοπα αραβικά κράτη, τα οποία είχαν σχηματιστεί την επαύριον της διάλυσης της οθωμανικής αυτοκρατορίας, την δεκαετία του 1920, είχαν όμως αμέσως τεθεί υπό καθεστώς επιτροπείας από τις δύο μεγάλες δυτικές αποικιοκρατικές δυνάμεις, την Γαλλία και τη Βρετανία, οι οποίες υπήρξαν και οι κύριοι υπεύθυνοι για την διαμόρφωση του ευρύτερου περιβάλλοντος της Μέσης Ανατολής.

Η ίδρυση του Ισραήλ αντιμετωπίστηκε από τα όμορα αραβικά κράτη ως μια εν δυνάμει υπαρξιακή απειλή για όλα τους, αλλά, τουλάχιστον στο αρχικό στάδιο της αντιπαράθεσης, το 1948, και ως μια ευκαιρία εισβολής και κατάληψης της Παλαιστίνης. Ειδικά το κράτος των Σαούντ, ως θεματοφύλακας της μουσουλμανικής πίστης, αφού στο έδαφός του βρίσκονται τα ιερά προσκυνήματα, εμφανιζόταν εχθρικό απέναντι στους Ισραηλινούς¹⁴⁶. Μάλιστα η ιδεολογία του τότε Σαουδάραβα μονάρχη Faysal bin Abdulaziz Al Saud¹⁴⁷ ήταν πανισλαμική και φιλοπαλαιστινιακή.

2. Μακρής, Κων/νος, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στο ΑΠΘ, 2013, σ. 145-151, διαθέσιμη στη διεύθυνση: [Η κοινωνική πολιτική του αυτοκράτορα Νικηφόρου Β΄ Φωκά - ΙΚΕΕ / Αριστοτελείο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Βιβλιοθήκη \(auth.gr\)](http://www.auth.gr), πρόσβαση στις 17/10/21.

¹⁴⁶ Αν και στα αρχικά στάδια της εβραϊκής παλιννόστησης, με την λήξη του Α΄ΠΠ, οι σχέσεις του εβραϊκού παράγοντα με τον πρίγκιπα Φεϊζάλ, του Οίκου των Χασεμιτών, υπήρξαν εξαιρετες, όπως προκύπτει και από την μεταξύ τους συναφθείσα συμφωνία, γνωστή και ως σύμφωνο Φεϊζάλ-Βάϊσμαν. Παρά ταύτα, με την εκδήλωση του πραξικοπήματος της άλλης μεγάλης βεδουϊνικής οικογένειας των Σαούντ και την εκθρόνιση του Φεϊζάλ από τον θρόνο του στη Μέκκα, οι σχέσεις του σαουδαραβικού βασιλείου (η ονομασία προέρχεται από το οικογενειακό επώνυμο των Σαούντ) με το Ισραήλ υπήρξαν κατ' αρχήν εχθρικές, τουλάχιστον μέχρι την μεσολάβηση των Αμερικανών αλλά και την επιγενόμενη ισλαμική επανάσταση στο Ιράν το 1979, η οποία δημιούργησε έναν ακόμη πιο επικίνδυνο αντίπαλο για τους Σαουδάραβες, το σιιτικό Ιράν. Πηγές:

1. [Faisal I of Iraq - Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Faisal_I_of_Iraq).
2. [Faisal-Weizmann Agreement - Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Faisal-Weizmann_Agreement).
3. [House of Saud - Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Saud).
4. [Saudi Arabia - Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia).

¹⁴⁷ Ο Faysal υπήρξε πολύ σημαντική προσωπικότητα με ευρύτατη επιρροή στα πράγματα του σαουδαραβικού βασιλείου, στη ίδρυση του οποίου συνέβαλε, ως γιος του πρώτου βασιλιά, συμμετέχοντας ακόμη και σε πολεμικές επιχειρήσεις, οι οποίες εξασφάλισαν την κατοχή σημαντικών επαρχιών και στην τελική έξωση της αντίπαλης δυναστείας των Χασεμιτών.

Διετέλεσε υπουργός εξωτερικών από το 1930, καθώς και πρωθυπουργός από το 1954, μέχρι την ανάρρησή του στο θρόνο το 1964, επηρεάζοντας βαθιά την οργάνωση και λειτουργία τόσο του νέου βασιλείου όσο και της κοινωνίας, αφού μόλις αναδείχθηκε και σε διάδοχο του θρόνου (αξίωμα με σημαντικό θεσμικό ρόλο στο σαουδαραβικό βασίλειο) το 1954, προχώρησε στην κατάργηση του θεσμού της δουλείας. Πηγή: [Faisal of Saudi Arabia - Wikiwand](https://www.wikiwand.com/en/Faisal_of_Saudi_Arabia).

Ο βασιλιάς Feysal. Ένας δυναμικός και προοδευτικός μονάρχης, που πρωτοστάτησε σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική του σαουδαραβικού βασιλείου, όπως η κατάργηση της δουλείας (1954) και το πετρελαϊκό embargo (1973). Η παρουσία του υπήρξε το μάλλον επωφελές αλλά προκάλεσε ενόχληση σε υπερσυντηρητικούς κύκλους, γεγονός που οδήγησε στη δολοφονία του.

Πηγή φωτογραφίας: [Faisal of Saudi Arabia - Wikipedia](#)

Από τον πόλεμο που συνόδευσε την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ (1948) και μέχρι το 1973, είχαν προηγηθεί άλλες δύο ένοπλες συρράξεις, το 1956 και το 1967, οι οποίες είχαν λήξει με επονειδιστες αραβικές ήττες, οι οποίες είχαν πλήξει σοβαρά το αραβικό γόητρο. Η νέα ήττα, η οποία ήρθε σαν αποτέλεσμα της κοινής αιγυπτιακής και συριακής επίθεσης στο ισραηλινό κράτος, ανήμερα της εβραϊκής θρησκευτικής εορτής του Yom Kippur, στις 6 Οκτωβρίου του 1973, οδήγησε τα αραβικά κράτη σε μια κατάσταση απόγνωσης, αφού διαπιστώθηκε περίτρανα για μια ακόμη φορά η στρατιωτική τους αδυναμία να επιβληθούν επί των Ισραηλινών.

Η απόγνωση αυτή γέννησε σκέψεις για χρήση ενός νέου όπλου, του πετρελαίου, το οποίο προμηθεύονταν σε μεγάλες ποσότητες οι δυτικές χώρες και στο οποίο βάσιζαν την παραγωγική τους δραστηριότητα και τις μεταφορές. Ανάλογες σκέψεις είχαν υπάρξει και στο παρελθόν και είχαν γίνει προσπάθειες τόσο το 1956 όσο και το 1967, οι οποίες όμως είχαν αποβεί άκαρπες λόγω της έλλειψης θελήσεως από μέρους των περισσοτέρων πετρελαιοπαραγωγών κρατών. Την φορά αυτή όμως, η θέληση και η απόφαση για επιβολή embargo στις εξαγωγές πετρελαίου προς συγκεκριμένες δυτικές χώρες, συνοδεύτηκε και από έναν άλλον κρίσιμο παράγοντα, ο οποίος είχε να κάνει με την τιμή πώλησης του πετρελαίου, την οποία τα πετρελαιοπαραγωγά κράτη του OPEC έκριναν ως δυσανάλογα χαμηλή σε σχέση με την πραγματική οικονομική δυναμική αξία του πετρελαίου ως εμπορεύσιμου αγαθού και ως πυλώνα της οικονομικής, εμπορικής και βιομηχανικής λειτουργίας των συγχρόνων κοινωνιών. Προκειμένου να καταστεί η δυσaréσκεια αυτή, όσο και οι μετέπειτα εξελίξεις, συνολικά κατανοητές και να εξηγηθεί το αν και κατά πόσον οδήγησαν ή επηρέασαν την πορεία προς τον στασιμοπληθωρισμό, πρέπει να γίνει μια αναδρομή στην εξέλιξη της εξόρυξης και εμπορίας του μεσανατολικού πετρελαίου και

στο ιστορικό της ίδρυσης του OPEC, ενός οργανισμού με έντονα τα χαρακτηριστικά καρτέλ, ο οποίος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο διαχρονικά στην εμπορία του πετρελαίου.

Οι διακρατικές σχέσεις¹⁴⁸ ΗΠΑ και Σαουδικής Αραβίας είχαν εκκινήσει από το 1945, οπότε ο τότε Αμερικανός πρόεδρος Roosevelt συνάντησε τον τότε βασιλιά Abdulaziz πάνω σ' ένα αμερικανικό καταδρομικό στη διώρυγα του Suez, στις 14 Φεβρουαρίου 1945.. Η σημασία της συνάντησης είναι εμφανής από το γεγονός ότι ο καταπονημένος Roosevelt (ο οποίος σύντομα θα απεβίωνε) συνάντησε τον Σαουδάραβα βασιλιά επιστρέφοντας από την διάσκεψη της Γιάλτας. Έκτοτε τέθηκαν οι βάσεις της στενής συνεργασίας των δύο πλευρών, η οποία συνεχίζεται ουσιαστικά αδιατάρακτη μέχρι σήμερα.

Roosevelt – Abdulaziz, 14
Φεβρουαρίου 1945.

Διώρυγα του Suez, επί του
καταδρομικού USS Quincy.

Πηγή φωτογραφίας: [Laying the Foundation: Roosevelt meets with King Abdul Aziz > Middle East District Public > News Stories \(army.mil\)](#)

Η συμφωνία Roosevelt – Abdulaziz εξασφάλισε την πρόσβαση των Αμερικανών στα κοιτάσματα της σαουδαραβικής επικράτειας, σφραγίζοντας ανεξίτηλα την μεταπολεμική γεωπολιτική και οικονομική κατάσταση. Η εν συνεχεία ιδρυθείσα Aramco¹⁴⁹ αντιπροσώπευσε έκτοτε το σαουδαραβικό εξαγωγικό εμπόριο, παρά τις κατά καιρούς διακυμάνσεις των διμερών σχέσεων, είτε αυτές οφείλονταν στην προσπάθεια των Σαουδαράβων να χαλαρώσουν τον σφιχτό εναγκαλισμό τους με την αμερικανική πλευρά,

¹⁴⁸ Αν και σε επιχειρηματικό επίπεδο είχαν ήδη ξεκινήσει ακόμη και προπολεμικά: [History of the oil industry in Saudi Arabia - Wikipedia](#).

¹⁴⁹ Οι Αμερικανοί είχαν αποκλειστεί από τους Βρετανούς και τους Γάλλους στην μετά τον Α'ΠΠ διευθέτηση των μεσανατολικών πραγμάτων, δυνάμει της συμφωνίας του San Remo, του 1920, η δε συμφωνία Roosevelt – Abdulaziz σήμαινε άλλη μια κατάρρευση της αποικιακής δύναμης και παρουσίας των παραδοσιακών ευρωπαϊκών αποικιοκρατικών δυνάμεων στον χώρο της Μέσης Ανατολής και της επακόλουθης διείσδυσης των Αμερικανών, μέσω της ίδρυσης της κοινής αμερικανο-σαουδικής πετρελαϊκής. Πηγές:

1. [San Remo Oil Agreement - Wikipedia](#).

2. [Saudi Aramco - Wikipedia](#).

3. “Kings and Presidents”, chapter one, “FDR and Ibn Saud”, Brookings Institution, διαθέσιμο στη διεύθυνση: [9780815731382_WEB.pdf \(brookings.edu\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

4. [FDR meets with Saudi king, Feb. 14, 1945 - POLITICOPOLITICO](#)[SearchSearchCloseBack](#)[ButtonFilter Button](#).

αναζητώντας διέξοδο σε διεθνείς εφοπλιστές και επιχειρηματίες¹⁵⁰, είτε στην θιγμένη αραβική φιλοτιμία, ως αποτέλεσμα της δεδηλωμένης στήριξης των Ισραηλινών από τον αμερικανικό παράγοντα¹⁵¹.

Η τιμή του αργού πετρελαίου (crude oil) κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 ρυθμιζόταν από ένα σύστημα, βάση του οποίου ήταν μια προκαθορισμένη τιμή αγοράς (posted price¹⁵²) του πετρελαίου, την οποία καθόριζαν οι πετρελαϊκές εταιρείες και βάσει της οποίας προέκυπτε και το ποσοστό συμμετοχής των πετρελαιοπαραγωγών χωρών στον προκύπτοντα πλούτο. Η τιμή αυτή σχεδόν καθ' όλο το διάστημα των δύο δεκαετιών ήταν στο 1,80\$ το βαρέλι, την ίδια ώρα που η διεθνής τιμή, όπως αυτή διαμορφωνόταν βάσει της παγκόσμιας ζήτησης ήταν μεταξύ 1,30\$ και 1,50\$. Το σύστημα αυτό αναγόταν στο αντίστοιχο αμερικανικό, με το οποίο καθοριζόταν η τιμή του αργού πετρελαίου από το 1895 στην εσωτερική αμερικανική αγορά, και περισσότερο χρησίμευε στον καθορισμό των φόρων και των δικαιωμάτων προμήθειας που θα πληρώνονταν στις κυβερνήσεις των πετρελαιοπαραγωγών χωρών. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ακόλουθο: εάν η τιμή στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης ήταν 3,16\$, το κόστος μεταφοράς του πετρελαίου από μια πετρελαιοπαραγωγό χώρα (πχ Kuwait) στις ΗΠΑ ήταν 1,19\$ και ο φόρος που επέβαλε η αμερικανική κυβέρνηση ήταν 0,11\$/βαρέλι, τότε η τιμή που θα εισέπραττε η κυβέρνηση του Kuwait θα ήταν 1,87\$/βαρέλι. Άλλη μια βάση της εμπορίας πετρελαίου ήταν το σύστημα 50%-50% profit sharing.

Πριν την επιβολή του embargo ήταν απίστευτα χαμηλή, με τα σημερινά δεδομένα, μόλις 2,90 \$ το βαρέλι¹⁵³. Αντιλαμβάνεται δηλαδή κανείς, ότι η Δύση κατά την αμέσως μετά τον Β'ΠΠ περίοδο, απολάμβανε πάμφθηνη ενέργεια¹⁵⁴, γεγονός που συνέβαλε τα μέγιστα στην μεταπολεμική οικονομική ανάπτυξη και την επούλωση των πληγών του πολέμου. Για τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες όμως, αποτελούσε μια απώλεια ενδεχομένων

¹⁵⁰ Χαρακτηριστική περίπτωση η συμφωνία Ωνάση-Σαουδαράβων, για την ανατροπή της οποίας κινήθηκε ακόμη και η CIA και η οποία έληξε με την εμπλοκή του άλλου Έλληνα μεγιστάνα, του Νιάρχου. Ο Ωνάσης είχε συμφωνήσει με τους Σαουδάραβες να ιδρύσει σχολή ναυτιλιακών επαγγελματιών στη Jeddah και είχε επενδύσει στην κρατική ναυτιλιακή εταιρεία, βοηθώντας καθοριστικά, αν τελικά ευοδωνόταν η συμφωνία, στην απεξάρτηση από τον αμερικανικό εναγκαλισμό.

Πηγή: [Συμφωνία της Τζέντα - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](#).

¹⁵¹ Ο Νίξον, προκειμένου να υποστηρίξει το Ισραήλ, έφθασε μέχρι του σημείου να θέσει το αμερικανικό κράτος σε κατάσταση συναγερμού επιπέδου 4, ένα βήμα μόλις από την κατάσταση 5 που σήμαινε πόλεμο, σηματοδοτώντας την πρόθεση των ΗΠΑ να υπερασπιστούν το Ισραήλ ακόμη και με δική τους ευθεία εμπλοκή σε πόλεμο, και όχι απλά ανεφοδιάζοντας με όπλα και πυρομαχικά τους Ισραηλινούς. Πηγή: [The 1973 Oil Crisis and Its Economic Consequences - Bill of Rights Institute](#).

¹⁵² [Posted oil price - Wikipedia](#).

¹⁵³ [Oil Shock of 1973–74 | Federal Reserve History](#).

¹⁵⁴ "As mentioned, the Arab-Israeli conflict triggered a crisis already in the making. The West could not continue to increase its energy use 5% annually, pay low oil prices, yet sell inflation-priced goods to the petroleum producers in the Third World. This was stressed by the Shah of Iran, whose nation was the world's second-largest exporter of oil and the closest ally of the United States in the Middle East at the time. "Of course [the world price of oil] is going to rise," the Shah told the *New York Times* in 1973. "Certainly! And how...; You [Western nations] increased the price of wheat you sell us by 300%, and the same for sugar and cement...; You buy our crude oil and sell it back to us, redefined as petrochemicals, at a hundred times the price you've paid to us...; It's only fair that, from now on, you should pay more for oil. Let's say ten times more." Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](#).

κερδών, μια παράμετρος η συνειδητοποίηση της οποίας οδήγησε σταδιακά στην αφύπνιση των κυβερνήσεων αυτών.

Μια πρώτη μορφή αντίδρασης των κυριότερων χωρών υπήρξε η ίδρυση του Organization of Petroleum Exporting Countries¹⁵⁵ (OPEC), ενός μορφώματος, με επιφανειακά χαρακτηριστικά διεθνούς οργανισμού, αλλά στην ουσία ενός καρτέλ¹⁵⁶ που αποσκοπούσε καθαρά στην διαμόρφωση των τιμών. Πέντε υπήρξαν οι ιδρυτικές χώρες¹⁵⁷: Ιράν (τότε μοναρχία, πολύ πριν την επικράτηση του καθεστώτος των ισλαμιστών), Ιράκ, Kuwait, Σαουδική Αραβία και Βενεζουέλα¹⁵⁸. Ο OPEC μέχρι το 1973 και το embargo δεν είχε παίξει σημαντικό ρόλο στις παγκόσμιες εξελίξεις. Οι χώρες μέλη του έπασχαν από ένα σημαντικό μειονέκτημα, το οποίο ήταν αυτό που οδήγησε και στην σχετικά γρήγορη άρση του embargo το 1973, το οποίο συνίστατο στην μη ύπαρξη εκ μέρους τους της δυνατότητας να εξορύξουν, διυλίσουν, μεταφέρουν και διαθέσουν στη διεθνή αγορά το αργό πετρέλαιο, παραμένοντας εξαρτημένες από τις δυτικές εταιρείες, οι οποίες είχαν αναπτύξει προηγμένες τεχνικές εξόρυξης, μεταφοράς και διάθεσης. Παρά ταύτα, η αραβοισραηλινή κρίση του Οκτωβρίου 1973 αποτέλεσε μια ανεπανάληπτη ευκαιρία οι χώρες αυτές να επηρεάσουν τις εξελίξεις προς όφελός τους.

Ένας επίσης παράγοντας ο οποίος αποτέλεσε παράγοντα δυσaráσκειας για τους πετρελαιοπαραγωγούς, υπήρξε η υποτίμηση του δολαρίου, η οποία ακολούθησε την εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού. Η υποτίμηση αυτή έπληξε τα κέρδη των χωρών αυτών, αφού πλέον τα ποσά που εισέπρατταν σε υποτιμημένο δολλλάριο ήταν χαμηλότερης αγοραστικής αξίας¹⁵⁹. Οι Αμερικανοί γνώριζαν ήδη από το 1971 (την επαύριον του

¹⁵⁵ [OPEC: Definition, Members, History, Goals \(thebalance.com\)](https://thebalance.com/what-is-opec/).

¹⁵⁶ «Καρτέλ είναι τυπικές ή άτυπες συμφωνίες μεταξύ ενός αριθμού ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων για συνεργασία, προκειμένου να εκμεταλλευθούν και να μοιράσουν την αγορά, ορίζοντας συνήθως και κοινές τιμές προϊόντων.

Τα καρτέλ θεωρούνται χειρότερη μορφή αγοράς ακόμα και από το μονοπώλιο, γιατί δεν δημιουργούνται οικονομίες μεγέθους όπως όταν υπάρχει μία μόνον επιχείρηση.» Πηγή: [Καρτέλ \(Cartel\) - ορισμός | Ευρητήριο Οικονομικών Όρων \(euretirio.com\)](https://euretirio.com/kyrtele/).

¹⁵⁷ Σήμερα ο OPEC έχει

¹⁵⁸ Πολύ σημαντική πετρελαιοπαραγωγός χώρα τότε, αφού ακόμη εξόρυσσε καλής ποιότητας πετρέλαιο από θαλάσσια κοιτάσματα, πριν αυτά εξαντληθούν και καταλήξει στον προπορισμό πετρελαίου από τα λασπώδη κοιτάσματα των εκβολών του ποταμού Orinoko, Τα οποία είναι πολύ χαμηλής ποιότητας και απαιτούν σημαντική επεξεργασία πριν διατεθούν στην αγορά.

“Although it is easier to produce, it is still too heavy to transport by pipeline or process in normal refineries. Lacking access to first-world capital and technological prowess, Venezuela has not been able to design and build the kind of bitumen upgraders and heavy oil refineries that Canada has. However, in the early 1980’s the state oil company, PDVSA, developed a method of using the extra-heavy oil resources by emulsifying it with water (70% extra-heavy oil, 30% water) to allow it to flow in pipelines. The resulting product, called Orimulsion, can be burned in boilers as a replacement for coal and heavy fuel oil with only minor modifications. Unfortunately, the fuel’s high sulphur content and emission of particulates make it difficult to meet increasingly strict international environmental regulations.” Πηγή: [ORINOCO PETROLEUM BELT: VENEZUELA | Cambridge Forecast Group Blog \(wordpress.com\)](https://www.cambridgeforecastgroup.com/blog/orinoco-petroleum-belt-venezuela/).

¹⁵⁹ “The oil-rich nations of the Middle East, already angry with the United States for devaluing the dollar (the currency used to purchase oil) determined to exact their revenge with an oil embargo.” Πηγή: [Stagflation and the oil crisis \(article\) | Khan Academy](https://www.khanacademy.com/a/stagflation-and-the-oil-crisis/a/stagflation-and-the-oil-crisis/article).

“The devaluation resulted in increased world economic and political uncertainty. Concurrently, in the early 1970s, the fall in the U.S. dollar went along with a fall in the price of oil (in USD). This improved the situation of U.S. industrialists in relation to European and Japanese competition. But the de-valorization — and then devaluation — of the dollar crystallized the unease of raw materials producers in the Third World;

πολέμου των Έξι Ημερών) για την πρόθεση των Αράβων πετρελαιοπαραγωγών να επιβάλουν με την πρώτη ευκαιρία ένα embargo¹⁶⁰, παράγοντας που μπορεί να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην στροφή της αμερικανικής προσοχής προς την Μέση Ανατολή και την εξερεύνηση των πιθανών δυνατοτήτων εκμετάλλευσης της όλης κατάστασης προς ίδιον όφελος, ειδικά μετά την προσχεδιασμένη ενέργεια της κατάργησης του κανόνα του χρυσού, κάτι που θα δημιουργούσε την ανάγκη ν' αναζητηθεί νέα ισχυρή κάλυψη για την αξία του δολλαρίου.

Με την κήρυξη του embargo, η τιμή του πετρελαίου εκτοξεύτηκε στα 11,65 \$ (Ιανουάριος 1974), παρουσιάζοντας αύξηση 387%. Ο απότομος αυτός τετραπλασιασμός της τιμής¹⁶¹, προκάλεσε σοβαρότατες ελλείψεις στον ανεφοδιασμό των προηγμένων δυτικών χωρών με πετρέλαιο, οδηγώντας σε σκηνές πανικού στα πρατήρια βενζίνης των αμερικανικών πόλεων ή σε προβλήματα στην παραγωγή ηλεκτρισμού και στην θέρμανση για πολλούς Ευρωπαίους πολίτες, ειδικά στις χώρες που αποτελούσαν κύριο στόχο του embargo λόγω της αντι-παλαιστινιακής στάσης τους, όπως η Ολλανδία, η οποία επλήγη αρκετά σοβαρά¹⁶². Αν και η ουσιαστική επίπτωση του embargo ήταν μικρότερη από αυτήν που προσέλαβε επικοινωνιακά το διεθνές κοινό, παρά ταύτα δημιούργησε μια ζοφερή ψυχολογικά κατάσταση¹⁶³, η οποία διέλυσε την γενικευμένη αισιοδοξία περί διαρκούς ανάπτυξης και καλυτέρευσης της διεθνούς κατάστασης, η οποία είχε επικρατήσει ως αποτέλεσμα της νίκης των δημοκρατιών κατά τον Β'ΠΠ¹⁶⁴.

they saw the wealth under their lands being reduced and their assets growing in a currency that was worth significantly less than it had been recently. This set the stage for the struggle for control of the world's natural resources and for a more favorable sharing of the value of these resources between the rich countries and the oil-exporting nations of OPEC ." Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](http://www.mcgill.ca).

¹⁶⁰ "In 1971, the US had information that the Arab states were willing to implement another embargo."

Πηγές: 1. [The First Oil Shock? Nixon, Congress, and the 1973 Petroleum Crisis: The Journal of the Middle East and Africa: Vol 12, No 1 \(tandfonline.com\)](http://www.tandfonline.com).

2. [1973 oil crisis - Wikipedia](http://en.wikipedia.org).

¹⁶¹ Βασική θέση και επιδίωξη των πετρελαιοπαραγωγών χωρών στη διαπραγμάτευση με τις «7 αδελφές», δηλαδή τις μεγαλύτερες εταιρείες πετρελαίου: " About the same time, OPEC members agreed to use their leverage over the world price-setting mechanism for oil in order to quadruple world oil prices, after attempts at negotiation with the " Seven Sisters" earlier in the month failed." Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](http://www.mcgill.ca).

Άλλη μια απόδειξη ότι το embargo δεν ήταν αποκλειστικά συνέπεια του αραβο-ισραηλινού πολέμου, αλλά μια προσχεδιασμένη ενέργεια των αραβικών χωρών, οι οποίες ανέμενα την κατάλληλη ευκαιρία για την εξαπόλυσή του.

¹⁶² "Of the nine members of the European Economic Community (EEC), the Netherlands faced a complete embargo" Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](http://www.mcgill.ca).

¹⁶³ "Americans' fear turned a small interruption in supply into a major crisis," explains Jacobs. "In truth, the major oil companies were able to shift around distribution in ways that should have minimized the impact in the 1970s. But panic took hold, and the rush to tank up compounded the situation." Πηγή: [Gas Shortages in 1970s America Sparked Mayhem and Forever Changed the Nation | Smart News | Smithsonian Magazine](http://www.smithsonianmag.com).

¹⁶⁴ [Gas Shortages in 1970s America Sparked Mayhem and Forever Changed the Nation | Smart News | Smithsonian Magazine](http://www.smithsonianmag.com).

Πινακίδα σε αμερικανικό πρατήριο καυσίμων, χαρακτηριστική της κατάστασης που επικράτησε στην Αμερική λόγω των περιορισμών στην πώληση καυσίμων.

Οι οδηγοί ενημερώνονται για τους χρωματισμούς της σημαίας που ύψωνε το πρατήριο ανάλογα με την επάρκεια των αποθεμάτων του.

Πράσινο σήμαινε ότι μπορούσαν να εξυπηρετηθούν άπαντες.

Κίτρινο σήμαινε ότι εξυπηρετούνταν μόνο επαγγελματικής χρήσης οχήματα (με το βάρος απόδειξης, ότι όντως το όχημα ήταν επαγγελματικό, να βαραίνει τον πελάτη-οδηγό).

Κόκκινο, ότι οι δεξαμενές του πρατηρίου ήταν εντελώς άδειες.

Πηγή φωτογραφίας: [Oil crisis of the 1970s - Energy Education](#)

Πράγματι, οι Άραβες πετρελαιοπαραγωγοί ήξεραν πως να διαχειριστούν το πετρελαϊκό όπλο, ώστε να επιτύχουν το βέλτιστο δυνατό αποτέλεσμα, χωρίς παράλληλα να οδηγήσουν σε απόλυτη όξυνση της κατάστασης, αφού μια τέτοια ακραία και απόλυτη ενέργεια μπορεί να είχε καταλυτικές δυσμενείς επιπτώσεις στην συνέχιση του παγκόσμιου πετρελαϊκού εμπορίου, το οποίο αποτελούσε και το μοναδικό τους έσοδο. Η επιδίωξή τους, όπως την είχε διατυπώσει ο σάχης του Ιράν¹⁶⁵, ένας από τους πλέον πιστούς συμμάχους των Αμερικανών, ήταν απλά οι δυτικές χώρες και οι εταιρείες να εξασφαλίσουν μεγαλύτερο πλούτο για τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες.

Αυτό φαίνεται από το γεγονός της ευελιξίας που χαρακτήρισε το embargo, σε ότι αφορά στην εξαγωγική ροή του πετρελαίου προς συγκεκριμένες χώρες, όπως η Γαλλία και η Βρετανία, οι οποίες ακολουθούσαν φιλο-αραβική πολιτική, αλλά και την τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, η οποία θεωρήθηκε επίσης ως φιλο-αραβική¹⁶⁶.

Βέβαια, σε ότι αφορούσε στο βρετανικό κυβερνητικό κατεστημένο, το embargo του 1973 τοποθέτησε ψηλά στις προτεραιότητες εθνικής απειλής τα αραβικά κράτη και

¹⁶⁵ "Of course [the world price of oil] is going to rise," the Shah told the *New York Times* in 1973. "Certainly! And how...; You [Western nations] increased the price of [wheat](#) you sell us by 300%, and the same for sugar and cement...; You buy our crude oil and sell it back to us, redefined as petrochemicals, at a hundred times the price you've paid to us...; It's only fair that, from now on, you should pay more for oil. Let's say ten times more." Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](#).

¹⁶⁶ "By contrast Britain and France received almost uninterrupted supplies. That was their reward for refusing to allow the US to use their airfields and stopping arms and supplies to both the Arabs and the Israelis. The other six EEC nations faced partial cutbacks. The UK had traditionally been an ally of Israel, and Harold Wilson's government supported the Israelis during the Six-Day War. His successor, Ted Heath, reversed this policy in 1970, calling for Israel to withdraw to its pre-1967 borders.

The EEC was unable to achieve a common policy during the first month of the embargo. It issued a statement on November 6, after the embargo and price rises had begun. It was widely viewed as pro-Arab, supporting the Franco-British line on the war. OPEC duly lifted its embargo from all EEC members. The price rises had a much greater impact in Europe than the embargo.» Πηγή: [1973 oil crisis - Wikipedia](#).

την γενικότερη κατάσταση στη Μέση Ανατολή, αφού μέχρι τότε οι Άραβες αντιμετώπιζονταν με ευνοϊκή ματιά, ως πιθανοί συνεργάτες και εν δυνάμει σύμμαχοι¹⁶⁷, αντίληψη η οποία άλλαξε ως συνέπεια του embargo, το οποίο θορόβησε τους προσεκτικούς Βρετανούς, ακόμη κι αν η τροφοδοσία της αγοράς τους δεν μειώθηκε, όπως προαναφέρθηκε, προκλήθηκαν όμως άλλα σοβαρότατα προβλήματα, ακόμη και δομικές στρεβλώσεις στην βρετανική οικονομία (εγκατάλειψη της παραγωγής αυτοκινήτων, ελλείψεις σε τρόφιμα κλπ), οι οποίες φυσικά δεν οφειλόntonτοσαν στο embargo, αλλά αποτελούσαν συνέπεια της γενικότερης στροφής των δυτικών κοινωνιών προς την απασχόληση στον τομέα της παροχής υπηρεσιών.

Γενικότερα, το embargo υπήρξε περισσότερο μέσο ψυχολογικής πίεσης¹⁶⁸, όπως αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι η επίπτωσή του οφειλόταν κυρίως σε συγκυρίες, οι οποίες διαμορφωνόντουσαν επί πολλά έτη και επαύξησαν την αποτελεσματικότητά του. Οι Άραβες είχαν γνώση ότι η αμερικανική εγχώρια παραγωγή πετρελαίου είχε φθάσει στην κορύφωσή της το 1970¹⁶⁹, με την κυβέρνηση Νixon να καταργεί επιτέλους τους περιορισμούς στις εισαγωγές πετρελαίου την Άνοιξη του 1973, μετά από δύο δεκαετίες προστατευτισμού της αμερικανικής αγοράς, οι οποίες είχαν ήδη επιβληθεί από τον πρόεδρο Eisenhower¹⁷⁰.

¹⁶⁷ [Background: What caused the 1970s oil price shock? | Oil | The Guardian.](#)

¹⁶⁸ Ομοίως, οι προσπάθειες των πετρελαϊκών εταιρειών να διαπραγματευθούν με τους Άραβες παραγωγούς, μέσω της άσκησης ενός οιονεί εκβιασμού, μειώνοντας τις πωλήσεις πετρελαίου που είχαν ήδη στη διάθεσή τους, γεγονός που δεν ήταν κρυφό, οδήγησε σε ακραίες καταστάσεις με το αμερικανικό κοινό να φθάνει έως το σημείο να διαμορφώνει την αντίληψη ότι υπήρχε κάποιου είδους συνωμοσία με σκοπό την αισχροκέρδεια από πλευράς των εταιρειών, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται: “Despair bled easily into anger, especially at the American oil companies. Feeling they had few choices but to comply with the Arab producers, these companies cut off shipments and cut back overall supply. But the public found it hard to believe that the oil sheikhs could tell these corporations—the biggest, most influential companies in the country ever since the days of John D. Rockefeller—what to do. Instead, the vast majority of Americans, something like three-quarters of the public, insisted that Big Oil, as the industry was disparagingly known, created an artificial shortage. Rumors spread that tankers were waiting off shore, hoping to jack up prices as pumps ran dry. This sense of crisis, whether people believed it was real or manufactured, quickly triggered a panic, with drivers topping off at every chance, waiting in line so long they ran out of gas. These panic purchases magnified the shortage, because drivers chose to put gas in their car tanks rather than leave it in storage in the ground. A New York Times columnist captured the crisis mentality, writing, “‘Chaos is come again,’ to borrow a phrase from Othello, but our chaos arises from an ‘energy crisis’ about which no two people, even the best authorities, seem to agree, and this disagreement encompasses the legitimacy of the ‘crisis,’ its extent, and what to do, and how and when.” Πηγή: [How an oil shortage in the 1970s shaped today's economic policy - Marketplace.](#)

¹⁶⁹ “Twentieth-century U.S. oil production peaked in 1970. In April 1973, the federal government loosened restrictions on oil imports, and they quickly grew from 2.2 million barrels per day in 1967 to 6 million barrels per day. When OPEC slashed its production in November 1973, government officials and the American public panicked about the power of foreign oil producers to impact life at home.” Πηγή: [The Oil Shocks of the 1970s | Energy History \(yale.edu\).](#)

“In addition to these cost pressures, the U.S. oil industry had a lack of excess production capacity, which meant it was difficult for the industry to bring more oil to market if needed” Πηγή: [Oil Shock of 1973–74 | Federal Reserve History.](#)

¹⁷⁰ Η πολιτική αυτή ονομάστηκε χαρακτηριστικά ως: “The drain America first” Πηγή: [Mandatory Oil Import Quota Program - Wikipedia.](#)

Ήδη η παραγωγή του Καναδά είχε επίσης φθάσει το ανώτατο όριό της (χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα Tar Sands¹⁷¹, από τα οποία η τεχνολογία εξόρυξης πετρελαίου ακριβώς λόγω του embargo αναπτύχθηκε). Σε κάθε περίπτωση, το embargo βρήκε την αμερικανική αγορά σε μια μεταβατική περίοδο, με την κρίση του στασιμοπληθωρισμού να έχει ήδη κάνει την εμφάνισή της και τις επιπτώσεις του Nixon Shock να βρίσκονται σε εξέλιξη.

Πράγματι, τα πρώτα στάδια του στασιμοπληθωρισμού είχαν ήδη κάνει την εμφάνισή τους από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η εγκατάλειψη δε του Bretton Woods ήταν μια επιβεβλημένη ενέργεια ώστε ν' αρχίσει μια διαδικασία επαναθέρμανσης της αμερικανικής οικονομίας, ενώ το embargo ήταν καθαρά μια καιροσκοπική ενέργεια των Αράβων, ώστε να επιβάλουν την αναμόρφωση του καθεστώτος τιμολόγησης του πετρελαίου και να εξασφαλίσουν την γεωπολιτική σταθερότητα της Μέσης Ανατολής (τουλάχιστον σε ότι αφορούσε στενά τα συγκεκριμένα κράτη).

Η άνοδος των τιμών του δείκτη καταναλωτή δεν είχε ως μόνο αίτιο την αύξηση του ενεργειακού κόστους αλλά και άλλες βαθύτερες και σημαντικότερες αιτίες, με τις χαρακτηριστικότερες από αυτές να είναι¹⁷²:

- Η αύξηση των κυβερνητικών δαπανών στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας, χωρίς παράλληλα ν' αυξηθεί και η φορολογία¹⁷³ ως αντιστάθμισμα (δηλαδή η αύξηση των δαπανών καλύφθηκε με τύπωμα έξτρα χρήματος).
- Οι εξαιρετικές πολεμικές δαπάνες λόγω του πολέμου στο Vietnam.
- Τα χαμηλά επιτόκια της FED, τα οποία ευνοούσαν τον δανεισμό από τις επιχειρήσεις, το κόστος του οποίου μετακυλιόνταν στους καταναλωτές.
- Η αύξηση του ενεργειακού κόστους, όχι όμως ως αποτέλεσμα του embargo, αλλά ως συνέπεια της προαναφερθείσας εξάντλησης της αμερικανικής εγχώριας παραγωγής και της επακόλουθης αναζήτησης άλλων πηγών εισαγωγής, με οπωσδήποτε πιο αυξημένο κόστος σε σχέση με το εγχώρια παραγόμενο.
- Αυτή καθαυτή η εγκατάλειψη του Bretton Woods, η οποία οδήγησε σε άμεση υποτίμηση του δολλαρίου κατά 8%¹⁷⁴, αλλά και με ευρύτερες συνέπειες όπως το

¹⁷¹Κοιτάσματα πετρελαίου αναμειγμένου με άμμο, τα οποία απαιτούν ιδιαίτερες διεργασίες για τον διαχωρισμό του πετρελαίου που περιέχουν, κάτι αντίστοιχο με τα κοιτάσματα της Βενεζουέλας, αλλά με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα σε ότι αφορά στην καθαρότητα του τελικού προϊόντος, αφού οι σημαντικές καναδικές επενδύσεις και η δυνατότητα πρόσβασης σε προηγμένη τεχνολογία συντελούν καθοριστικά στην καλή ποιότητα του τελικού πετρελαϊκού προϊόντος, αν και υπάρχουν σημαντικές περιβαλλοντικές ανησυχίες. Πηγή: [What Are Tar Sands? | Union of Concerned Scientists \(ucsusa.org\)](http://www.ucsusa.org/what-are-tar-sands).

¹⁷²[The 1973 Oil Crisis and Its Economic Consequences - Bill of Rights Institute](http://www.billofrights.org/the-1973-oil-crisis-and-its-economic-consequences).

¹⁷³[Stagflation and the oil crisis \(article\) | Khan Academy](http://www.khanacademy.com/stagflation-and-the-oil-crisis).

¹⁷⁴“The U.S. dollar was devalued by 8% in relation to gold in December 1971, and devalued again in 1973.” Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](http://www.mcgill.ca/1973-oil-crisis).

πάγωμα μισθών και τιμών για 90 ημέρες, ενέργεια η οποία μετά την πάροδο του υπόψη χρονικού διαστήματος οδήγησε σε ακόμη μεγαλύτερη αύξηση των τιμών¹⁷⁵.

- Η μείωση της αμερικανικής βιομηχανικής παραγωγής, η οποία είχε κυριαρχήσει απόλυτα στο διεθνές βιομηχανικό τοπίο κατά τα προηγούμενες δύο δεκαετίες, αλλά έβλεπε πλέον το μερίδιό της να μειώνεται διεθνώς ως άμεσο αποτέλεσμα της ανάκαμψης των εμπορικών ανταγωνιστών της. Ειδικότερα η αμερικανική αυτοκινητοβιομηχανία που διαπίστωνε ότι τα γερμανικά και ιαπωνικά αυτοκίνητα προτιμούνταν έναντι των αντίστοιχων αμερικανικών, τα οποία ήταν και εξαιρετικά ενεργοβόρα.

- Ήδη οι τιμές των αμερικανικών βιομηχανικών προϊόντων αυξάνονταν κατά 10% κατ' έτος, ενώ τα αμερικανικά εργοστάσια λειτουργούσαν στα όριά τους, μη μπορώντας να καλύψουν την ζήτηση¹⁷⁶ και με τις πρώτες ύλες να σπανίζουν, με αποτέλεσμα την άνοδο των τιμών τους¹⁷⁷.

- Η μείωση στη βιομηχανική παραγωγή είχε ήδη από την περίοδο των ετών 1968-1970 οδηγήσει σε αύξηση της ανεργίας στο σημαντικότατο και άκρως δυσμενές ποσοστό του 33%. Επιπλέον είχε ως άμεση παρεπόμενη συνέπεια την αύξηση των τιμών καταναλωτή με τον ομώνυμο δείκτη να ανεβαίνει στο 11% κατά την ίδια περίοδο, με αποτέλεσμα την σημαντική μείωση των αγοραστικής δύναμης των Αμερικανών πολιτών.

- Η μείωση αυτή του τζίρου στην εσωτερική αμερικανική αγορά, σε συνδυασμό με την αύξηση των τιμών των αμερικανικών προϊόντων που προορίζονταν για εξαγωγές, οδήγησε σε ακόμη μεγαλύτερη απώλεια της ανταγωνιστικότητας της αμερικανικής οικονομίας. Το 1971, για πρώτη φορά από το 1893, η Αμερική είχε ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο¹⁷⁸.

- Μια ακόμη συνέπεια της απώλειας ανταγωνιστικότητας της αμερικανικής βιομηχανίας ήταν αφενός η μετακίνηση όλο και μεγαλύτερου ποσοστού Αμερικανών προς τον τομέα της παροχής υπηρεσιών, με το τότε ποσοστό των εργαζομένων σε αυτόν τον τομέα ν' ανέρχεται στο 20%, ενώ σήμερα έχει ξεπεράσει το 80%, ως αποτέλεσμα μιας άλλης πολιτικής επιλογής του Νίξον που ήταν η εξομάλυνση των σχέσεων με την Κίνα, επιλογή που οδήγησε τις περισσότερες αμερικανικές βιομηχανίες να μεταφέρουν την παραγωγική τους δραστηριότητα εκτός της επικράτειας των ΗΠΑ.

¹⁷⁵ “Nixon responded by applying artificial wage and price controls to the economy in 1971. They began to produce shortages until, when they were lifted after 90 days, prices skyrocketed again.” Πηγή: [The 1973 Oil Crisis and Its Economic Consequences - Bill of Rights Institute](#).

¹⁷⁶ “As Arthur Burns, the chairman of the Federal Reserve at the time, explained in 1974, the “manipulation of oil prices and supplies by the oil-exporting countries came at a most inopportune time for the United States. In the middle of 1973, wholesale prices of industrial commodities were already rising at an annual rate of more than 10 per cent; our industrial plant was operating at virtually full capacity; and many major industrial materials were in extremely short supply” Πηγή: [Oil Shock of 1973–74 | Federal Reserve History](#).

¹⁷⁷ “Between 1945 and the late 1970s, the West and Japan consumed more oil and minerals than had been used in all previous recorded history.” Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](#).

¹⁷⁸ “As a result, Americans had less purchasing power, and increasingly expensive American exports were at a disadvantage in the international market. In 1971, the United States experienced its first unfavorable international trade balance since 1893.» Πηγή: [Stagflation and the oil crisis \(article\) | Khan Academy](#).

Η όλη αυτή ζοφερή κατάσταση, όπως διαμορφωνόταν μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της άρνησης των τμημάτων εκείνων της αμερικανικής νεολαίας να συμμορφωθούν προς το επικρατούν σύστημα, οδήγησε τις αμερικανικές κυβερνήσεις στην οδό της ανάπτυξης μιας οικονομίας ανάπτυξης τεχνολογιών και παροχής υπηρεσιών, αφήνοντας το βαρύ βιομηχανικό έργο για τα υπερπόντια εργοστάσια των αμερικανικών εταιρειών.

Οπωσδήποτε το embargo όξυνε περαιτέρω τα συμπτώματα της ασθένειας, με την αμερικανική οικονομία ν' αναγκάζεται να μετασηματισθεί, αφού οι απώλειες ήταν σημαντικές και δυσαναπλήρωτες. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι ΗΠΑ, με μόλις το 6% του παγκόσμιου πληθυσμού, είχαν το 25% της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής, δηλαδή οι Αμερικανοί εργάτες κατόρθωναν από μόνοι τους να κατέχουν το 25% της παγκόσμιας ανταγωνιστικής παραγωγικότητας, σ' έναν εξαιρετικά απαιτητικό τομέα όπως ο βιομηχανικός. Αυτό όμως απαιτούσε το 20% της παγκόσμιας ενεργειακής κατανάλωσης, το οποίο κατά την εποχή εκείνη καλύπτονταν σχεδόν στο σύνολό του από την καύση του πετρελαίου¹⁷⁹.

Τουτέστιν, αν και ο στασιμοπληθωρισμός δεν οφειλόταν εξολοκλήρου στο πετρελαϊκό embargo¹⁸⁰ (το οποίο ούτως ή άλλως διήρκεσε ελάχιστους μήνες, αφού μέχρι τον Μάρτιο του 1974 η υπόθεση είχε διευθετηθεί μέσα από την συμφωνία Kissinger – Feysal), εν τούτοις, σε συνδυασμό με σπασμωδικές και άστοχες ενέργειες (όπως η επιβολή περιορισμών στην κατανάλωση¹⁸¹), είχε εν τέλει σημαντικές επιπτώσεις, αφού διέκοψε απότομα την μεταπολεμική ανοδική πορεία της αναπτυξιακής διαδικασίας. Πολύ σημαντικότερη δε επίπτωση ήταν η επιλογή των δυτικών ελίτ στην κατεύθυνση της μεταφοράς της βιομηχανικής παραγωγής σε εξωχώρια εργοστάσια σε χώρες με μηδαμινό εργατικό κόστος.

Παρά ταύτα, οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να μεταστρέψουν την οικονομική τους δυσπραγία σε απόλυτη κυριαρχία στον νομισματικό και ευρύτερο οικονομικό τομέα, μέσα από την επωφελή γι' αυτές συμφωνία μεταξύ του Αμερικανού υπουργού εξωτερικών Henry Kissinger και του Σαουδάραβα βασιλιά. Η συμφωνία προέβλεπε την ανάληψη συγκεκριμένων δεσμεύσεων από την πλευρά των Σαουδαράβων, έναντι της αποδοχής εκ μέρους της ανεπτυγμένης Δύσης να πληρώνει το πετρέλαιο σε κατά πολύ ανώτερες τιμές απ' ότι μέχρι τότε. Δεσμεύσεις τις οποίες υιοθέτησαν προοδευτικά και οι άλλοι σημαντικοί πετρελαιοπαραγωγοί, οδηγώντας σε μια αμοιβαία επωφελή σχέση Αμερικανούς και Άραβες.

¹⁷⁹ “With only 6% of the world's population, the U.S. was consuming 33% of the world's energy. At the same time, the U.S. economy accounted for a quarter of total global production, meaning U.S. workers were over four times more productive than the global average. This was a result of their advanced industrial sector, which accounted for over five times the global average for energy usage.” Πηγή: [1973 oil crisis \(mcgill.ca\)](http://www.mcgill.ca/energy/energy-history/1973-oil-crisis).

¹⁸⁰ Αποψη που υποστήριξε και ο μετέπειτα πρόεδρος της FED Arthur F. Burns. Πηγές:

1. [Arthur F. Burns | Federal Reserve History](https://www.federalreserve.org/about-us/dive/our-history/our-history-1980-1999).
2. [Oil Shock of 1973–74 | Federal Reserve History](https://www.federalreserve.org/about-us/dive/our-history/our-history-1980-1999).

¹⁸¹ “In response, President Richard Nixon instituted a rationing program intended to safeguard American oil supplies and ensure continued low prices. Nixon's policy helped lead to shortages at gasoline stations.” Πηγή: [The Oil Shocks of the 1970s | Energy History \(yale.edu\)](https://www.energyhistory.org/energy-history/1973-oil-crisis).

Η συμφωνία αυτή ανήγαγε στην ουσία τα επονομαζόμενα «πετροδολλάρια» στο κυρίαρχο νόμισμα του πλανήτη. Ο όρος επινοήθηκε από τον Αιγύπτιο οικονομολόγο και καθηγητή στο Georgetown University, Dr. Ibrahim M. Oweiss¹⁸², ο οποίος επινόησε τον όρο το 1974, αμέσως μετά την συμφωνία Kissinger – Feysal, για να περιγράψει με εύστοχο και μονολεκτικό τρόπο το κυριότερο αποτέλεσμα αυτής, το νέο αντίκρισμα του δολλαρίου σε πετρέλαιο¹⁸³. Ως πετροδολλάρια ονομάζονται κατ' αρχήν όλα τα δολλάρια που διακινούνται στα πλαίσια των συναλλαγών της διεθνούς αγοράς πετρελαιοειδών¹⁸⁴, αποτελώντας τυπικά δικαιώματα επί των πωλήσεων, τα οποία όμως αποτιμώνται σε αμερικανικά δολλάρια. Ο βαθμός αλληλεξάρτησης των δικαιωμάτων των εισπρακτικών αυτών δικαιωμάτων με τα το πραγματικό νόμισμα είναι τόσο στενός, ώστε όταν αναφέρεται ο όρος πετροδολλάριο να εννοείται στην ουσία το αμερικανικό νόμισμα.

Nixon – Feysal – Kissinger: οι τρεις άνθρωποι που διαμόρφωσαν την νεώτερη ιστορία μέσα από την συμφωνία που αντικατέστησε τον χρυσό με το πετρέλαιο.

Η ικανοποίηση στα πρόσωπά τους είναι έκδηλη.

Πηγή φωτογραφίας: [Gold and the Petrodollar – Dan Popescu – Gold and Silver Analyst \(wordpress.com\)](#)

Τα πετροδολλάρια υπήρξαν έκτοτε το μέσο χρηματοδότησης της αμερικανικής οικονομίας, αφού οποιαδήποτε συναλλαγή σε δολλάρια πλούτιζε μέσω της προμήθειας που χρεωνόταν στην αγορά από τον ενδιαφερόμενο να εμπορευθεί πετρέλαιο, την αμερικανική οικονομία, ενώ παράλληλα μεγάλο ποσοστό αυτών επανεπενδύεται από τους ευγνώμονες Άραβες στην αμερικανική αγορά¹⁸⁵.

Η επινοήση του πετροδολλαρίου οφείλεται στον τότε Αμερικανό υπουργό οικονομικών William Simon, ο οποίος όντας έμπειρος χρηματιστής και στέλεχος της Salomon Brothers¹⁸⁶, κατόρθωσε εν μέσω της βύθισης της αμερικανικής οικονομίας σε μια

¹⁸² [The Homepage of Dr. Ibrahim M. Oweiss \(georgetown.edu\)](#).

¹⁸³ [Economics of Petrodollars \(georgetown.edu\)](#).

¹⁸⁴ [Petrodollars Definition \(investopedia.com\)](#).

¹⁸⁵ [The Anatomy of the Perpetual Petrodollar Machine – The Politic \(thepoliticbackend.org\)](#).

¹⁸⁶ [The Untold Story Behind Saudi Arabia's 41-Year U.S. Debt Secret - Bloomberg](#).

βαριά κρίση¹⁸⁷ να δημιουργήσει το σύστημα εκείνο που επέτρεπε στις ΗΠΑ να ελέγχουν το παγκόσμιο πετρελαϊκό εμπόριο. Εξίσου σημαντική συμβολή του Simon, εκτός της αποκλειστικής εκτέλεσης των συναλλαγών σε δολλάρια, ήταν και η πρόβλεψη αγοράς αμερικανικού χρέους από τους Άραβες πετρελαιοπαραγωγούς, αφού όπως είναι γνωστόν, η αμερικανική οικονομία στην μετά Bretton Woods εποχή «έμαθε» να ζει με τεράστια ελλείμματα, αδιανόητα στην προτεραία κατάσταση. Συνάμα απαιτήθηκε και η διπλωματική επιτηδειότητα του Αμερικανού ΥΠΕΞ Kissinger¹⁸⁸.

Οι συγκεκριμένες προβλέψεις της συμφωνίας είχαν όπως παρακάτω¹⁸⁹:

- Οι ΗΠΑ αναλάμβαναν να παρέχουν στρατιωτικές εγγυήσεις για την ασφάλεια και εδαφική ακεραιότητα των πετρελαιοπαραγωγών χωρών της Αραβικής Χερσονήσου, παράλληλα με την πώληση σε αυτές πολεμικού υλικού, αλλά και την επένδυση σε αυτές στον τομέα των υποδομών και της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων τους. Ο όρος αυτός δεν στοίχιζε τίποτα στις ΗΠΑ, αφού αυτές έβρισκαν νέα νομιμοποίηση στην στρατιωτική τους παρουσία στον Περσικό Κόλπο και συνάμα πωλούσαν πανάκριβα όπλα στους Άραβες συμμάχους τους, με τις αμερικανικές εταιρείες όπλων να εξασφαλίζουν σημαντικότατο τζίρο. Οι συνέπειες του όρου αυτού υπήρξαν καθοριστικές για την νεότερη διεθνή ιστορία, αφού μετά την εγκαθίδρυση στο Ιράν του καθεστώτος των Ισλαμιστών, η έννοια της απειλής κατά των Σαουδαράβων και των άλλων πριγκιπάτων του Κόλπου πήρε νέες διαστάσεις, οδήγησε δε στον πρώτο και δεύτερο Πόλεμο του Κόλπου και την ακόμη μεγαλύτερη εδραίωση των ΗΠΑ στην περιοχή.

- Από την πλευρά τους, οι Σαουδάραβες αναλάμβαναν την υποχρέωση να πωλούν πετρέλαιο εισπράττοντας αποκλειστικά και μόνο δολλάρια. Ο όρος αυτός της συμφωνίας είχε τις πλέον καταλυτικές συνέπειες για το σύνολο της ανθρωπότητας αφού αντικατέστησε ουσιαστικά την βάση του δολλαρίου από αυτήν του ξεπερασμένου χρυσού, με αυτήν του πολυτιμότερου για την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη εμπορεύσιμου αγαθού, του πετρελαίου. Στην ουσία το δολλάριο μετατράπηκε πάλι σε commodity money, με αντίκρισμα αυτή τη φορά σε πετρέλαιο. Έκτοτε η ζήτηση για δολλάρια πολλαπλασιάστηκε και το δολλάριο αποτέλεσε το αδιαμφισβήτητο νόμισμα πάσης φύσης διεθνών συναλλαγών, μη μπορώντας να εκτοπιστεί από κανένα άλλο νόμισμα, αφού δεν το δέχονται οι ίδιοι πετρελαιοπαραγωγοί¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Η κρίση του στασιμοληθωρισμού, όπως ήταν φυσικό, περνούσε πλέον από την πραγματική οικονομία στον χρηματιστηριακό τομέα, όπως ακριβώς και το 1929, με τις μετοχές να χάνουν μεγάλο μέρος από την αξία τους. Πηγή: [1973–1974 stock market crash - Wikipedia](#).

¹⁸⁸ [Faisal Assures Kissinger Of Aid to Cut Oil Prices - The New York Times \(nytimes.com\)](#).

¹⁸⁹ Πηγές σχετικές με την συμφωνία:

1. [‘MILESTONE’ PACT IS SIGNED BY U.S. AND SAUDI ARABIA - The New York Times \(nytimes.com\)](#).

2. “Memorandum of Conversation” between Nixon, Kissinger and Prince Fahd, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.fordlibrarymuseum.gov>, πρόσβαση στις 17/10/21. Επίσης διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume E–9, Part 2, Documents on the Middle East Region, 1973–1976 - Office of the Historian](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

3. [Rise Of The Petrodollar \(sandstoneam.com\)](#).

¹⁹⁰ “The petrodollar greatly helped to elevate the U.S. dollar's standing in the financial markets, as the price of the most important commodity in the world, oil, was linked to the dollar. This has partly aided the dollar in

- Τέλος μια άλλη πολύ σημαντική πτυχή της συμφωνίας, η οποία ενεργοποιήθηκε σε αρκετά μεταγενέστερο χρόνο (το 1979), και η οποία ήταν εξίσου αμοιβαία επωφελής, υπήρξε η απόφαση των χωρών αυτών, τα πλεονάσματα σε δολλάρια, που προέκυπταν από το εμπόριο πετρελαίου, να επανεπενδύονται στην αμερικανική αγορά ομολόγων, χρηματοδοτώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τον αμερικανικό κολοσσό στις όποιες δραστηριότητες του (χρηματοδότηση έρευνας και ανάπτυξης τεχνολογίας, στρατιωτικοί καινοτόμοι εξοπλισμοί, βιοτικό επίπεδο και σύστημα κοινωνικής πρόνοιας). Δεδομένης της απομείωσης του παραγόμενου πλούτου από την αμερικανική βιομηχανία, στο εσωτερικό των ΗΠΑ, τα πετροδολλάρια αυτά αποτελούν την αποκλειστική ουσιαστικά αιτία της οικονομικής επιβίωσης των ΗΠΑ και της διατήρησης του δεσπίζοντος γεωπολιτικού τους ρόλου¹⁹¹.

Η πρακτική πλευρά της συμφωνίας που αφορούσε στην αγορά δημόσιου χρέους των ΗΠΑ από τους πετρελαιοπαραγωγούς Άραβες τέθηκε σε ισχύ μετά από συνεδρίαση της κοινής επιτροπής συνεργασίας των δύο χωρών¹⁹², στην οποία σημειωνόταν μεταξύ άλλων ότι από το 1974 μέχρι το 1978 είχαν εκτελεστεί έργα υποδομών αξίας 800 εκατομμυρίων δολλαρίων στην σαουδαραβική επικράτεια. Κατ' αυτόν τον τρόπο η σαουδαραβική πλευρά εξασφαλιζόταν ότι η αμοιβαιότητα των παροχών ήταν δεδομένη, με αποτέλεσμα να αποφασίσει με την σειρά της να προβεί στην αγορά αμερικανικού χρέους, μια διαδικασία που έχει χαρακτηριστεί ως “petrodollar recycling¹⁹³”, υπό την έννοια ότι οι Άραβες χρηματοδοτούν το αμερικανικό χρέος ενώ παράλληλα τα συναλλαγματικά τους αποθέματα επενδύονται στο εξωτερικό, εξασφαλίζοντας μια ποιοτική οικονομική διαφοροποίηση, απαραίτητη και για το ενδεχόμενο της συνεχώς μειούμενης χρήσης ορυκτών υδρογονανθράκων, ως αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής¹⁹⁴. Η διαφοροποίηση της οικονομίας τους αποτελεί μια πάγια επιδίωξη των αραβικών πετρελαιοπαραγωγών κρατών εν όψει ενός τέτοιου ενδεχομένου. Χωρίς φυσικά να μη εμφανίζονται κατά καιρούς σκιές στις διμερείς σχέσεις, όπως οι απειλές των Σαουδαράβων να πουλήσουν αμερικανικά χρεόγραφα αξίας 750 εκ \$, στην περίπτωση που αμερικανικά δικαστήρια ενέπλεκαν το σαουδαραβικό κράτος ως συνυπεύθυνο για τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11 Σεπτεμβρίου¹⁹⁵.

Φυσικά υπάρχουν και πολλοί σκεπτικιστές, οι οποίοι αντιτείνουν ότι η υπερβολική αυτή ρευστότητα στην ουσία βλάπτει την αμερικανική οικονομία, αλλά και την διεθνή,

being the world's most dominant currency, which allows the dollar to continuously finance its account deficit by issuing dollar-denominated assets at very low rates. This has also allowed the U.S. to wield significant control economically over the globe.” Πηγή: [Petrodollars Definition \(investopedia.com\)](https://www.investopedia.com/terms/p/petrodollars-definition/).

¹⁹¹ [Book review of Oil Money: Middle East Petrodollars and the Transformation of US Empire, 1967-1988 by David M Wight - The Washington Post](https://www.washingtonpost.com/archive/local/1988/05/15/book-review-of-oil-money-middle-east-petrodollars-and-the-transformation-of-us-empire-1967-1988-by-david-m-wight-1988-05-15/).

¹⁹² Τα πρακτικά της συνεδρίασης είναι διαθέσιμα στη διεύθυνση: [ID-79-7 The U.S.-Saudi Arabian Joint Commission on Economic Cooperation \(gao.gov\)](https://www.gao.gov/id7977), πρόσβαση στις 17/10/21.

¹⁹³ [PDF\) The Recycling of Petrodollars \(researchgate.net\)](https://www.researchgate.net/publication/312222222).

¹⁹⁴ “These surpluses need to be recycled, which means they can be channeled into domestic consumption and investment, used to lend to other countries, or be invested back in the United States through the purchase of bonds and T-bills. This process helps create liquidity in financial markets in the U.S. By investing their surpluses, these exporters reduce their dependence on oil revenue.” Πηγή: [Petrodollars Definition \(investopedia.com\)](https://www.investopedia.com/terms/p/petrodollars-definition/).

¹⁹⁵ [Gold and the Petrodollar – Dan Popescu – Gold and Silver Analyst \(wordpress.com\)](https://www.wordpress.com/gold-and-the-petrodollar/).

δημιουργώντας παγκόσμιες ανισοροπίες¹⁹⁶. Ομοίως αντιτείνεται ότι ακόμη και αν αρχικά βοηθήθηκε η επικράτηση του δολλαρίου ως αποθεματικού νομίσματος, εν τούτοις η μετέπειτα μακρόχρονη πορεία του οφειλόταν στην εγκατάλειψη του Bretton Woods¹⁹⁷, ενέργεια η οποία εξασφάλισε την δυνατότητα στις ανερχόμενες δυναμικά ασιατικές οικονομίες να σχηματίσουν σημαντικά δολλαριακά αποθέματα, κάτι το οποίο δεν θα ήταν εφικτό με την πρό Bretton Woods κατάσταση.

Τέλος, σύμφωνα με μια άλλη κριτική, η συμφωνία ΗΠΑ – Σαουδικής Αραβίας για πτώση των τιμών του πετρελαίου το 1976, οδήγησε στην απώλεια σημαντικών εσόδων για τον Ιράν και οδήγησε στην πτώση του μοναρχικού καθεστώτος¹⁹⁸, εξέλιξη που υπήρξε απόλυτα δυσμενής, τουλάχιστον κατά τα φαινόμενα, για τ' αμερικανικά συμφέροντα. Θα μπορούσε βέβαια ν' αντιτείνει κάποιος ότι το μοναρχικό καθεστώς του Ιράν ήταν ένα απολυταρχικό καθεστώς, το οποίο δεν επιδείκνυε την δέουσα επιμέλεια για το βιοτικό επίπεδο των υπηκόων του, όπως έκαναν τα εξίσου απολυταρχικά καθεστώτα των αραβικών χωρών του Κόλπου, με αποτέλεσμα η πτώση του να είναι αναπόφευκτη.

Άλλωστε γι' αυτό το λόγο υπήρχε και ισχυρή κομμουνιστική παρουσία, σε πολιτικό επίπεδο, στο εσωτερικό του Ιράν, με ορισμένους μελετητές να ισχυρίζονται ότι σε μια επίδειξη πολιτικής οξυδέρκειας, οι Αμερικανοί βλέποντας την πτώση του Σάχη να έρχεται, έσπευσαν να υποκαταστήσουν όσο ήταν ακόμη νωρίς, το Ιράν με τους Σαουδάραβες.

¹⁹⁶ [Petrodollar Recycling And Global Imbalances -- Presentation by Saleh M. Nsouli, Director, Offices in Europe, International Monetary Fund \(imf.org\).](#)

¹⁹⁷ [Why The Petro-Dollar Is A Myth, And The Petro-Yuan Mere Fantasy \(forbes.com\).](#)

¹⁹⁸ [Showdown at Doha: The Secret Oil Deal That Helped Sink the Shah of Iran on JSTOR](#)

Επίλογος

Το σύστημα του Bretton Woods αποτέλεσε μια πρώτη προσπάθεια, μετά από πολλούς αιώνες, να οργανωθούν και να διοικηθούν μ' έναν συλλογικό τρόπο τα δημόσια πράγματα της ανθρωπότητας. Το αν πέτυχε ή απέτυχε είναι πολύ σχετικό. Ενδεχομένως είχε εξαρχής σχεδιαστεί με συγκεκριμένο ορίζοντα.

Μια παράμετρος που πρέπει να λαμβάνει υπόψη του όποιος μελετά το Bretton Woods, προκειμένου να καταλήξει σ' ένα συμπέρασμα σχετικά με το αν υπήρξε επιτυχημένο σαν σύστημα, είναι ότι οι σημαντικότεροι διεθνείς θεσμοί που συγκροτήθηκαν, ως συνέπεια των συμφωνιών του Bretton Woods, δηλαδή το ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα, αλλά και η GATT, μακροημερεύουν και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ρύθμιση των διεθνών πραγμάτων. Έχουν κατηγορηθεί μάλιστα, ως ο συγκεκρικαλυμμένος επεμβατικός βραχίονας της αμερικανικής υπερδύναμης στο εσωτερικό των χωρών καθώς και ότι προάγουν την παγκοσμιοποίηση-παγκόσμια διακυβέρνηση.

Συνεπώς, ακόμη κι αν εγκαταλείφθηκε το σκέλος εκείνο του Bretton Woods, το οποίο αφορούσε στην διατήρηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών σταθερών, εν τούτοις, οι υπόλοιποι πυλώνες του συστήματος παραμένουν ενεργοί. Σε κάθε περίπτωση, και αυτό καθαυτό το σύστημα του κανόνα του χρυσού και το αντίστοιχο του συστήματος σταθερών ισοτιμιών, εγκαταλείφθηκαν μόνο αφού είχε διαπιστωθεί ότι η ανθρωπότητα είχε προχωρήσει και επιστημονικά και τεχνολογικά τόσο πολύ πλέον, που το «μεσαιωνικής εμπνεύσεως» σύστημα του αντικρίσματος του χαρτονόμισμα σε χρυσό ήταν τελείως παρωχημένο, αδυνατούσε δε να στηρίξει την νέα εποχή της μεταμοντερνικότητας¹⁹⁹ που ανέτελλε. Η τεχνολογική ανάπτυξη, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, η έρευνα και ανάπτυξη καινοτόμων επιστημονικών εφαρμογών απαιτούσαν νέα επίπεδα ρευστότητας, που ο κανόνας του χρυσού και τα commodity moneys δεν μπορούσαν να καλύψουν.

Πέραν όμως αυτού του παράγοντα, εξίσου σημαντικός ήταν και ο γεωπολιτικός παράγοντας. Η Δύση, με ηγέτιδα την Αμερική, συνειδητοποίησε με αρκετά οδυνηρό τρόπο, στους αγρούς και τα βουνά του Vietnam, ότι η πάλη με τον ιδεολογικοπολιτικό εχθρό του ανατολικού μπλοκ απαιτούσε συστηματική προσπάθεια, ξεπέρασμα αποικιοκρατικών αγκυλώσεων του παρελθόντος και αυξημένη οικονομική και διπλωματική ευελιξία. Αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά που επέδειξε η αμερικανική ελίτ, ακολουθώντας την πολιτική που άρχισε με τα διατάγματα του προέδρου Nixon και ολοκληρώθηκε με την συμφωνία Kissinger – Feysal.

Σε ότι αφορά στις ΗΠΑ, ως μεμονωμένη δύναμη, αυτές κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν όχι απλώς την επιβίωση της οικονομίας τους, η οποία ήδη χειμαζόταν, όπως προαναφέρθηκε, από τα τέλη της δεκαετίας του '60, αλλά κατόρθωσαν να πετύχουν την οικονομική τους πρωτοκαθεδρία, με ακόμη πιο απόλυτο τρόπο απ' ότι με το σύστημα του Bretton Woods και χωρίς τους ανελαστικούς κανόνες που το χαρακτήριζαν. Κατά τραγική ειρωνεία, οι πρώτοι που έσπευσαν να ζητήσουν την αμερικανική χρηματοδοτική βοήθεια ήταν οι κύριοι υπεύθυνοι για την εγκατάλειψη του Bretton Woods, οι Γάλλοι, οι οποίοι

¹⁹⁹ [postmodernism | Definition, Doctrines, & Facts | Britannica](#)

είδαν την οικονομία τους να υφίσταται σημαντική ζημιά από την εξέγερση του «Μάη του '68». Ομοίως και οι λοιποί Ευρωπαίοι σύμμαχοι αλλά και οι Ιάπωνες, αν και στα αρχικά στάδια της κρίσης του 1973 άντεξαν, εν τέλει αναγκαστικά προσέφυγαν στους Αμερικανούς σε αναζήτηση ρευστότητας προκειμένου να καλύψουν τις ενεργειακές τους ανάγκες.

Όπως ήταν φυσικό, οποιαδήποτε οικονομική και ειδικότερα νομισματική μεταρρύθμιση, απαιτεί σημαντικό χρόνο για να ευοδωθεί. Η πλεονάζουσα ρευστότητα που προέκυψε και διοχετεύθηκε στην αγορά, δεν έφθασε άμεσα στα λαϊκά στρώματα της αμερικανικής κοινωνίας, τα οποία ούτως ή άλλως δεν είχαν αναπτύξει καταναλωτικές νοοτροπίες, οι δε επιχειρηματίες διέπονταν από τις ακριβώς αντίθετες νοοτροπίες από αυτές που συνιστούσε ο Keynes, δηλαδή πρώτα της επένδυσης και μετά της αποταμίευσης, αντί δε να επενδύσουν τον πλούτο που τους παρέχονταν μέσω της νέας ρευστότητας, ώστε να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας και ν' αυξηθεί η απασχόληση.

Οι αιτίες αυτές, σε συνδυασμό με την αναπόφευκτη κερδοσκοπία και αισχροκέρδεια που χαρακτηρίζουν μια οικονομία σε ύφεση, παράγοντες που ενδεχομένως αποτελούν και τις κύριες και σημαντικότερες αιτίες του στασιμοπληθωρισμού, είχαν ως αποτέλεσμα ο πλούτος αυτός να μην αναδιανέμεται και να λιμνάζει, μια ακόμη σημαντική συνέπεια που διαίωνιζε τον στασιμοπληθωρισμό. Οι Αμερικανοί πολιτικοί της δεκαετίας του '70 δεν είχαν τον δυναμισμό, ούτε το προσωπικό εκτόπισμα των προκατόχων τους της δεκαετίας του 1930, οπότε η διαδικασία της ανάκαμψης της αμερικανικής οικονομίας διήρκησε αρκετά περισσότερο, καταναλώνοντας όλη τη δεκαετία του '70. Μόνον με την εκλογή Reagan και τον νέο πολιτικό δυναμισμό που ενέπνευσε στην αμερικανική πολιτική σκηνή, κατορθώθηκε η εκδήλωση των ασύγκριτων βιομηχανικών και τεχνολογικών πλεονεκτημάτων της αμερικανικής οικονομίας, οδηγώντας στην τελική επικράτηση και επί της ΕΣΣΔ.

Τα διδάγματα της δεκαετίας του '70 παραμένουν πολύ χρήσιμα διαχρονικά, αφού καταστάσεις όπως ο στασιμοπληθωρισμός είναι πολύ πιθανό να επαναληφθούν. Ήδη εκφράζονται ανησυχίες για την οικονομική κατάσταση όπως διαμορφώνεται μετά την πανδημία, λόγω των ποσοτικών χαλαρώσεων που εφαρμόζονται από τις κεντρικές τράπεζες και τις κυβερνήσεις, οι οποίες προσπαθούν με ενέσεις ρευστότητας να συγκρατήσουν και ν' αναστρέψουν τις λίαν δυσμενείς επιπτώσεις της πανδημίας²⁰⁰. Ίσως η κρατική παρέμβαση να παραμένει πάντοτε επιθυμητή για την ρύθμιση της εσωτερικής αγοράς ενός κράτους, όπως ακριβώς το οραματιζόταν ο Keynes²⁰¹, αλλά και της διεθνούς αγοράς, όπως επιχειρήθηκε στο Bretton Woods. Απομένει ν' αποδειχθεί αν και κατά πόσον τα διδάγματα αυτά έχουν κατανοηθεί και αφομοιωθεί επαρκώς.

²⁰⁰ “Eventual stagflation could be a risk for the economy and markets and one that’s currently vastly under-discounted. Going into the post Covid-19 investing period, we’re in a situation where the central bank has pushed a lot of liquidity into the markets and brought up the financial economy (i.e., prices of financial assets) while the real economy (i.e., aggregate transactions volume in goods and services) remains weak.”
Πηγή: [Stagflation: How It Occurs And Building a 'Stagflation Portfolio' - DayTrading.com](https://www.daytrading.com/stagflation-how-it-occurs-and-building-a-stagflation-portfolio/).

²⁰¹ Ekelund, Robert B., - Hébert, Robert F., βλ. οπ. π., σ. 516.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσσες πηγές

BBC, “John Maynard Keynes (1883 - 1946)”, διαθέσιμο στη διεύθυνση: [BBC - History - John Maynard Keynes](#) , πρόσβαση στις 25/9/21.

Bradd, DeLong, “Today's Economic History: John Maynard Keynes on the Necessity of a Generous Peace After World War I”, διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Today's Economic History: John Maynard Keynes on the Necessity of a Generous Peace After World War I \(bradford-delong.com\)](#) , πρόσβαση στις 25/9/21.

Cesarano, Filippo, “Monetary Theory and Bretton Woods – The Construction of an International Monetary Order”, Cambridge.

Christopher. Kopper, Bielefeld University, “The Recycling of Petrodollars”, δημοσιευμένο στο: Revue d' économie financière (English ed) 9(1):37-46, Ιανουάριος 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [\(PDF\) The Recycling of Petrodollars \(researchgate.net\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Eichengreen, Barry, “Global Imbalances and the Lessons of Bretton Woods”, The Cairol Lectures, The MIT Press 2002.

Ekelund, Robert, Jr - Hébert, Robert F., “A History of Economic Theory and Method”, McGraw-Hill International Editions, Third edition, 1990.

Ferguson, Nial, “Keynes and the German Inflation”, δημοσιεύθηκε στο The English Historical Review, Vol. 110, No. 436 (Apr., 1995), pp. 368-391 (24 pages), εκδότης: Oxford University Press, διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Keynes and the German Inflation on JSTOR](#) , πρόσβαση στις 25/9/21.

Jordan, Cohen, “The First Oil Shock? Nixon, Congress, and the 1973 Petroleum Crisis”, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [The First Oil Shock? Nixon, Congress, and the 1973 Petroleum Crisis: The Journal of the Middle East and Africa: Vol 12, No 1 \(tandfonline.com\)](#) πρόσβαση στις 17/10/21.

Keynes, Maynard John, “The Economic Consequences of the Peace”, Harper & Row Publishers, Δεκέμβριος 1919, διαθέσιμο στην διεύθυνση: [The Economic Consequences of Peace \(oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com\)](#), πρόσβαση στις 25/9/21.

Kirshner, Jonathan , “The Man Who Predicted Nazi Germany” , διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Opinion | The Man Who Predicted Nazi Germany - The New York Times \(nytimes.com\)](#) , πρόσβαση στις 25/9/21.

Leeson, Robert, “The Anti-Keynesian Tradition: Introduction”, διαθέσιμο στη διεύθυνση: [\(PDF\) The Anti-Keynesian Tradition: Introduction \(researchgate.net\)](#) , πρόσβαση στις 25/9/21.

Lehman, Lewis E., “Monetary Policy, the Federal Reserve System, and Gold”, 25/1/1980, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [\(PDF\) Monetary Policy, the Federal Reserve System, and Gold | Lewis E. Lehrman - Academia.edu](#), πρόσβαση στις 3/11/21.

Nitzan, Jonathan and Bichler, Shimshon, “Bringing Capital Accumulation Back in: The Weapondollar-Petrodollar Coalition-Military Contractors, Oil Companies and Middle East 'Energy Conflicts' ”, δημοσιευμένο στο: Review of International Political Economy Vol. 2, No. 3 (Summer, 1995), pp. 446-515 (70 pages), εκδότης: Taylor & Francis, Ltd., διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [Bringing Capital Accumulation Back in: The Weapondollar-Petrodollar Coalition-Military Contractors, Oil Companies and Middle East 'Energy Conflicts' on JSTOR](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

“Petrodollar Recycling And Global Imbalances -- Presentation by Saleh M. Nsouli, Director, Offices in Europe, International Monetary Fund, παρουσίαση η οποία έγινε στο At the CESifo's International Spring Conference, Berlin, March 23-24, 2006, διαθέσιμη στη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [Petrodollar Recycling And Global Imbalances -- Presentation by Saleh M. Nsouli, Director, Offices in Europe, International Monetary Fund \(imf.org\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Rothbard, Murray N., “Mercantilism: A Lesson for Our Times?” , διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Mercantilism: A Lesson for Our Times? | Mises Institute](#) , πρόσβαση στις 25/9/21.

Schuker, Stephens A., “J.M. Keynes and the Personal Politics of Reparations: Part 1 & Part 2”, διαθέσιμα στις διευθύνσεις: [J.M. Keynes and the Personal Politics of Reparations: Part 2: Diplomacy & Statecraft: Vol 25, No 4 \(tandfonline.com\)](#) & [J.M. Keynes and the Personal Politics of Reparations: Part 1: Diplomacy & Statecraft: Vol 25, No 3 \(tandfonline.com\)](#) αντίστοιχα, πρόσβαση στις 25/9/21.

Scott Cooper, Andrew, “Showdown at Doha: The Secret Oil Deal That Helped Sink the Shah of Iran”, δημοσιευμένο στο: Middle East Journal Vol. 62, No. 4 (Autumn, 2008), pp. 567-591 (25 pages), εκδότης: Middle East Institute, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [Showdown at Doha: The Secret Oil Deal That Helped Sink the Shah of Iran on JSTOR](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Stiglitz, Joseph E., “The Triumphant Return of John Maynard Keynes”, 5/12/2008 , διαθέσιμο στη διεύθυνση: [The Triumphant Return of John Maynard Keynes by Joseph E. Stiglitz - Project Syndicate \(project-syndicate.org\)](#) , πρόσβαση στις 25/9/21.

Ελληνικές πηγές

Βούλγαρης, Κωνσταντίνος, «Η διεθνής κρίση του στασιμοπληθωρισμού το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 : αναλύστε τα αίτια και τις συνέπειες», μεταπτυχιακή εργασία για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκέμβριος 2018, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [ΨΗΦΙΑΔΑ: Η διεθνής](#)

[κρίση του στασιμοπληθωρισμού το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 : αναλύστε τα αίτια και τις συνέπειες \(uom.gr\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Γκιούλης, Αλέξανδρος, «Διεθνές νομισματικό σύστημα : είναι οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες, η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και οι απελευθερωμένες διεθνές αγορές που μετατρέπουν τοπικές ανισορροπίες σε διεθνείς κρίσεις;», μεταπτυχιακή εργασία για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκέμβριος 2018, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [ΨΗΦΙΔΑ: Διεθνές νομισματικό σύστημα : είναι οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες, η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και οι απελευθερωμένες διεθνές αγορές που μετατρέπουν τοπικές ανισορροπίες σε διεθνείς κρίσεις; \(uom.gr\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Θεοδωρίδης, Κοσμάς Ι., «Διεθνές Οικονομικό Σύστημα, οργάνωση και διαδικασία διακυβέρνησης, το σύστημα των Συνθηκών του Bretton Woods.», μεταπτυχιακή εργασία για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκέμβριος 2018, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [ΨΗΦΙΔΑ: Διεθνές Οικονομικό Σύστημα, οργάνωση και διαδικασία διακυβέρνησης, το σύστημα των Συνθηκών του Bretton Woods. \(uom.gr\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Κεφάλας, Παναγιώτης, «Το διεθνές νομισματικό σύστημα: οι ρυθμίσεις του Bretton-Woods σε αντίθεση με τις ελεύθερες συναλλαγματικές ισοτιμίες, ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και απελευθερωμένες διεθνείς αγορές: μια κριτική σύγκριση», μεταπτυχιακή εργασία για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκέμβριος 2017, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [ΨΗΦΙΔΑ: Το διεθνές νομισματικό σύστημα: οι ρυθμίσεις του Bretton-Woods σε αντίθεση με τις ελεύθερες συναλλαγματικές ισοτιμίες, ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και απελευθερωμένες διεθνείς αγορές: μια κριτική σύγκριση \(uom.gr\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Κυρκικλής, Δημήτριος, «Άμεσες Ξένες Επενδύσεις», 2^η έκδοση, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Θεσσαλονίκη 2010.

Παπαδόπουλος, Δημήτριος, «Τι διασφαλίζει αποτελεσματικότερα την οικονομική ανάπτυξη: ένα σύστημα διακυβέρνησης της παγκόσμιας οικονομίας στα πρότυπα του Bretton Woods ή μια παγκοσμιοποίηση αποθέωση των αγορών;», μεταπτυχιακή εργασία για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκέμβριος 2016, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [ΨΗΦΙΔΑ: Τι διασφαλίζει αποτελεσματικότερα την οικονομική ανάπτυξη: ένα σύστημα διακυβέρνησης της παγκόσμιας οικονομίας στα πρότυπα του Bretton Woods ή μια παγκοσμιοποίηση αποθέωση των αγορών; \(uom.gr\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Σαλιάρης, Ιωάννης, «Ήταν το σύστημα του Bretton Woods ένα σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης ρυθμισμένο με τρόπο που να αποφεύγεται η διεθνοποίηση των οικονομικών κρίσεων;», μεταπτυχιακή εργασία για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκέμβριος 2018, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [ΨΗΦΙΔΑ: Ήταν το σύστημα του Bretton Woods](#)

[ένα σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης ρυθμισμένο με τρόπο που να αποφεύγεται η διεθνοποίηση των οικονομικών κρίσεων; \(uom.gr\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Τσόλης, Αθανάσιος, «Αξιολογείστε συγκριτικά τις ρυθμίσεις του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του BRETTON-WOODS με εκείνο των ελεύθερα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών που το διαδέχθηκε.» μεταπτυχιακή εργασία για το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκέμβριος 2018, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [ΨΗΦΙΔΑ: Αξιολογείστε συγκριτικά τις ρυθμίσεις του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του BRETTON-WOODS με εκείνο των ελεύθερα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών που το διαδέχθηκε. \(uom.gr\)](#), πρόσβαση στις 17/10/21.

Τσουλφίδης, Λευτέρης, «Ιστορία οικονομικής θεωρίας και πολιτικής», εκδόσεις Τζιόλα, 2018.

Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, «Διεθνείς Επιχειρηματικές Δραστηριότητες», Εκδόσεις ΑΝΙΚΟΥΛΑ, Θεσσαλονίκη 2003.